

II
C26085
f

 Cg 80

F. Štefanič
Ljubljana. 1916.

SLOVENSKE
VEČERNICE

69. zvezek

Slovenske

VEČERNICE

za

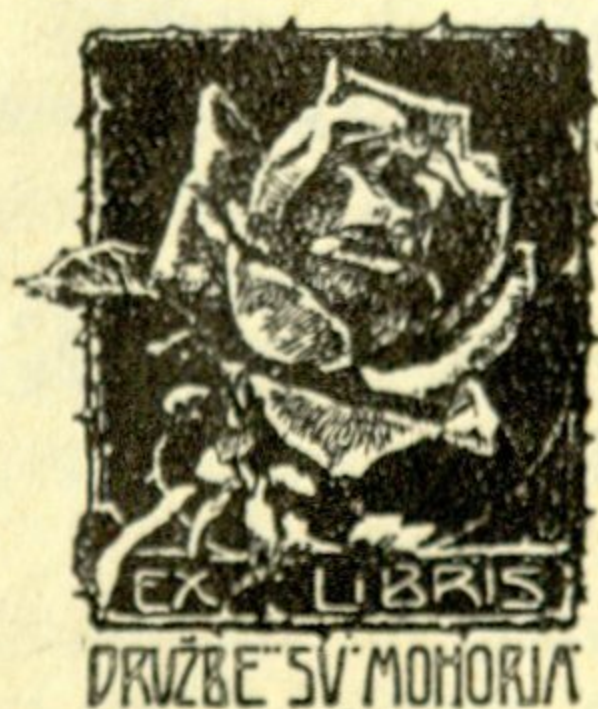
pouk in kratek čas.

•••

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

== 69. zvezek. ==

1915.

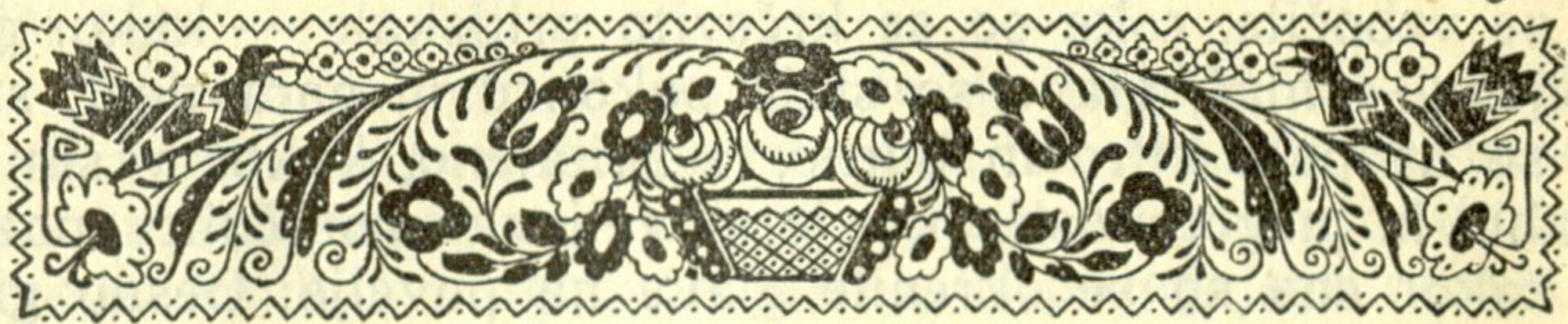
Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

II 26185 4p

IN : 030003372

Zgodba o povišanju.

Spisal Stanko Bor.

I.

Tiste dneve pred Božičem je prišel nenadoma zvečer v vojašnico strogi stotnik in si ogledal, kako salutirajo vojaki njegove stotnije. Poročnik je že odprl veliko knjigo, pred katero so imeli vojaki največji strah in najponižnejše spoštovanje, zakaj v njej je bilo toliko in tolikokrat napisano: Kaznuje se ta in ta s toliko in toliko dnevi zapora . . . ali kaj podobnega; poročnik je torej po končanih vajah v salutiranju in defiliranju že odprl to spoštovano — in sovraženo — knjigo in hotel ravno objaviti in prebrati dnevno povelje, ko se je pojavil na dolgem hodniku strogi stotnik in se bližal naravnost k svojim ljudem. Poročnik je zaprl knjigo, poveljeval pozor in pokorno naznanil stotniku, koliko mož je navzočih. Ni bila navada strogega stotnika, da bi prihajal ob večerih k objavljenju dnevnega povelja k svoji stotnji. Kakor v temni slutnji je spreletelo vojake in jih stisnilo pri srcu — nič dobrega niso pričakovali od tega obiska. Eni so se spomnili, da niso dovolj izrazito salutirali na ulici temu ali onemu častniku in ne čisto po predpisih — in bali so se, da je prišlo to hudodelstvo stotniku na uho; druge je zaskrbelo, ker se jim niso gumbi dovolj svetili ali ni bil cesarski orel na pasu za bajonet dovolj očiščen; tretji so se spomnili, da jim je njihov korporal grozil, da jih javi zaradi te ali one malenkosti — kratko, vsak je imel vzrok, da se ni čutil popolnoma nedolžnega in je mislil, da je prišel

stotnik radi njega, vsakega je zaskrbelo in zaskolelo. Prsa so se vzbočila, roke so se krčevito pritiskale — kakor pri-lepljene — hlač, glave so stale pokoncu in naravnost, srca pa so utripala hitro in burno, a pritajeno, kakor v silnem strahu in negotovosti, ko je poveljeval poročnik: pozor. In kakor ena so se okrenile glave na povelje: Desno glej! in oči so zrle napeto na stotnikov obraz, da razberejo, kake volje je strogi poveljnik.

»Naj moštvo posamezno defilira!« je rekel stotnik.

Poročnik je odredil potrebno — in šli so. Drug za drugim na štiri korake, tri korake pred stotnikom je vsak ostro okrenil glavo na levo, korakal v pozoru, zrl stotniku v oči in se dotaknil z desnico kape. Šli so drug za drugim, stotnik je kimal z glavo, pohvalil, grajal, se jezil in kričal, če ni kateri defilirati kakor bi moral in ga poslal nazaj tolikokrat, da se mu je slednjič zdelo, da defilira približno dobro.

Šel je mož za možem in defilirati, šli so drug za drugim; vedno bolj se je manjšala vrsta na desni stotnikovi strani, odkoder so dohajali, da defilirajo, vedno bolj je rasla vrsta na levi stotnikovi strani, kjer so se vstavili tisti, ki so srečno prestali nevarno in opasno delo — defiliranje. Kakor izvoljenci so stali na levi in se globoko oddahnili, ko so prišli na svoje mesto — zakaj ni šala posamezno defilirati pred stotnikom in mimo stotnika! Verjemite mi, ni šala! Niti najmanjši in najneznatnejši gib, i nevedno in nehote storjeni gib mu ne uide! In če ni do pičice tako, kakor mora biti in on zahteva — joj, to je ogenj v strehi in tatovi v kosarni ali sovražnik pred mestnimi vrati! Kakor med dvema nevarnima skalama, kakor skozi tesno ožino, kakor med ognjem ali vodo se je zdela vsakemu ta pot šestih korakov mimo stotnika pri defiliranju. Oddahnili so se tisti, ki so srečno in brez nesreče dovršili ta pot, in se samozavestno in kakor po srečno dovršenem težkem delu ozirali na tiste, ki so morali šele začeti s tem delom. Slednjim je nemirno utripalo srce in zrli so z zavistnimi očmi na tiste, ki so prestali srečno. Ni lahka stvar, v resnici ni lahka stvar posamezno defilirati pred stotnikom in mimo stotnika, iti šest korakov kakor med dvema nevarnima skalama, kakor skozi tesno ožino, kakor med ognjem ali vodo! Ne samo da jih mora čuti vsak, ki ne dela prav in ne naredi po zahtevi, da mu brni par ur po ušesih, ampak se večkrat tudi zgodi, da pripomni stotnik: »Naj ostane mož toliko časa v vojašnici, da se nauči!« In — kakor bi odrezal

— ti je vzeta prostost in ne moreš v mesto, ko bi najrajši šel.

Bali so se tisti, ki so bili še na desni strani in skrbeli in se mučili še v zadnjem trenutku, da napnejo in vzbočijo prsa do skrajnosti, da vzdignejo glavo kar morejo, da bodo ramena kolikor mogoče somerna in pritegnjena nazaj, da ne bi bila ena rama višja od druge, ali da ne bi bila ena naprej, ena nazaj; in pa napenjali so misli, kako bodo ostro in izrazito okrenili glave in zrlí neustrašeno strogemu stotniku v obraz, korakali v pozoru in vpogibali nogo v kolenu in udarjali s stopalom ob tla, da bo odmevalo po hodniku; in pa poskušali so roke v komolcu, če so dovolj gibčne, da bodo zletele kakor bi trenil h kapi. Bali so se in skrbeli — ali nobeden tako kakor tisti rdečelični, vitki fant v predzadnji vrsti. Ej, kako mu je udarila rdečica v obraz, v kakem nemiru se je zganilo srce, ko je videl, da prihaja stotnik k povelju. Tak nemir ga je obšel, da se je nemirno zganil — kar je strogo prepovedano med pozorom — in šepnil sosedu — kar je najstrožje prepovedano — tiho in strahoma šepnil: »Mene bo . . .« In čimbolj se je manjšala vrsta pred njim, tembolj je postajal nemiren, tembolj je plala kri v srcu in se sunkoma zaganjala v obraz in rdečila lica. In zavest, da se z vsakim, ki odide, vrsta manjša in prihaja odločilni trenotek zanj . . . Zakaj kakor neovrgljiva resnica in bridka resnica se mu je vsedla v srce, da pusti stotnik samo zaradi tega posamezno defilirati, da najde tistega . . . da si ogleda pobližje vsakega in najde tistega . . . tistega, ki se je včeraj zvečer pregrešil na ulici. In tisti je bil on, Hudoklinov Janez.

Kako ne bi bil nemiren ubogi Hudoklinov Janez, če se je pa včeraj tako težko pregrešil zoper tisto, kar se jim vsak dan zabičava, da morajo paziti na cesti in nobenega višjega prezreti! Sprehajal se je včeraj zvečer po celovških ulicah, zazrl naenkrat krasno razsvetljeno okno, v katerem je bleščalo od zlata in srebra, od zlatih prstanov in ur in verižic. Električne luči so dajale vsemu še večji blesk in sijaj — ni se mogel premagati, da ne bi obstal in se zazrl v to lepoto, zlasti še, ker tam doli na Dolenjskem ni videti kaj takega ali vsaj približno podobnega; on pa je hotel po svetu vse lepo in doli na Dolenjskem in predvsem v njegovi rojstni vasi neznano in tuje in čudovito videti in po vojaških letih zavzetim očem in radovednim obrazom o tem pripovedovati. Strmel je torej v to sijajno razsvetljeno in bleščeče okno, strmel, strmel in pozabil, da hite mimo

njega ljudje, da jim je napoti, da noče nihče stopiti s trotoarja v sneg. Naenkrat se je zadela močna roka ob njega, komolec ga je zadel mimogrede ob rebra — ozrl se je in obstal ko pribit. Mimo se je gnetla množica na ozkem trotoarju, ali videl ni nikogar razen tistega, ki se ga je po vsej priliki in po vsem videzu dotaknil mimogrede s komolcem. Šel je z množico naprej in se ni ozrl nazaj — ali bil je njegov strogi stotnik.

In on mu ni salutiral, ga je prezrl! . . .

Res je hitel potem po povprečni ulici in potem nazaj, da je še enkrat srečal stotnika in mu salutiral kakor še nikoli — ali . . . ali pregrešek s tem ni bil opran in krivda je vzbruhnila sedaj z vso silo in vsemi očitki v njegovem srcu in mu ni obetala nič dobrega . . . Ni povedal nikomur o krivdi, ker stareji vojaki bi se smejali strahopetnim novincem, morda bi se pa našel celo kateri, ki bi raznesel vest naprej — in . . . Obdržal je zase in se tolažil, da ga stotnik ni videl v obraz in ga ni spoznal. Ali kaj uide strogemu stotniku!

Vrsta se je manjšala hitro, hitro, prehitro. Nemir je rasel. Eden, dva, trije samo še pred njim . . . dva, samo še . . . eden . . . in še ta gre . . . Štej korake: Eden, dva, tri, štiri . . .

Zdaj!

Janeza je še enkrat spreletelo kakor temna senca in grozeč oblak, nato je izstopil z levo nogo. Na licih ga je pekla goreča rdečica, srce mu je bilo burno, burno.

Zdaj, zdaj se odloči! Spozna te, da si bil ti tisti, ki si tako hribovsko in kmečko in okorno zapiral pot mimogredočim in bulil v tisto razsvetljeno okno, da se te je moral zadeti s komolcem in te opomniti, da to ne gre pri takem navalu ljudi, spozna te in te kaznuje, ker si ga vkljub vsakodnevnemu opominjanju in zabičevanju prezrl in mu nisi salutiral. Kaznovan boš, prvič kaznovan in s tem slabo zapisan pri stotniku.

Zdaj, zdaj se odloči!

Zavest krivde je povzročila, da se je Janez potrudil, kolikor je mogel, in napel sleherno žilico, da pokaže, da zna vseeno defilirati kakor malokdo, četudi se je včeraj pregrešil, in da mora biti stotnik uverjen, da vseeno kaj zna, čeravno se je pregrešil. In zravnal je svoje telo v pozor, da je bilo ravno ko vitka topola, vzbočil prsi, da ga je bilo lepo pogledati, privzdignil glavo, jo v hipu okrenil,

kakor blisk naglo je zletela desna roka h kapi, noge so pa delale korak, kakor je predpisano.

»Bravo, tako se mora defilirati!« je začul Janez.

»Če se ne norčuje?« je pomislil v hipu in okrenil zopet glavo in spustil roko od kape in se hotel priklopiti vrsti na levi.

»Stopi sem!« mu je pokazal stotnik z roko.

»Me že ima!« je bridko in tesno zaskalelo Janeza. Kaznovan bo — oče mu je bil tudi vojak, celo v vojski je bil v Bosni, a kakor je vedno in ob vsaki priliki s ponosom povdarjal, kaznovan ni bil nikoli. Njegov sin bo pa prvo leto, prvega pol leta, da, prve mesece kaznovan.

Samo še par jih je imelo defilirati, hitro so dokončali, in stotnik se je obrnil k Janezu.

»Vsakemu kakor zasluži . . .«

Janeza je stisnilo pri srcu.

»Ti služiš šele prvo leto cesarja, šele tretji mesec . . .«

». . . pa bom že kaznovan . . .« je mislil Janez.

». . . pa defiliraš boljše ko nekateri, ki služijo tretje leto! Vsakemu kakor zasluži! Bi šel rad za Božič na dopust domov?«

Šele sedaj je Janez zapazil, da ni na stotnikovem obrazu tistega običajnega izraza strogosti. Kakor majevo solnce mu je naenkrat posijalo v srce.

»Pravijo, da ne morem iti, ker sem novinec!« je rekel.

»Kdo pravi? Ravno zato pa, da pokažem, da vem ceniti trud in ga plačati! Eden starejših ne bo šel na dopust, ti pa pojdeš! Ali bi šel rad?«

»O, pa kako rad, gospod stotnik!«

»Le potrudi se še za naprej! — Prosi za dopust jutri pri raportu! Dobiš ga!«

Kakor da se je zasukal svet in se je naenkrat umaknila ta trda, mrzla zima in izginila v daljne kraje in je v hipu priplula na njeno mesto cvetoča pomlad z zelenjem in cvetjem in petjem in veseljem, je bilo Janezu.

Stotnik je govoril še nekaj vojakom, omenil njegovo ime, poročnik je prečital dnevno povelje — a Janez Hudoklin ni ničesar razumel, ničesar slišal, tako ga je prevzelo veselje in radost.

Tako naenkrat se je preobrnilo! Tako naenkrat je zbežal strah in skrb in nastopilo to neizmerno veselje! Domov, domov pojde! Lepe božične praznike doma in sveti večer bo doma obhajal! Niti v sanjah se ni drznil misliti,

da bi bil te božične praznike doma! Prvo leto — in doma! Kaj so vse že pravili in koliko časa se razgovarjali starejši vojaki, kako bo doma, in se pripravljali za domov! Žalostni in otožni in s težkim srcem so jih poslušali novinci, prvoletniki — brez nade na dopust, brez najmanjše nade! Ah, in on gre . . . on gre! . . .

Hudoklinov Janez bi vriskal, tako je bil vesel!

II.

Hudoklinov Janez bi vriskal, tako je bil vesel! Kar vedel ni v začetku, kaj bi začel, kako dal duška svojemu neizmernemu veselju. Videl je zavistne poglede novincev, prvoletnikov, čul njihove opazke: »Srečo ima . . .«, čutil zavistne poglede in nevoščljive poglede starejših vojakov, ki ali niso imeli nade na dopust, ali so pa imeli nado, pa so vedeli, da eden od njih ne bo imel dopusta samo zaradi Hudoklina. Zakaj samo določeno število jih gre od stotnije na dopust za praznike, drugi morajo ostati in se tolažiti z boljšimi časi ali z dopustom o Veliki noči. In eden starejših bo se moral umakniti in ostati v vojašnici zaradi Hudoklina, prvoletnika. In vsak se je bal, da ne bi njega zadelo. In nevoščljivi so mu bili in se jezili na te prvoletnike, ki se tako silijo v ospredje.

Čutil je zavistne in nevoščljive poglede in čul zavistne besede, pa se ni menil zanje. Hotel je samo dati duška svojemu veselju. Niti v sobo ni stopil za drugimi, še na svojo borno večerjo — črno kavo — je pozabil in ni hitel za drugimi proti kuhinji, tako ga je prevzelo veselje.

Stal je neodločen in ni vedel, kaj bi storil. Potem mu je pa naenkrat šinilo v glavo, da je odhitel v prvo nadstropje k deveti kompaniji in poiskal Zajčevega Štefana, ki je bil iz iste vasi ko on.

»Štefan, pomisli, jaz grem za Božič na dopust!«

Štefan je služil že drugo leto in mu ni hotel verjeti.

»Kaj se šališ!«

»Ne šalim se! V resnici grem na dopust!«

»Seveda greš! Jaz služim drugo leto, pa ga ne bom dobil, ti ga boš pa prvo leto dobil, ne?!«

»Pa ga vendar bom! Danes mi je rekel stotnik, naj prosim jutri pri raportu za dopust. Pri defiliranju sem se dobro držal, zato mi bo dal dopust!«

»Če se ne bo premislil!«

»Ne bo se! Rekel je, da ne bo dobil eden starejših dopusta, jaz ga bom pa dobil. Pomisli, kako bo lepo doma! Še ti prosi, bova šla skupaj!«

»Kaj misliš, da se tako silim v ospredje ko ti in da sem res tako neumen, da bom vsak mig s prstom ubogal? Jaz ne grem na dopust!«

»Lepše bi bilo, če bi šla oba! Morda prideta i France in Jaka od domobrancev in Jože od dragonerjev iz Ljubljane in Nace od gorskega topništva iz Trbiža — pomisli, kako bi bilo to veselo in lepo, če bi bili vsi vojaki iz naše vasi naenkrat doma!«

»Jaz ne grem!«

Janez je videl, da ni bil Štefan nič kaj vesel njegove novice, da se je celo jezil na tihem, da bo on — novinec, prvoletnik — šel, on pa — star vojak, drugoletnik — ne gre. Videl je in čutil, da ni sploh nihče preveč navdušen za njegovo veselje, da je vzbudilo v mnogih njegovo veselje le žalost in zavist. Nikomur ni mogel praviti o svojem veselju, z nikomur govoriti o lepoti božičnih praznikov pod rodno streho in zlasti o krasoti in čaru svetega večera. Za hip mu je postalo hudo in tesno pri srcu, ker kaj more on za to, če je bil stotnik danes tako milostljiv! Kaj bi ga zavidali, ko pa ni zakrivil nikomur nič žalega, ko hoče samo domov kakor drugi in užiti srečo božičnih praznikov pod rodno streho kakor drugi!

Da ni kriv, to ga je tolažilo, to mu je dajalo pogum, da je dosledno preslišal vse pikre, ki so padale na njegovo glavo, ko se je vrnil k svoji stotniji, da je prenesel vse zavistne poglede, ki so se vsipavali od vseh strani nanj. Vsedel se je v kot na svojo posteljo, obrnil hrbet tistim, ki so pri mizi modrovali, kako bo o Božiču doma, kako v kosarni, in o »siljenju rekrutov« v ospredje.

Janezu so splavale misli kakor na perotih lahnih drobnih ptičic domov.

Sneg je doli na Dolenjskem, prav gotovo je tako debel sneg kot tu v Celovcu. Ozka gaz bo pregažena od glavne ceste do vasi — morda še ozke gazi ne bo in gaziti bo moral na celem. Svetila se bo širna snežena ravan in blestela v mesečini in poltemi, kakor posuta s kristali; kakor začarana se bodo šibila drevesa pod belim ogrinjalom in sanjala božični čar in si šepetala pravljice o sveti noči. In skozi gozd bo moral — tih in miren, svečano miren in praznično svečan bo gozd, in vendar bo v njem polno

življenja. Saj če je katera pravljica resnična, so gotovo resnične tiste, ki pripovedujejo o tajnostnih in rajskih zgodbah in prizorih, ki se vrše na sveti večer v gozdovih, ko priplujejo na lahkih krilih sami božji krilatci v nje z rajskim petjem in glasovi: Slava Bogu na višavah in mir ljudem na zemlji . . . Nevidni gozdni prebivalci — ali palčki ali gozdne vile — pa prižgejo na vsaki smreki, na vsakem drevesu nebroj lučic v slavo novorojenemu, tako da je vsako drevo posebej in zase in ves gozd skupaj kakor najlepše in najkrasnejše božično drevesce. Ne vidijo ljudje lučic in ne čujejo rajskega petja — ali kdor gre na sveti večer skozi gozd, čuti, da se vrši v njem nekaj skrivnostnega, tajinstvenega, lepega, svečanega in veličastnega — ves gozd diha v svojem miru in praznični svečanosti tako lepo in nikdar razumljivo pesem . . .

Vas bo snivala božični mir; odeta z belo haljo kakor z belimi golobjimi perotmi bo se radovala s prebivalci svetega miru in sreče, ki bo vladal v njih srcih; kakor zvezde na nebu bodo svetile v jasno noč lučice skozi okna, kakor da je dihnilo božje dete svoj božji dih v vas bodo ljudje presrečni v svojih srcih in kakor da plava angel miru nad vasjo — poslan nalašč za ta večer iz neba nad vas — bodo pričakovali polnočnic. Pripovedke in pravljice bodo pravile babice in dedje, možje se bodo spominjali minulih božičnih večerov, ki so bili drugačni ko ta in so jih preživeli kje v tuji deželi, gospodinje bodo opravljale zadnja dela za praznike, gospodarji bodo kropili z blagoslovljeno vodo hišo in svoja poslopja, mladina — ki ne bo poslušala pravljic in pripovedek in dogodkov v tujih deželah — bo stavila z vnemo in veseljem in skrbjo in ponosom jaslice . . .

Tedaj bo prišel! Vsa družina bo zbrana v hiši; oče in mati in babica in bratje in sestre. Zastrmeli bodo in ne bodo hoteli verjeti svojim očem. Prav gotovo bo mati vesela, da bi ji skoraj zažarele solze v očeh, prav gotovo bo oče veselo presenečen, da v prvem hipu ne bo mogel ni izpregovoriti, kako je bilo nekdanj, ko je bil on vojak. Ej, in bratje in sestre! To bodo pogledali in se začudili in se ga vzradostili, zlasti mlajši! In on sam — ah, kako bi prestal božični večer, sveti večer v kosarni med tujimi tovariši! Niti misliti ne more! Srečen, stokrat srečen, da more iti domov!

»Pa da nisi pisal, da prideš!« bo spregovorila mati po pozdravu.

»Saj res!« se je naenkrat spomnil Janez. »Presenetiti jih moram, niti slutiti ne smejo, da pridem. Potem bo veselje tem večje!«

Tako ga je prevzelo in opojilo ob mislih na sveti večer in na dom in na drage domače, da ni čul več govorenja tovarišev pri mizi, da se ni niti zavedal več, da sedi v veliki kosarni — njegove misli so vasovale doma na sveti večer, so bile tako lepe in prijetne, da bi ga razjaril vsakdo, ki bi ga motil v njih. Čisto in popolnoma se je vživel v prizor vrnitve, čul je mil glas materin, ki je kar drhtel od veselja, da je prišel — kako je plakala, ko je odhajal k vojakom! Čul je moški in trdi glas očetov — star vojak, ki je bil v Bosni v vojski — moški in trdi glas, ki pa vendar ne more skriti veselja, da je prišel, in ponosa na svojega sina. Čul je glasove bratov in sester, ki so ga obkrožili in občudovali na njem vse: obleko, ki mu tako dobro pristoja, kapo in . . . in . . .

Kdaj je še prišel kateri vojak domov na dopust brez znaka strelcev? Tudi če je služil prvo leto in še ni izpolnil pogojev, ki se zahtevajo za strelca, ker jih sploh ni mogel zaradi prekratkega službovanja izpolniti, ali pa še ni bila tista skušnja za strelce, ali če sploh ni bil imenovan za strelca — vsak je prišel na dopust z znakom strelca! To je tako nerazdružljivo z dopustom, da si ljudje že mislijo, da je vsak vojak strelec, in bi se čudili, če bi kateri prišel brez tega znaka domov — kakor da bi ne bil popolen vojak. Ljudje, ki se ne razumejo na vojaščino! Kdor se pa razume in je bil sam vojak — seveda zadvomi! Ali s par besedami se pove, kaj in kaj — in mirna Bosna!

Da, da, in znak strelca bodo občudovali bratje in sestre in ga prijemali in poskušali izvleči bajonet iz nožnice in se sploh hoteli o vsem in o vsaki podrobnosti prepričati, kako je in kaj pomeni, kar nosi njih brat Janez. In jim bo z veščaskim govorom razložil.

»Pa da si prišel — in nisi nič pisal!« bo rekla mati vdrugeč, ker pač od veselja ne bo mogla in ne bo znala kaj drugega reči.

»Kaj bi pisal, ko pa bi se lahko izpremenilo — in bi vas samo vznemirilo! Boljše je tako!«

»Pa da so te pustili že takoj prvo leto in že o Božiču!« bo rekel oče z glasom, ki bo razodeval, da se razume na vso vojaščino.

»Nihče ni dobil od cele kompanije, ki služi prvo leto, razen mene!«

V očetovih očeh se bo pojavil ponos.

»Kako je to?«

»E, jaz znam! Najbolje sem se odrezal pri defiliranju. Sam stotnik, strogi stotnik je rekel: Bravo, tako se mora defilirati, kakor defilira Janez Hudoklin! in me je potrepil po rami in mi dal dopust.«

»No, da, to je že v naši rodovini, da se postavimo!« In očetu se bodo še bolj zasvetile oči v ponosu na svojega sina.

»In pa veste, oče, jaz pridem v šolo za šarže, za podčastnike . . . Ko se vidimo prihodnjič, ne bo prazno na ovratniku.«

Oče bo vesel, da se bo moral tajiti in premagovati, da se ne izda.

»Tvoj stari oče je bil na Taljanskem v vojskah, jaz v Bosni, ti boš pa celo . . . no, le dobro se drži! To je že v naši rodovini!«

Mati bo pogledala z začudenjem nanj, oče bo mu dal vse, ker mu dela veselje in se tako dobro drži pri vojaki, bratje in sestre bodo zrl, ko bodo to čuli, z občudovanjem in še večjim zanosom kakor prej nanj . . . Zvezde na ovratniku — to vleče, to večja ugled in veljavo, to je ponos in čast . . . in čast . . .

Hudoklinov Janez se je obrnil na postelji in pogledal proti mizi, kjer so modrovali tovariši. Nemirno se je obrnil kakor v strahu, da je kdo prisluškoval njegovim mislim in ga zasačil pri tej zadnji, prav najzadnji misli, ki se je porodila v glavi, in se zlokobno nasmejal in se mu zarežal v obraz. Nihče ni zrl nanj, bili so zaverovani v svoj pogovor, bili so v mislih doma, pravili so si, kako bo in kaj bodo vse počenjali, ali kako je bilo lansko leto in kaj so vse počenjali. Nihče ni prisluškoval, nihče ni niti od daleč zaslutil, kaj se je zamislil v zadnji misli Hudoklinov Janez. Zrl je v nje, zrl in prisluškoval, kaj se menijo, o čem se razgovarjajo . . . Čul je besede, ali zveze in pomena ni razumel, tako ga je prevzela zadnja misel.

Kakor s koščeno roko ali železno roko ga je zgrabilo in ga ni več izpustilo. In ker ga je držalo in stiskalo in ga ni izpustilo, je začel načrt dozorevati, plaho in strahoma in polagoma — ali vztrajno in neprenehoma . . .

III.

Še nekaj časa je strmел v krog pri mizi, nato je naenkrat planil s postelje — kakor da bi bile misli, ki jih sedaj misli pretežke in pretemne, da bi jih mogel v miru in v poltemnem kotu docela in do dna premisliti. Hitel je na hodnik in po hodniku — brez cilja. Prišel je v prvo nadstropje in zašel v rajon devete kompanije.

»Zajčev torej ne gre, ne gre . . .« mu je zašumelo po glavi. In hitel je nazaj v sobo, oblekel plašč in se napotil v mesto. Nemirno je hodil po ulicah, obstal pred vsakim izložbenim oknom, kjer je zapazil v oknu kako vojaško stvar: ali kapo, ali znak strelca, ali pasove za bajonet. Stal je pred oknom in zrl ko zamaknjen na te reči. Potem je hitel naprej, se vrnil po drugi strani pred okno in zopet obstal pred njim. K tisti trafiki prav blizu kosarne, kjer so bile v oknu razložene najrazličnejše vojaške potrebščine, se je vrnil najmanj desetkrat. Pa je že mislil vstopiti — ali čul je spredaj ali zadaj korake, ki so se mu zdeli vojaški — in ni vstopil. Ko pa je trobentač trobil že deveto uro in je trafikant že prišel na prag trafike, da zapre vrata, je vstopil.

»Dober večer! Kaj bomo potrebovali?«

»Kaj imate . . . kaj imate . . . nič . . . kaj sem hotel že reči . . . tobak za dvanajst!«

»Seveda imamo! V lekarnah in manufakturnih trgovinah morda nimajo tobaka za dvanajst, ali trafike ga gotovo imajo!«

Janez je plačal in se z nemirnim pogledom ozrl po trafiki.

»Še kaj potrebujemo?«

»Da!«

Tedaj je šla oseba v vojaški uniformi mimo trafike.

»Pa pridem jutri! Saj je jutri tudi še en dan! Lahko noč!«

Janez je bil že zunaj.

»Seveda je še en dan jutri, ali kaj danes lahko storiš —«

Janez je hitel v kosarno in prebil v njej nemirno noč.

Ni mogel spati, nemirno se je premetaval po postelji in strmел skozi okno in si zatiskal oči in se silil zaspali. Ali če je malo zadremal, le napol zaspal, je že sanjal o zvezdi, na vsaki strani ovratnika ena zvezda . . . In je prišel domov — vse je bilo tako, kakor je zvečer zamislil v prijetnih mislih — samo očetovega veselja in ponosa si ni

naslikal tako kakor je bilo sedaj — v sanjah — v resnici. Zaplamtelo mu je oko v takem ponosu, da je mislil, da bi ne bil tako vesel, če bi mu krava povrgla trojčke . . . »To je že v rodovini . . . to je že v rodovini . . .« je ponavljal venomer in se ni mogel dovolj nagledati njegovih zvezd. In zopet in zopet mu je moral pripovedovati, kako je prišlo, da je bil v tako kratkem času — skoraj neverjetno — povišan . . . lagati je moral . . . Očetu pa je plamtel zanos v očeh vedno bolj, mati se ni mogla dovolj načuditi, sestre in brati so ga gledali ko če bi prišel domov ko general . . . In tista Jerica, ki mu je dala ob naboru in ko je odhajal k vojakom tako lepe šopke, da so ga drugi zavidali — aj, kako jo je oblila rdečica, ko je videla zvezde in opazila, da zre vsa vas z občudovanjem in častjo za njim in se mu čudi . . . Vse ga časti — ali njemu je tesno pri srcu, kakor da stoji nad njim črn oblak in mu grozi, kakor da ga tišče in pritiskajo k tlom trde in koščene roke, ali da mu reži v obraz zloben duh ali da hodi ob njem neviden duh in ga vedno zbada in opominja in mu grozi, mu je bilo.

Prebudil se je v strahu in pod vtisom tega zlega in nevidnega duha. In na vse načine se ga je skušal otresti — ali vedno bolj ga je tlačil, vedno bližje mu je bil.

V slavi in časti je doma, modruje med možmi in bivšimi vojaki, prvo besedo mu dovoljujejo, ker vsak ne pride v treh mesecih do frajtarja. Ko jim ravno pripoveduje, kako je dosegel to čast in odlikovanje, vstopi Zajčev od devete kompanije in naredi obraz, ko da bi ga hotel z enim samim pogledom zastrupiti in mu izsesati kri. Zavist in neizmerno sovraštvo in zaničevanje zasije iz njegovih oči, odpre usta in začne na polno grlo pripovedovati . . .

Janez se je nemirno obrnil na postelji, povzdignil glavo in posluhnil, če morda kateri tovarišev čuje. Enakomerno in mirno dihanje mu je odgovorilo. Omahnil je na posteljo in začel znova premišljevat, prav od začetka premišljevat in pretehtovati razloge za in proti.

Doma je, na Štefanje sedi v vaški gostilni, poleg njega oče in potem po vrsti stari vojaki. Govor je seveda o vojaščini, o njenih težavah in nadlogah in semintja veselih trenutkih. Začne on govoriti o svojem povišanju — s spoštovanjem in občudovanjem zre vse na njegovi zvezdi — naenkrat zapekeče pred gostilno glas stotnikovega konja, žvenketanje ostrog, vrata v gostilno se hrupno odprejo in na vratih se pojavi strogi stotnik. Pogleda nanj, pogleda

na njegovi zvezdi — in obraz mu potemni kakor ob najhujši uri, iz oči se vsujejo žgoče strelice nanj . . . Stotnik zarohni, da se strese gostilna . . .

Janez je dvignil glavo in pogledal skozi okno, da spozna, bo li kmalu dan, jutro, tako željno pričakovano in skrbno zaželjeno jutro.

Ali do jutra je bilo še daleč, jutro se je mudilo še daleč, daleč na vzhodu.

Začel je zopet premišljevati od kraja in začetka vso zadevo, natančno in v vseh podrobnostih premišljevati. In čimdalje in čimbolj je premišljeval, tembolj je grozil tisti nevidni duh in opominjal, ali i očetov ponos je ostajal v mislih in materino veselje in bratov in sester ponos in Jeričina zadrega in sovrstnikov in sploh vseh ljudi občudovanje in čast . . .

Zajčev ne gre domov — kako bi, le kako bi mogel zvedeti stotnik?! Ne zve! Tam pozneje po dovršeni šoli za podčastnike pa postane tako in tako frajtar. Tako se bo lepo zamešalo in zazabilo in zakrenilo, da ne bo živa duša slutila, da se je za ta dopust sam povišal za frajtarja. Frajtar postane tako in tako, toliko se bo že potrudil in učil v šoli za podčastnike — ali kaj mu je nositi zvezdi na ovratniku po Celovcu, kjer mrgoli frajtarjev — kaj frajtarjev! Kaprolov in vodnikov in narednikov mrgoli, da frajtar niti ne pride nikjer v poštev in prostaki niti ne smatrajo za vredno in potrebno mu salutirati! In pa častnikov je tu toliko — kaj je frajtar v Celovcu?! Nič, pod milim Bogom nič! Ali doma, doma! Več ko polkovnik ali celo general v Celovcu bi bil v domači vasi, če bi prišel z dvema zvezdama na dopust! Bogve, kako bo pozneje, ko bo v resnici pred Bogom in pred ljudmi pravi in resnični od polka imenovani cesarski in kraljevi frajtar? Morda ne bo šlo tako lahko in igraje z dopustom kakor sedaj!

Tako je mislil Janez — ali s tem ni pregnal tistega temnega in grozečega od sebe, kar je legalo nanj in ga opominjalo in mu grozilo in ga peklo kakor mora. Misli, kako bi bilo doma, če bi prišel z dvema zvezdama, so bile pa vseeno tako vabljive in zapeljive, tako mameče in tako prikupljive . . .

Nemirno je prebil noč, nemiren je bil, ko je prosil zjutraj pri raportu za dopust, nemiren je bil ves dan, najnemirnejši zvečer po objavljenju dnevnega povelja. Skušal se je premagati in odpoditi misli na zvezde in se vživeti v

dopust brez zvezd, ali preveč se je že predal mislim na zvezdi, zgrabile in držale so ga že tako trdno in odločno, da jim ni mogel pobegniti in se jim iztrgati.

In oblekel je zopet plašč in begal po celovških ulicah, begal največ okoli tiste trafike kakor včeraj in kupil slednjič — kakor prejšnji dan — tobak za dvanajst, dasi je hotel pravzaprav kupiti dve zvezdi in znak strelca. In je zopet odložil na prihodnji dan.

In noč je bila v začetku zopet nemirna, potem pa si je začel tako vneto in prepričevalno dokazovati, da je izključeno, da bi kdo zvedel, da mu zvezdi pozneje tako in tako ne uideta, da pa ne bo morda prilike, da bi ju mogel doma pokazati, tako vneto in prepričevalno si je dokazoval, da je sklenil sklep do trdnega in v tem sklepu zaspal.

Ali te sanje, te težke sanje, ki niso obetale nič dobrega!

In zopet je prebil dan v nemiru in neodločnosti, sklepe je delal in jih rušil, da ni zvečer vedel, ko je oblačil plašč, pri čem je pravzaprav in če bi ali ne bi.

In zopet je taval okoli dotične trafike. Sčasoma se je pa zazdel sam sebi smešen in otročji, češ kako sem vendar boječ in neodločen. Pogledal je naokoli, če se ne bliža kje kaka vojaška oseba, nato je stopil v trafiko.

»Imate li znak za strelce?«

»Imamo, imamo!« In trafikant je začel odpirati škatlje.

»Ni treba!« Janez je pograbil prvega, ki mu je prišel pod roko.

»Imam finejših!«

»Ni treba! — Čakajte, kaj bi še rabil? . . . Hm, saj sem vedel, ko sem stopil, sedaj sem pa pozabil!«

»Kapo, čako morda, lasten bajonet ali samo pas za bajonet, manšete, fine ovratnike, predpisane ovratnike in posebne, luksurijozne ovratnike, potem najfinejše, napol pozlačene gumbе za manšete . . . Doma se treba vendar postaviti!«

»Zvezd nimate?«

»O, o, kaj smo avanzirali! Čestitam, čestitam! Najfinejše zvezde, srednje fine . . .«

»Srednje fine.«

Trafikant je začel odpirati pred njim majhne škatljice.

»Kaj bi izbiral! Kar te-le vzamem!«

»Koliko?«

»Dve!«

»Tak pojdimo no! Kaj imajo vojaki samo eno uniformo? Zvezde so tako po ceni, da se samo dve kupiti niti ne splača!«

»Pa dajte štiri! Samo hitro, meni se mudi!«

»Kaj štiri! Osem, deset, ne, ducat!«

Janez je pomislil, kaj bi in kam bi z dvanajstimi zvezdami in rekel: »Jaz ne kupujem zase, ampak za enega drugega! Pa dajte šest!«

Oseba v vojaški uniformi je šla mimo trafike. Janez se je nemirno zganil in se strahoma ozrl proti vratom, če bo stopila noter. Nehote je stisnil zvezde in znak strelca v žep!

Ko je trafikant pospravil škatlje in škatljice z znaki strelcev in zvezdami in je Janez imel oboje v žepu, se je oddahnil in bi se ne ustrašil, če bi kdo vstopil v trafiko. Kupil si je manšete in potrebno — nikdar jih še ni nosil — kupil novo kapo. Kakor da se mu je odvalil kamen od srca je začutil naenkrat v sebi zadoščenje in olajšanje, kakor da je najtežavnejši in najopasnejši del svoje naloge dovršil.

V kosarni je skrivoma zmotal prav na dno zavitka, ki ga je mislil vzeti s seboj, kar je potegnil iz desnega žepa, pokazal tovarišem novo kapo in manšete, vprašal enega starejših, če ni dobro vzeti s seboj tudi niti in igle »za vse slučaje« in modro in nedolžno položil imenovano k tistemu skrivnostnemu in vabljevemu, kar je skrnil prav na dnu zavitka.

Ko je zvezal zavitek, je bil dobre volje in se je pridružil dovtipom in smehu, ki je brnel okoli njega.

IV.

Razigrane volje so bili vojaki, ki so se peljali na dopust. Peli so in se veselili, zbijali šale in se smejali — dobra volja in razkošno veselje nad dopustom in prostostjo je sijalo z njih obrazov.

Železniški voz, v katerem je sedel Hudoklinov Janez, je bil natlačeno poln — sami vojaki. Bili so i vodniki in korporali in frajtarji med njimi. Na slednje je uhajalo Janezu vedno in vedno oko. Kako so pač srečni, da smejo javno in očitno pred celim svetom nositi zvezdi! Če je kateri med njimi, ki gre prvič domov z zvezdami — kako mu mora biti pri srcu! In kako šele, če bo edini vojak na dopustu v vasi ali celo v fari!

Janez se ni mogel premagati, da se ne bi obrnil do enega.

»Kaj si že dolgo frajtar?«

»Od novembra.«

»Torej greš prvič domov z zvezdama!«

»Prvič!«

»To te bodo ljudje gledali in občudovali!«

»Kaj to!«

»Jaz hodim tudi v šolo za podčastnike!«

»E, pa boš moral čakati, predno boš avanziral do frajtarja! Ne gre tako lahko!«

Janez ni pel z drugimi, Janez se ni smejal z drugimi, Janez ni bil vesel ko drugi.

In če čaka leto dni, do drugega Božiča! Kaj mu je do zvezde v Celovcu? Mu je že, da, prav rad bi je nosil i po Celovcu, ali kaj je to v primeri z doma! Po letu gre na dopust ob času žetve itak v civilni obleki, drugi Božič bo pa že smel pred svetom nositi zvezdi!

Sklep je dozoreval — ne, saj je dozorel že v kosarni, a vedno se je pojavilo kaj vmes, da se je zdelo, da se sklep maje, da je bil na tistem, ko takrat ko se je porodil in vzknil v njegovi glavi.

Ko ni vstopil v Ljubljani noben domačih vojakov, je sklep dozorel in postal trden in neomajen! Janez je še enkrat premislil vse mogoče prijetne in njegovo samoljubje povišujoče in časteče slučaje, ki bodo vstali in nastali doma ravno zaradi njegove zvezde. In kakor bi se zbal, da ne bi zopet vstalo očitiranje in strah in grožnje in negotovost in ga mučilo in ga strašilo in odganjalo od misli, da si naši na vsako stran ovratnika po eno zvezdo, se je vrgel z vsem veseljem in prisiljeno razigranostjo v zabavo tovarišev, pel z njimi, vriskal z njimi, se smejal slanim dovtipom in še sam skušal povedati katerega, da bi se mu drugi smejali in ne opazili, kaj skriva na dnu svojih misli.

»Kaj izstopi še kateri v Novem mestu?« je vprašal, ko se je petje malo poleglo in je zabava zastala.

»Jaz, jaz, jaz...« se je oglasilo od vseh strani.

Temna slutnja mu je stisnila srce.

»Odkod si ti? ... Kam greš ti? ... Iz katere fare si ti?« je spraševal potem ob vsaki priliki sedaj enega, sedaj drugega.

Bilo jih je nekaj, ki so bili prav iz sosednjih far.

»Pa boš prišel kaj k nam, v našo faro? ... Zakaj bi ne prišel? ... Saj ni tako daleč! ... Se bomo skupaj poveselili! ...« je lagal sam sebi in drugim.

Pa ni bilo nobenega prav volja hoditi k sosednji fari v tem snegu, v tem kratkem, prekratkem dopustu in pa ker ni imel prav za prav nobeden nobenega opravka v sosednji fari! Da bi pa hodil takorekoč samo Hudoklinovemu Janezu na ljubo in mogoče na liter vina, ki bi ga ta morda plačal v gostilni — take žrtve ni hotel nobeden doprinesti.

Ej, ko bi vedeli vojaki, kako je bil Hudoklinov Janez tega vesel! Pa se ni izdal, ne, še užaljenega se je delal, ker se ni hotel nobeden odzvati navidez prijaznemu in vljudnemu povabilu.

V Novem mestu so se poslovili in razšli na vse vetrove, pet jih je krenilo proti jugu, in njim se je pridružil Hudoklinov Janez. Šli so po ozki gazi drug za drugim, zadnji je bil Hudoklinov Janez. Ni se vmešaval v pogovor — sicer so sploh malo govorili, ker so bili v mislih že doma in je že legal sveti večer na zemljo in jih objemal s svojim blagodejnim mirom in skrivnostnim čarom — niso dosti govorili, a vendar je mimogrede rekel ta ali oni to ali ono, Janez pa ni črhnil vso pot niti besedice. In čimdalje so šli, tembolj je zaostajal za tovariši.

»Ho-o, Hudoklin!« se je naenkrat vstavil predzadnji, ko je začutil, da je zadnji zaostal.

»Kje pa je?«

»Zaostal je!«

»Ho-o, Hudoklin!« je vpil eden na vse grlo nazaj.

»Kaj je?« se je oglasilo iz megle in mraza.

»Kje pa si?«

»Tu!«

»Tak pojdi no in nas ne oviraj!«

»Kar pojdite in ne skrbite zame! Že pridem!«

»Kakopak, v tem snegu te bomo puščali samega! Dokler gre naša pot skupno, gremo skupaj — potem pa pojdi sam v božjem imenu! Alo, hiti, hiti!«

Janez se je moral prikazati izza ovinka in iti z njimi.

»Kaj si tako utrujen?« je vprašal predzadnji, ko je začel Janez zopet zaostajati.

»Od česa le naj bi bil utrujen?«

»Zakaj potem zaostajaš?«

»Če si res utrujen, kar povej, bomo šli počasneje!«

»Veš, da te ne moremo pustiti v tem snegu in mrazu samega!«

»Spremimo te magari do vasi...«

»Saj nisem utrujen!« je naenkrat pospešil Janez korake. Tako je mislil sam pri sebi: Sedaj bi bila najlepša prilika! Mrak je, stopil bi s ceste v stran, razvezal zavitek in prišil zvezdi. Vrnil bi se na cesto in hitel domov. Ali če gredo do križpotja skupaj, bo bolj temno, in pa pot do vasi! Kako lahko je mogoče, da bi šel ravno v tistem času kdo po njem, kdo domačih, kdo znanih! Pa bo videl sveže stopinje v snegu, pa bo videl nedaleč vstran nekaj črnega, sedečo, sključeno osebo. Stopil bo, prav gotovo bo stopil pogledat, kdo je in kaj je in ako se ni morda zgodila nesreča. In videl bi, da si našiva Hudoklinov Janez zvezdi...

Sedaj bi bila najlepša prilika!

Da, sedaj!...

Spremijo ga do vasi!...

Ne, ne, stokrat ne!

Pospešil je korake in hitel z njimi, preril se je celo naprej in hitel vsem na čelu, hitel tako, da so morali drugi hitreje stopati kakor so stopali prej.

»Da bi vsaj bili kmalu na križpotju!« je želel Janez.

»No, no, tako se nam pa zopet ne mudi!«

»Da boste videli, da nisem utrujen!«

»Le zakaj si zaostajal?«

»Kar tako!«

»Le polagoma! Za eno uro ne gre, če pridemo prej ali pozneje!«

Janez pa je hitel, hitel. Tako je mislil: Tam v sredini gozdiča stopim v stran, se skrijem za smrekami in našijem. Čimpreje dovršim, tem bolje. Tako daleč grem v gozd, da me ne bo mogel nihče videti od pota, in stopinje zasujem za seboj.

»Ti si pa res Janez, ne vem, kako bi ti rekel! Prej si zaostajal, sedaj hitiš kakor da te gonijo pošasti!«

»Meni se mudi! Vi greste potem še skupaj, jaz moram sam vstran! Prej sem doma, tem bolje!«

In je hitel in jih silil k hitri hoji; težko dihajoči in vsi razgreti so prišli do križišča.

»Vesele praznike in lahko noč!«

»Vesele praznike!«

»Ko gremo nazaj, se snidemo v Novem mestu!«

»Velja!«

»Ti, Janez, stopi še par korakov z nami do gostilne! Pogreje te!«

»Ne, ne! Meni se mudi! Lahko noč, vesele praznike!«

In Janez je odhitel po ozki, komaj vidni in spoznani gazi, zakaj bal se je, da bi ga pregovorili za gostilno.

Tako je trepetalo vse v njem, tako burno je bilo srce in so utripale žile, čimbolj se je bližal gozdiču in kraju, kjer je mislil stopiti s pota in izvršiti svoj namen in sklep, da je čisto pozabil na lepe misli in čiste in radostne misli, ki jih je mislil prav od začetka v kosarni, ko je dobil dopust in se ni še porodila ta težka misel na zvezdi v glavi: kaka radost in svečanost in hrepenenje ga bo navdajalo na sveti večer, ko bo hitel po tem potu domov, ko bo i narava praznovala svoj sveti večer, ko bo vse okoli njega in v njegovem srcu posejano z mirom in tajnostjo in skrivnostno prazničnostjo in svečanostjo svetega večera. Ni čutil okoli sebe svetega večera, ni čutil, da praznuje narava po svoje sveti večer, da ta megla, ki polagoma izginja, ni taka kakor ob drugih dnevih — vse nekaj tajinstvenega in skrivnostnega je v njej; ni čutil, da je v snegu, ki ga gazi, neka mehkoča in skrivnostna udanost, da mu ne nagaja in ga ne ovira pri hoji, da je proti svoji navadi celo gorak in se zatajuje, da ne bi izžareval toliko mraza iz sebe ko druge dneve; ni čutil, ni videl, da se na daljnem nebu prižigajo zvezde tako milo in prijazno in vabljivo in žarno kakor nikoli v letu; ni čutil, ni slutil, da je že zaplaval nad gozdom angel miru, da že stopajo z neba božji krilatci, da zapojejo po gozdovih pesmi miru in veselja nad rojstvom; ni čutil, ni slutil, da je že oživel v globinah, da so že prilezli na dan nevidni gozdni prebivalci — ali palčki ali vile — in že nažigajo nebroj lučic po drevju, da krasijo sleherno drevo in ves gozd v najlepše božično drevesce . . . Srce ni čutilo ničesar drugega ko neizmerno koprnjenje, čimpreje dovršiti in dokončati sklep — potem, potem je še časa za razpoloženje svetega večera.

Čuj, Janez, kaj ne bi odtehtalo praznično, svečano in svetega miru in rajske sreče svetega večera polno srce vseh tistih prizorov, ki bodo nastali, če si prišiješ zvezdi? Kaj ne bi bilo bolje, če bi sedaj čutil v srcu ta sveti mir in to rajsko srečo božičnega časa, svetega večera v svojem srcu kot pa to negotovost, ta nemir in to vznemirjenost in neprikladno koprnjenje po nedovoljenem? Kaj ne bi bilo

motiti svetega miru. Le babica je izza peči včasih globoko vzdihnila. Morda za Janezom... Prav gotovo za Janezom, zakaj bi drugače vzdihnila? je mislil gospodar. Pa da bi bratje in sestre ne mislili na najstarejšega brata, četudi molčijo in so navidezno vsi popolnoma zaverovani v delo in samo delo — ne, tega si tudi ni mogel misliti oče.

Nad vso hišo je bilo razlito poleg miru in blagoslova božičnega časa in svetega večera še nekaj tesnega, kar je branilo miru in blagoslovu, da bi popolnoma in z vso svojo močjo in čarom in prelestjo objel hišo. To tesno je družilo in se izlivalo iz vseh src družine in je odletelo v spremstvu s skrbjo in neizmerno ljubeznijo v Celovec in iskalo njega...

Nekaj je manjkalo pri hiši, da bi bil mir in pokoj in ves čar in vsa prelest božičnega časa in svetega večera popolna in čutena z vsem srcem in vso dušo.

Nekdo se je naenkrat pojavil v veži in si je začel otepati sneg s čevljev. V hiši so za hip postali pozorni, potem pa so zapali zopet v svoje misli. Kdo bi pač bil, če ne sosed ali soseda? Saj je tako navada, da se zberejo bolj pozno zvečer, ko so se že navžili in napili čara božičnega večera v domači hiši, ljudje pri sosedu in pokramljajo o tem in onem, da hitreje mine čas, ko je treba iti k polnočnici.

Oni v veži si je pa precej dolgo otepal sneg s čevljev, kakor bi si bil negotov in si ne bi prav upal v sobo. Potem je nehalo otepanje snega in je bilo tiho v veži — ni bilo čuti korakov.

»Kdo le je?« je mislil gospodar in vstal od peči.

V tistem hipu so se vrata odprla in...

Gospodar je prvi hip kakor onemel silnega veselja, drugi hip je vskliknil radosten klic: »Janez!«

»Janez!« je kakor v odmev prevelike sreče jeknila gospodinja — in roke so ji nehote silile k očem.

»Janez, Janez, Janez...« je zašumelo okoli mize in v kotu od jaslic. Radostni obrazi so se dvignili in niso niti verjeti mogli, da bi bilo res.

»Janez!« je vzdihnila babica v zapečku in povzdignila glavo.

»Janez!« je rekel oče vdrugič in — no, kako ne bi bil vesel oče, da je prišel tako nenadoma prvorojenec in njegov naslednik na dopust za božične praznike domov, prišel tako nenadoma in nepričakovano, ko so ga najmanj pričakovali, sploh ne pričakovali; kako ne bi bil vesel, da

je kakor blisk naglo izginilo tisto tesno, kar je plavalo nad hišo z božičnim mirom in čarom in prelestjo božičnega večera!

Sin je mislil v kosarni na snidenje in si načrtal in naslikal v mislih prizor snidenja — ali ni si ga načrtal in naslikal dovolj živo, niti približno si ga ni naslikal s tako ljubeznivostjo in ljubeznijo, kakor se je sedaj pokazalo! Ah, kako bi si ga mogel naslikati takega, kakor je v resnici! Tolika ljubezen, tako neizmerna ljubezen, pritajena ljubezen, ki pa je buknila v tem trenutku z vso silo na dan. Zdelo se mu je, da mu bo oče padel okoli vratu in ga objel in poljubil — in saj res ni dosti manjkalo, da ni tega storil — ali po prvem navalu ljubezni in veselja se je znal potajiti, samo stisnil mu je roko in potresel zanjo in mu zrl v oči! In sin je lahko bral z očetovega obraza, kaj misli v srcu. Materi so igrale solze veselja v očeh, ni obrnila pogleda od njega, ni se niti premaknila z mesta, ni niti mogla obrisati solz z oči, ker se je držalo rok testo, niti v roko mu ni mogla seči. Babica je zajokala na glas od veselja. Kako je plakala, ko je odhajal k vojakom in zatrjevala, da ga ne bo več nikoli videla! Pa je prišel, prišel na sam sveti večer! Sestre in bratje so popustili delo pri jaslicah in se vsuli k njemu, vsak se je trudil, da bi mu prvi podal desnico. Radost in veselje jim je sijalo z obraza, tako so bili veselo presenečeni, da niso niti mogli kaj drugega reči ko: »Janez . . . Janez . . . Janez . . . da si prišel . . . da si prišel . . .«

»Pa da nisi pisal!« je rekel oče, ki je prvi premagal veselje nad njegovim prihodom in ga z veščoškim pogledom motril od glave do pet in bil videti ves srečen, ker mu je uniforma dobro pristojala.

»Pa da nisi niti namignil v pismu . . .« je pristavila mati.

»Kaj bi pisal, ko pa nisem do zadnjega znal za gotovo!«

»Da si le prišel, da si le prišel!« so ga obkrožili sestre in bratje.

»Pa lačen si gotovo! Oh, nič gorkega nimam! Kdo bi si mislil, kdo bi slutil, da prideš! Nič gorkega nimam pripravljenega!«

»Ni treba, mama!«

»Seveda ni treba! Treba je treba, pot utruji človeka, zlasti ta pot v snegu! Čakaj, takoj ti kaj napravim! Ali bi kavo?«

»Kaj boš s kavo! Cvrtje mu speči, je hitreje končano in bolj se mu bo prileglo!«

»Tako, tako bom, samo roke si očistim!«

»Hej, Janez, kako ti pristoja ta obleka!«

»Zakaj pa imaš te rdeče vrvice in te nabrane kroglice na njih?«

»Strelec!« je podučil oče.

»Jej, strelec, strelec . . . strelec!«

Janez se je nemirno zganil.

»Tak odloži no plašč in prisedi k peči, da se pomeniva kaj o vojaščini in poveš, kako je še tam, in povem jaz, kako je nekdanj bilo!«

Janez je s tresočo roko odpel plašč.

Tedaj . . .

Tedaj je oče obstal ko prikovan na mestu in je v presenetju in neverjetju širil oči in strmел na ovratnik sinove bluze; tedaj je mati obstala pred njim in si pomela oči, zakaj ni mogla verjeti; tedaj so bratje in sestre v onemelem veselju in začudenju zastrmeli in odstopili korak.

Na Janezovem ovratniku ste se svetili dve beli zvezdi, ste žareli in se bliščali tako vablivo in ponosno, da jim je zaprlo sapo.

»Janez!« je prvi rekel oče.

»Janez!« je tiho ponovila mati.

»Janez, Janez, Janez . . .« so zašepetali bratje in sestre naokoli v brezmejnem spoštovanju in občudovanju.

»Ali je mogoče?«

»Ali je mogoče?«

»Ali je mogoče?«

»Zakaj bi ne bilo mogoče? En dan mi je prinesel vse: dopust in povišanje!«

»Kako je bilo?«

Sestra je pomagala bratu sleči vojaški plašč in ga spoštljivo položila na bližnjo posteljo, oče je prepustil sinu svoj prostor pri peči in se vsedel zraven njega, mati je obstala pri vratih, da čuje, kako je bilo, babica se je vsedla na drugo stran povišanega Janeza, bratje in sestre so ga obkolili v polkrogu.

»Povej, Janez, kako je bilo!«

»Sploh sem se dobro držal, tako dobro, da so bili višji vselej in povsod z menoj zadovoljni, tako dobro, da pridem v šolo za podčastnike in bom lahko še kaj več dosegel ko na vsaki strani ovratnika samo eno!«

Oče si je prikrižal noge na kolenu, objel desno z rokama in se nagnil z obrazom k sinu, mati je stopila za korak bliže, sestre in bratje so napeli ušesa in oči in skoraj odprli usta.

»Ali da bi šel domov, ni bilo veliko upanja, ker prvoletnikov o Božiču sploh ne puščajo na dopust! Pa je prišel nekega večera pred poveljem — saj veste, oče, kako je z dnevnim poveljem — torej pred dnevnim poveljem je prišel stotnik v kosarno. In morali smo posamezno defilirati pred njim! Oče, vi veste, kaj je posamezno defiliranje!«

»Kaj bi ne vedel! Le dalje!«

»Naš stotnik je pa strog in težko mu je ugoditi! Jaz sem se pa takrat nalašč potrudil in defiliral tako kakor nobeden! In stotnik mi je zaklical: Bravo! Tako se mora defilirati kakor defilira Janez Hudoklin! In potrepljal me je po rami, mi dal takoj dopust pred vso kompanijo in me pred njo pohvalil. Nato me je poklical v kompanijsko pisarno in me povišal za frajtarja!«

Kakor onemeli so ga poslušali in mu zrlili z napetostjo na obraz in sprejeli vsako njegovo besedo kakor sladko mano. Ko je končal, so se pogledi kakor na povelje in vsi naenkrat okrenili in obviseli na ovratniku, hočem reči na zvezdah. Za hip je trajal molk, nato se je mati naglo zganila — kakor bi se prebudila iz najveselejših sanj, pa ji je žal, da so že minule in jih ne more dalje sanjati, ker se ji nekam mudi — in odhitela ven, da mu naredi cvrtje, ker je gotovo lačen. Oče je še zastrmel par hipov v zvezdi, nato je vstal in stopil k mizi in prijel steklenico.

»Anica, prižgi svečo! Grem v klet po vina! Vem, da si žejen!« se je obrnil na Janeza.

»Ni sile!«

»Ej, vojaki so vedno žejni! Saj vem, kako je bilo, ko sem bil jaz!«

Sestre in bratje — zlasti mlajši — so se strnili v ozek polkrog okoli Janeza, prinesli stole in punčke od mize in posedli okoli njega in se skoraj skregali, kdo bo sedel bliže njega ali celo ob njem. In zrlili so nanj s spoštovanjem in občudovanjem...

Tedaj je pač dosegel Janez višek s svojim povišanjem.

VI.

Ko se je Janez že okrepčal s cvrtjem in razgrel z domačo kapljico, ki ga je — mimogrede povedano — tako navdušila, da bi se sam sebi smejal, če se je spomnil, kake

boje je moral prestati s seboj, predno si je prišil zvezdi, in si mislil, kako bi bil pač nespameten, če si ju ne bi prišil, ko je vendar vzbudilo to v domačih tako veselje in spoštovanje in navdušenje — ko je pač že najmanj petkrat povedal in ponovil in natanko opisal, kako je bilo pri tistem posameznem defiliranju, tedaj se je naenkrat spomnila starejša sestra, da mora k sosedu.

In čez nekaj časa so prišli od soseda vsi moški in hrupno in z veseljem pozdravili Janeza, ga hvalili in poviševali, nato so se spustili z njim in njegovim očetom v pogovor o vojaščini. Starejši, ki so že bili v svojih mladih letih vojaki — nekateri celo v vojski v Bosni — so se predvsem zanimali, kako je sedaj s to ali ono stvarjo, kako eksercirajo in kaki so častniki; mlajši, ki jih je šele čakala vojaščina, so bili najbolj radovedni, kako je bil Janez povišan, in so to zgodbo najraje poslušali.

Prišli so i drugi sosedje in prišle so sosede in so se vsi veselili s Hudoklinovimi in hvalili Janeza. Središče vsega v Hudoklinovi hiši je bil ta večer Janez in središče na njem, kamor je meril vsak in mislil vsak in gledal vsak, sta bili njegovi zvezdi.

Prišli so i drugi vaščani in se pridružili pogovoru — o, Janez, kaj vse naredi zvezda! Sedaj vidiš, da si prav mislil, ko si si slikal, kako učinkuje zvezda na ovratniku in da je brez zvezde vse nekam tako prenavadno, vsakdanje; nič vnetega in navdušenega, če bi te srečal kdo brez zvezde!

Celovec je daleč in veliko mesto je Celovec in majhna je kosarna in še manjše stotnikovo stanovanje v primeri z mestom — pa da bi mogla čez hribe in doline in vode in te zasnežene planjave prodreti vest do Celovca?! Ta mala in nepomembna vest za vse druge, za ves Celovec, zanj pa vendar tako velikanskega pomena?! Da bi prodrla do Celovca in našla skozi vse ulice in ceste in trge pot naravnost v kosarno, naravnost v stotnikovo stanovanje?

Janez je bil vesel in zadovoljen in srečen.

Ali ko so stopili iz gorke sobe in se napotili proti fari k polnočnici, jih je objel z vso močjo mraz in jim segel v kosti in pod kožo in jih pretresel; Janezu je zablestel okoli lic in senc in ušes, se zarezal v oči in puhnil po bliskovo v glavo neprijetne misli. Kar naenkrat — kakor bi čakalo nanj že ves večer, že vse te prijetne ure, ki jih je prebil v slavi in veselju v hiši, čakalo nestrpno, vedno

nestrpneje, čimbolj je objemalo Janeza veselje, čakalo škodoželjno in v posmehljivem veselju, da mu zašepeče na uho in se vzraduje njegove zadrege — kar naenkrat je zavpilo ob njem, siknilo preko glave in planilo v možgane: »Kaj ne veš, da se moraš z dopustnico oglasiti pri orožnikih, na orožniški postaji pri fari? Hej, Janez, oglasiti se moraš z dopustnico! Ali stoji na dopustnici, frajtar Janez Hudoklin' ali, infanterist Janez Hudoklin'?»

»Če bi popravil? ...« je pomislil Janez.

»Popravil, da, popravil! Kaj se ne bi takoj spoznala tvoja pisava od pisave računskega podčastnika? Kaj ne bi ravno poprava takoj zbodla v tem oziru in podobnih ozirih strogih in do pičice natančnih in neizprosni orožnikov? Pa kaj to v primeri s tem, da moraš ob povratku v vojašnico vrniti dopustnico v kompanijsko pisarno! Vrniti jo moraš, vrniti potrjeno ob prihodu na dopust in odhodu, potrjeno od najbližje orožniške postaje! Hej, to bi šele bilo lepo, da bi vrnil dopustnico, na kateri bi sam prečrtal besedo, infanterist' in napisal nad njo, frajtar'! Ta bi bila šele lepa!«

Janeza je vznemirilo in popolnoma spravilo s tira. Fantje domače vasi so ga obkročili in vzeli v sredo in kramljali z njim najprijazneje in prijateljsko. Če bi bil sam, bi ga nemir morda niti pol toliko ne mučil — ali tako ... tako ... sredi slave in nezaslužene časti in prijaznosti največ zaradi zvezde?!

Umolknil je hipoma in korak mu je zastajal.

»Kaj če bi se vrnil in ne šel k polnočnici?«

Ne, ne! Kaj je Božič, kaj so božični prazniki brez polnočnice, brez tistih blaženih trenutkov med polnočnico, ko doni od oltarja tako milo in tajinstveno, tako rajsko in nebeško in odpevajo na koru tako ubrano in s takimi glasovi kakor bi si jih izposodili za to noč od samih božjih krilatcev ali kakor bi ti sami prišli — nevidni in nerazumljivi — in odpevali ali vsaj dajali odpevanju tako čarobno moč ... In ko zadone svete božične pesmi — komu se v tihi radosti in nadzemski sreči ne vzradosti srce? Kaj so božični prazniki brez polnočnice, brez tega svečanega začetka v nerazumljiv, kakor dih nebeške zarje občuten božični čas? ...

In vendar mu je korak zastajal in ga je skrbelo in mučilo, da bi se najrajše vrnil.

»Ne oglašim se danes! Kje je zapisano, da se moram oglasiti ponoči, o polnočnici?«

Ali ljudje bodo v cerkvi, orožniki bodo v cerkvi in bodo videli in se pripravili za dostojen sprejem ponosnega frajtarja.

»Kaj si utrujen od dolgega pota, Janez?« so vpraševali fantje.

»Pa pojdimo bolj počasi! Ne zamudimo!«

»Nekaj sem pozabil!«

Janez se je naenkrat okrenil in odhitel domov. Stopil je naravnost pred zrcalo in segal z roko pod vrat in potipal po ovratniku.

»Ali si samoljuben in časti žejen, Janez! Kaj se bojiš, da se ne bi zvezda videla?« ga je podražila sestra.

»Kaj zvezda! Ravno zato sem se pa vrnil, da ju zakrijem s plaščevim ovratnikom! Ni treba, da bi vsa fara videla in znala!«

In Janez je z zadovoljstvom opazil, da plaščev ovratnik popolnoma zakriva zvezdi. Pa je vseeno še pritegnil ovratnik in nategnil plašč, da bi bilo tem sigurneje in gotoveje. Še enkrat se je pogledal od vseh strani v ogledalu, popravil med tem plaščev ovratnik in ga čisto pritegnil in pritisnil na bluzin ovratnik in se potem obrnil k sestri: »Veš, ni treba, da bi ves svet govoril o tem!«

»Kako prav nič ni ošaben naš Janez na svoje povišanje!« je omenila sestra k materi, ko je Janez odšel. »Drugi bi takoj ob prihodu razpel plašč in kazal v ponosu na zvezdi in začel takoj govoriti o tem, Janez je pa prišel z zapetim plaščem in ni niti namignil na to, da smo šele videli, ko je slekel plašč! In sedaj tudi noče, da bi se raznašalo okoli, dasi bi mu bilo samo v čast!«

»Ni ga pokvarila vojaščina, hvala Bogu!« je pristavila mati.

In oče je ob istem času govoril med možmi, ki so šli k polnočnici in so govorili o njegovem sinu: »No, kaj to dandanes! Včasih je bilo težje kaj doseči in se višje povspeti! Kaj ne Luka?«

»Seveda! Tedaj smo se vojskovali po Bosni in nismo imeli časa misliti na kaj višjega!«

»Vseeno je lepo od njega, da se tako drži! Čast ti dela, Hudoklin, in lahko si ponosen nanj! Pa ne samo tebi, celi naši vasi dela čast! Saj kar jaz vem, ni prišel še zlepa od nas kateri domov na dopust z zvezdami, in pa celo v tako kratkem času, takorekoč že kot rekrut!«

Janez je hitel v tem trenutku mimo mož, da dohiti fante in je vse slišal — in vse preslišal in hitel kakor bi ne čul, dalje. Odleglo mu je malo, ko se je pred zrcalom prepričal, da plašč popolnoma zakriva zvezdi in da ni nevarnosti, da bi ju kdo, ki ne ve in ne sluti, opazil. No, sedaj pa čuje, kako menijo možje med seboj o njem, ne o njem, o njegovi zvezdi, o njegovem samovoljnem povišanju.

»Če se zve, če se kedaj zve, Janez . . .« je šepetalo okoli njega in kljuvalo v srcu in ga zopet napolnilo z nemiro in plaho negotovostjo. Fantje so se čudili, da ni prav nič vesel in se ne raduje dopusta in povišanja in svetega miru v božični noči. Skušali so ga razvedriti, skušali pripraviti do smeha in dobre volje, ugibali, kaj bi mu bilo — ali vse zaman. Janez je bil nemiren in zamišljen, zdaj in zdaj je zamišljen posegel z roko po ovratniku ali si ga nategnil in popravil, pa se je kakor v strahu ozrl naokoli, če ga kdo opazuje. Kakor mora ga je tlačilo: Če se zve, če se zve . . . Kaj bo mislil oče, kako bodo tedaj govorili ljudje o njem . . .

Pred cerkvijo si je še enkrat tako silno nategnil plaščev ovratnik, da je nekje v njem v šivu počilo — preplašilo ga je to. Hitro je stopil v cerkev — medpotoma k polnočnici je sklenil, da gre pri zadnjih vratih v cerkev in se pomakne med ljudmi prav k spovednici in se stisne k njej. Na ta način bi ga ne mogli opaziti orožniki, ki so bili pri polnočnici redno v prvi klopi pred oltarjem. Ali pred cerkvijo je mislil samo na plaščev ovratnik in da bo zvezda zakrita z njim, in je nategnil, in je počil šiv in ga vznemiril in takorekoč pahnil v cerkev, ker kaj si bodo fantje le mislili, ko ga vidijo vedno z roko okoli ovratnika? . . . Šele ko je zagledal orožnike že v cerkvi, mu je šinilo skozi glavo, kam je pravzaprav nameraval, tam doli k spovednici, ne sem pred oltar.

Sedaj je bilo prepozno. Vzdržati je moral poglede orožnikov — saj se le redko vidi pri fari vojaka, samo za praznike pridejo v uniformi domov, na dopustu ob žetvi so v civilu. In orožniki so vendar takorekoč nekako nadzorstvo na dopustu se nahajajočih vojakov in pristojna oblast, pri kateri se morajo vsi javiti ob prihodu in odhodu. Pa bi ne smeli pogledati enega teh za čas dopusta od njih odvisnega in na nje navezanega, pogledati z oblastvenim in uradnim pogledom, pogledati s tovariškim in prijateljskim po-

gledom, ker so bili sami nekdam tako kakor je on sedaj. Kdo bi štel to orožnikom v zlo?

Janez pa je čutil v tem pogledu vse kaj drugega in je koprnel in se mučil pod tem pogledom in vznemirjal vedno bolj, da je srce vedno burnejše bilo in kri vedno bolj nemirno in razburkano plala po žilah.

Ah, kako vse drugače je bilo druga leta pri polnočnici! Kako vse lepše si je slikal takoj v začetku, ko je zvedel, da dobi dopust, da bo šele letos pri polnočnici, letos, ko je že dal slovo misli, da bi bil doma pri polnočnici! Kako lepo si je slikal, da bo letos, ker radost in tiha sreča je šele tedaj popolna, če že mislimo, da je šla mimo nas in ne upamo več nanjo, pa se naenkrat okrene in stopi lahno in tajinstveno v srce. — Kako vse drugače je bilo v srcu, ko so se vračali od polnočnice, od tega začetka blaženih skrivnosti božičnega časa in božičnih radosti. Kako je pa letos? . . . In zakaj je tako letos, Janez, ko bi bilo lahko drugače . . . In s kakim veseljem in s kakim razpoloženjem v srcu in radostno jasnostjo v glavi si hitel druga leta na Božič v cerkev k deseti maši — letos pa? Kaj si druga leta kateri Božič stal skoraj pol ure pred zrcalom in delal z rokama okoli ovratnika in po ovratniku kakor za stavo, da so ti skoraj prsti odreveneli? Kaj te ne tišči na dveh mestih na vratu kakor bi te zbadali z razbeljenimi iglami ali kakor bi strmele pošastne oči na ti mesti in ju hotele izsesati in izpaliti? Da, da, včeraj med polnočnico je peklo in žgalo na teh dveh mestih, ker so bili orožniki v cerkvi, da si mislil, da izkoprníš — ali danes peče in skeli in žge z isto silo, niti za trohico ni prenehalo od včeraj! — Kam tako hitiš, Janez? Glej na potu v cerkev Jerico, tisto Jerico, ki ti je dala tako lep šopek ob naboru in še lepšega, ko si odhajal k vojakom. Pa ji boš vendar rekel prijazno besedo v pozdrav in ji podal roko! Kaj nisi mislil tudi nanjo, ko se je porodila misel na zvezdo? . . . Pa vendar ne greš kar tako mimo nje, kakor bi se ne poznala, kakor da bi ne bila ona tista, ki ti je dala ob naboru in pri odhodu k vojakom šopka, na katero si mislil obenem z nesrečnimi mislimi na zvezdo, da bo ponosna nate, si mislil . . . — Kam hitiš, Janez? Torej ji res nočeš privoščiti niti prijazne besede in dati roke v pozdrav? Čuj, kaj ni rekla: »Kako je moder!« Glej, kaj se ni okrenila in ti pogledala v obraz?!

Janez je hitel kakor preganjan od zlokobnih pošasti. Tako ga je že izmučilo in neprestano preganjalo, da mu

je bilo v hipni misli že vseeno, če se tudi izve, samo da bo prej konec teh muk in negotovosti.

In je stopil — zmeden in nemiren in negotovosti prenasičen — v orožniško hišo, salutiral, položil dopustnico na mizo in čakal zravnano ko sveča, kaj pride. Tedaj ga je zapeklo in zaskalelo in zažgalo na dveh mestih na vratu z vso silo in največjo močjo — kakor skozi meglo je videl prijazen orožnikov obraz, kakor v odmev je odgovarjal na prijazna vprašanja — kako je pri vojakih, če se je privadil, če pride v šolo za šarže (tudi to!) in če je vesel, da je dobil dopust že v prvem letu — minute so bile kakor ure, dolge zimske ure brez spanja, gledati v prijazen obraz in stati pred njim po vojaško in trepetati in se bati, bilo mu je kakor bi stal golih nog na živi žerjavici. In kakor meč na tenki niti je viselo nad njim in mu skušalo in hotelo in grozilo vsak hip pasti na glavo: Sedaj... sedaj... sedaj... vstane in ti odpne plašč in vidi...

Ko je pa zaprl vrata za seboj se je globoko oddahnil in si obrisal potne srage s čela — lepo vas prosim, v tako hudi zimi, o Božiču, ko je kar pokalo od mraza, so mu stopile potne srage na čelo!

»Najhujše in najopasnejše je končano!« si je mislil Janez in kakor bi se mu odvalil kamen od srca je hitel v cerkev.

Ali po maši mu je znova zagrozilo: Fantje so ga hoteli po vsej sili pregovoriti, da bi šel z njimi malo v gostilno, ker je mrzlo in se je dobro okrepčati, ker tako in tako nimajo dosti prilike, da bi mu pokazali svoje prijateljstvo, ker sploh vsak vojak na dopustu gre v gostilno. Branil se je z vsemi štirimi, kakor prepad je zazijalo pred njim: Če greš, boš moral sleči plašč... in... in... zraven gostilne je orožniška postaja...

»Janez, zamerimo ti, če ne greš!«

»Danes ne, danes ne!«

»Saj drugi tudi gredo!«

»Jaz ne grem! Danes je prevelik praznik!«

Odhitel je in se ni ozrl, dasi je čul, da je eden siknil: »Ali smo prenizki v primeri s teboj?«

In na Štefanje ga je mučilo, ker je vedel, da mu zopet ne bodo dali miru. Izogibal se jih je in moral prečuti marsikatero — vseeno mu je bilo, samo če bi ga pustili na miru. Doma že, v domači vasi že gre z njimi v gostilno — ali tu, pri fari! In če mu podarijo vso klet, ne gre!

Kaj bi mu pomagali vsi dosedanji srečno uspeli uspehi, če gre v gostilno in odloži plašč? In odložiti bi ga moral v gorki sobi, sicer bi tako in tako vzbudil sum.

V take misli vtopljen se je bližal cerkvi. Kar naenkrat se je prikazala izza ogla na cesti vojaška uniforma. Janez je obstal in zastrmel in mislil, da sanja. Ni sanjal, bil je Obrhov Jože iz sosednje vasi, ki je služil drugo leto pri deseti kompaniji.

»Ho, Janez, Janez! Bog te živi! — Jaz sem dobil dva dni pozneje dopust — nič ne škodi! Za tebe sem vedel, da si doma, ti nisi niti slutil, da pridem jaz! Kako je to prav, da sva vsaj dva doma!«

Stresel mu je roko v vidnem veselju in mu pripovedoval, kako je dobil dopust, sicer dva dni pozneje, kar pa nič ne škodi, in mu razlagal načrt, kako prebije dopust in ga vabil sem in tje.

Janez se je kar tresel od razburjenosti in je samo prikimaval, govoril ni. Jože mu je ravno pred cerkvijo šepnil, da bo po maši v gostilni harmonika, in rekel, da morata na vsak način iti in rešiti čast kranjskih Janezov. Med mašo pa ni Jože preveč pazil na Janeza, prav nič ni pazil nanj, ker čemu bi pač pazil nanj? In po maši je zaman gledal za njim in povpraševal za njim. Janez je izginil domov, ljudje, ki so bili pri vratih, so rekli, da je že pri zadnjem evangeliju odšel in da je bil bled v obraz, morda mu je bilo slabo.

»Tak vojak!« je rekel Jože.

»Čudno!« so rekli fantje.

VII.

Tisto leto je bil Božič v sredo, Štefanje v četrtek. V petek in soboto je hodil Janez tako pobit in vznemirjen okoli, da so ga domači strahoma spraševali, ni li bolan? Kako lahko se je prehladiti v tej zimi, kako lahko se je prehladil na sveti večer, ko je hitel ves razgret v snegu in mrazu domov! In skrbna mati mu je skuhala rož in ga silila, da bi pil to domače zdravilo, ki mu gotovo pomaga. Ali Janez ni hotel piti in je zatrjeval, da ni bolan.

»Kaj ti je potem?«

»Nič!«

»Nekaj ti je, to se ti vidil!«

»Nič mi ni, mama!«

»Bolan si, pa nočeš povedati! Bolan se vrneš v Celovec in . . .«

Mati je skoraj ihtela, Janezu je bilo hudo, da jo tako muči, in silil se je biti vesel in brezskrben. Pa se mu je tako malo podalo! Iz vsega vedenja se je videlo, da ga nekaj tare in žalosti, pa si ne upa povedati in razodeti, kaj. To je še bolj vzbudilo sum, da je bolan, da se je prehladil na potu domov. In žalost je objela Hudoklinovo družino. Mati mu je vdrugič skuhala rož, nabranih na kresni večer — ali Janez jih ni pil, temveč je hotel po vsej sili in na vso moč pokazati, da je vesel in brezskrben, da ni bolan, da ga nič ne tare. O, kako se je varal in skušal varati domače, pa jih je spravil s tem le v še večjo skrb in žalost. Vedeli so, da se nalašč potajuje, samo da jih ne bi razburjal, njegov obraz je govoril, da mu je nekaj — kaj naj bi bilo, če ne bolezen — da ga nekaj teži, da pa se zatajuje. In še bolj jih je navdala skrb in žalost.

V nedeljo zjutraj se je pa Janez naenkrat čutil bolnega in je ostal v postelji in ni šel k maši k fari. In tedaj je segel po skuhanih rožah in pil zdravilo, pil dopoldne in se mučil z grenko pijačo, potil se v postelji in si grizel ustnice, ko je opazoval mater, s kako skrbnim in nežnim izrazom mu prinaša kuhane rože — lonček za lončkom — in ga odeva in prinaša vedno nove odeje in ga pokriva z njimi, da bi se gotovo prepotil skozi in skozi in odpodil sleherni trohico prehlajenja. Ah, dobra, skrbna, neizmerno in najnesebičnejše ljubeča mati, ko bi mogla dati Janezu zdravila, ki bi mu pregnalo črva iz srca, ki gloje in grize v njem neprestano in vedno bolj! . . . To bi ozdravilo ljubljenega sina, ki ni bolan, ki pa čuti, da bo postal bolan, če se bo še dalje zalival z grenkim zdravilom in se prepotil do skrajnega. In pa zavest, da muči mater in vse domače za prazen nič, da jim vzbuja težke misli in črno skrb brez vzroka . . . S sovražnimi pogledi je motril uniformo, ki je ležala na stolu ob postelji. Bilo mu je, da bi planil s postelje, zgrabil z zobmi obe zvezdi in ju strgal z ovratnika in ju zgrizel in izpljunil in pohodil in poteptal . . . Ali . . . ali . . . kaj bodo ljudje rekli, kako bodo domači pogledali?

Skelelo je pri srcu in peklo in grizlo v njem, črv je glodal vedno huje in brezobzirneje . . . Materi ni upal gledati v oči, tako se je sramoval samega sebe in svoje hlimbe, sestri je osorno odgovarjal — vsa teža skrbi in žalosti, ki

je stopila na hišo zaradi njega, mu je legla na prsi in ga težila. In to breme ni bilo lahko.

Opoldne je pa čul, da se pogovarjajo pri mizi — tiho in šepetaje, da ne bi motili bolnika — o zdravniku.

»Pojdi, takoj popoldne pojdi v mesto ponj!« je pri-govarjala mati.

»Kaj je res taka sila?«

»Rože mu niso pomagale, jaz si ne vem več pomagati! Bolnega ga pa vendar ne moreš pustiti nazaj v Celovec! O, ti moj Bog, kako veselje, ko je prišel — na, sedaj pa...«

Janezu je zagomazelo po žilah. Še zdravnik naj pride in konstatira, kako je pravzaprav z njim. Nemirno se je premetaval po postelji, grizel odejo in stiskal pesti in mislil na tisti nesrečni trenutek, ko je zamislil to nesrečno misel na zvezdo, kakor na črno kugo ali grozno pošast s strupe-nimi želi. In želja, da bi bilo vsaj že konec dopusta, konec te nestrpne in neznosne stiske in tega neznosnega trpljenja, je vsplapolala v vsej svoji moči — ali še štirje dolgi dnevi, mukotrpnih in neznosnih dni so mu bili sojeni.

Ko pa je oče z resnim in skrbnim obrazom oblekel zimski plašč in hotel oditi v mesto, je Janez planil kakor bi ga pičil gad s postelje in se nasmeljal — prisiljeno in mukoma nasmeljal, ali zato nasmeljal, da bi potrdil svojo trditev — in rekel: »Kako moč imajo vendar rože! Prav nič me več ne boli!«

»Ostani še vendar v postelji, Janez! Ni dobro vstajati!«

»Kako pa, zdrav, popolnoma in čisto zdrav, pa bi ležal v postelji!«

Urno se je oblekel in neprestano hvalil zdravilno moč kresnih rož in veselo zatrjeval, da mu jih morajo dati nekaj na pot in za Celovec, potem bo brez skrbi, da ne bo nikdar bolan, ali da bo takoj ozdravel.

V Janezu je vsplapolalo kakor z zadnjo besno silo in kakor v obupanem odporu za samoobrambo in obstoj. Vesel je hotel biti, vesel je moral biti, da jih prepriča, da ni bolan. In smejal se je in govoril kakor v šali urno in neprestano in hotel udušiti črva v srcu in pregnati temne misli iz glave.

»V gostilno moram! Že na Božič so me fantje silili in na Štefanje še bolj, pa se mi ni hotelo. Danes moram iti, sicer bodo mislili bog zna kaj o meni! In pa veselo bo tam — in jaz hočem biti danes vesel!«

Udaril je z nogo ob tla in zavihtel kapo in se naredil kakor bi hotel zavriskati. Čudno so ga gledali domači in

se niso mogli takoj vživeti v to naenkratno spremembo. Mati mu je prigovarjala, naj ne gre; oče pa si ni mogel razložiti, da bi tako naenkrat ozdravel in je stal neodločen. Ali Janez se ni dal pregovoriti, zapel si je plašč in ga tesno pritisnil na bluzin ovratnik — morda pride Jože iz sosednje vasi — in odšel je. Mati je pregovorila potem i očeta, da je šel za njim in bil tako pri rokah za vse slučaje.

V gostilni je bil Janez vesel, zabaven — to se pravi, delal se je takega, da prežene fantom nevoljo do sebe in prepriča vse, da je že popolnoma ozdravel od dopoldanske bolezni — strahu pred Jožetom iz sosednje vasi in fanti, ki bi ga hoteli po vsej sili spraviti v gostilno, kjer bi moral odložiti plašč. Dražil je mlajše, kako bo pri vojakih, modroval s starejšimi, pravil vse mogoče smešne dogodbice iz kosarne — ali plašča ni odložil, pač v skrbi, da se ne povrne dopoldanska bolezen. Oče ga je moral biti vesel, ker je lahko opazil, da bi se bolnemu človeku ne ljubilo toliko in tako veselo in zabavno govoriti.

Tedaj pa je Janez hipoma umolknil, vstal in odhitel iz sobe in stopil v kuhinjo. Nihče ni zapazil spremembe na njegovem obrazu in naglega odhoda niso smatrali za kaj nenavadnega. Hip pozneje je stopil patroljujoči orožnik v pivsko sobo, pozdravil navzoče in se vsedel k peči.

»Taka zima!«

»Mraz je, da! Pa kako, kaj morate i danes, v nedeljo, na patroljo in v službo!«

»Naša služba ne pozna nedelj in se ne ozira na mraz!«

»Težka je ta služba!«

»Pa se človek navadi! Kakor pri vojakih, ravno tako je pri orožnikih! Mraz ali vročina, delavnik ali praznik — pojdi, pride povelje in moraš iti! E, v Bosni so bili hudi časi!«

»Vi ste bili v Bosni, Hudoklin?«

»Seveda sem bil!«

»Torej vojak! In sedaj služi že vaš sin cesarja!«

»Moj oče je bil pa na Italijanskem v vojski!«

»O, to ima celo zgodovino vaša rodovina in vojaščina!«

»In to je zanimivo, vsi trije: moj oče, jaz in moj sin pri istem polku!«

»Res zanimivo!«

»Oče je bil v vojski, jaz sem bil v vojski, sinu ne bi privoščil, da bi bil, ker v vojski je trpljenje! No, on pa drugače pokaže svoje zmožnosti kot vojak in naredi na drug način svojo dolžnost in reši čast, ki jo je takorekoč

dolžan rodovini in očetu in staremu očetu, ki je takorekoč podedovana ...»

»Saj res! V tako kratkem času — in že frajtar!« je rekel eden mož.

»Kako?!« je postal orožnik pozoren.

»Vsakemu se ne posreči že v prvih treh mesecih prignati do frajtarja!«

»Kdo pa je prav za prav frajtar? Jaz ne vem nič o tem!«

»Njegov sin, Janez, je frajtar! Kako, da ne veste, saj se je vendar javil na Božič pri vas!«

»Moj tovariš je podpisal in potrdil dopustnico, ne jaz! Govorila sva o njem — ali da bi bil frajtar?! Jaz ne vem!«

»Tega vendar ne morete zahtevati od njega, da bi na veliki zvon obešal svoje povišanje!«

»Čudna stvar, jaz ne vem! Bomo videli!« je rekel orožnik in si drgnil roke.

Med tem je odšel krčmar iz sobe po vino in povedal v kuhinji Janezu, da govorijo v sobi o njem in o njegovem povišanju in ga hvalijo in da se celo orožnik zavzema nad njegovim povišanjem, torej je moralo biti to povišanje res nekaj nenavadnega in izrednega! On seveda ne ve, kako in zakaj se gode take reči, ker ni bil nikdar vojak.

Ko se je vrnil krčmar iz kleti, ni bilo Janeza več v kuhinji, v sobi ga pa tudi ni bilo. Zaman je čakal nanj ponosni oče, da se postavi z njim pred orožnikom, zaman je čakal orožnik, ki ni mogel in ni mogel, ali ni hotel in kar ni hotel verjeti, pač pa je hotel kar na mestu osebno dognati in razbistriti pojme in dognati resnico. Janez se ni vrnil v pivsko sobo.

ln ko je prišel oče domov in povprašal po njem, je dobil odgovor, da ga ni bilo domov. Zaman so čakali nanj prav v trdo temo — Janeza ni bilo od nikoder, Janez je izginil ko senca pred solncem ...

VIII.

Prvi dan po vrnitvi vojakov od božičnega dopusta se je zvečer pri objavljenju dnevnega povelja naenkrat pojavila na dolgem hodniku visoka stotnikova postava. Sablja je udarjala v enakomernih presledkih na kameniti tlak; po hoji in po tem, da ni držal sablje z levo roko, so vojaki lahko spoznali, da stotnik ni pri najboljši volji.

»Zaradi mene . . .« se je nemirno zganil vojak v predzadnji vrsti in zardel v lice in hip nato pobledel v lice. Vsak udar sablje ob kameniti tlak in vsak korak, ki je votlo odmeval po hodniku, je padal kakor s kladivom na njegovo glavo in našel odmev v njegovem srcu. In z vsakim korakom je bil stotnik bližje, in z vsakim korakom se je bližal črni oblak na glavo nemirnega vojaka in z vsako sekundo je bil bližje čas, ko bo sunil stotnik v ta črni oblak, da se bo vsulo iz njega ostreje in trpkeje ko toča in uničilo nade in vzbudilo zasmeh . . .

Vojak je bil Hudoklinov Janez . . .

»Naj posamezno defilirajo!« je rekel stotnik poročniku. In šli so, drug za drugim je šel in se podvrgel ostri kontroli in strogemu opazovanju. Ah, in z vsakim je prihajala vedno bližje vrsta nanj.

»Kakor tedaj . . . kakor tedaj . . . In vendar, kako vse drugače kakor tedaj . . .« mu je šumelo po glavi. Kakor bi mu trgali srce — kos za kosom — tako mu je bilo, ko je gledal za vsakim, ki se je odtrgal od vrste na desni in šel . . . Kaj mu je bilo glede posameznega defiliranja samega . . . Kaj bi mu bilo tudi sedaj, če bi imel na vesti samo tisto kakor tedaj, da je namreč prezrl na ulici stotnika in mu ni salutiral! . . .

Vrsta se manjša hitro, prehitro. Eden, dva, trije samo še pred njim . . . dva samo še . . . eden . . . in še ta gre . . . Štej korake: Eden, dva, tri, štiri . . .

Zdaj!

Kakor tudi se je trudil, da se zravna v ravno lego ko sveča, kakor tudi je vstrepetala slednja žilica v strahu, a obenem v misli: »Pokaži, da znaš!« in je hotel po vsej sili ostati miren in defilirati zopet najboljši — ni se mogel premagati. Vse je trepetalo v njem, roka se mu je tresla, srce je utripalo, da ga je slišal, v glavo se mu je vlegalo kakor megla.

Ostro je okrenil glavo, v istem hipu se je že dotaknila desna roka kape. Za hip ga je prešinilo, da je le dobro napravil vkljub vsemu razburjenju. Ali stotnik ni rekel: »Bravo, tako se mora defilirati,« stotnik sploh ni pazil na posamezne gibe pri njem, ampak se mu je obraz kakor v jezi podaljšal in temno prevlekel, ko ga je zagledal.

»Aha, to je tisti tiček!« je rekel in vpri roko ob bok in puhnil jezno dim smodke proti njemu.

Janeza so zapekle in zasketele te besede prav v dno srca . . . Vse, vse kakor tedaj — in vendar, kako vse drugače je bilo tedaj in kako so ga zadele tiste besede, izgovorjene ob tisti tej čisto podobni priliki.

In po defiliranju je stopil stotnik — kakor tedaj — pred moštvo in začel govoriti. Tedaj je govoril o njem, sedaj govori o njem. Tedaj ni mogel Janez od veselja razumeti vsega, danes od žalosti in sramu in jeze do samega sebe. Samo toliko je čul in razumel: da se je dogodil slučaj, ki bi se ne smel dogoditi pri stotniji, da je vsa stotnija s tem osramočena . . . Slučaj je storil, prestopek je zagrešil eden, ki je samo izjemoma in kakor v priznanje in v vspodbudo dobil dopust. To je tako nelepo in vojaka nevredno, da za dobroto vrača njemu, stotniku, tak pregrešek . . .

Samo to in toliko in do tu je čul, naprej ni mogel poslušati in ni razumel. Tak nemir in taka jeza do samega sebe se ga je polastila, da si ni vedel v prvem hipu pomagati in je mislil, da bo skoprnel, potem pa je prijel kakor za edino rešilno bilko in edino željo, da bi vsaj že sedel v zaporu in bi bil sam, sam, sam s svojo tugo in boleščjo in sramoto.

Naenkrat je zašumelo in zašepetalo in se zganilo okoli njega in se mu zarežalo v obraz kakor gozdna pošast o polnoči. In razumel je: »Frajtar . . . frajtar . . . Hudoklin je bil na dopustu frajtar . . . ha-ha-ha . . .«

Ah, da bi vsaj že bil v zaporu sam s svojo tugo in boleščjo in sramoto, da bi vsaj že bilo konec te neznosne muke, te neznosne okolice, ki sestoji iz samih sodnikov. Ne samo stotnik in poročnik in podčastniki, tudi vojaki, vsi, vsi stoje tu kot sodniki in ga obsojajo.

Strmel je v tla, čutil zasmehljive poglede in čul porogljive besede in si želel samo stran, stran.

Ali vsak trenutek je bil kakor dolga ura, stotnik pa je govoril in govoril . . .

Slednjič je nehal stotnik, poročnik je odprl knjigo, povedal je, kdo nastopi jutri pri kompaniji in dnevni red dela za jutri. Potem je povzdignil glavo in glas in knjigo v roki, mimogrede ošinil Hudoklina s pogledom in čital: Kaznuje se infanterist Janez Hudoklin z edenindvajsetimi dnevi samotnega zapora, ker si je našil doma na božičnem dopustu dve zvezdi in se tako samovoljno povišal. Kazen je v primeri s prestopkom zato tako majhna, ker prizadeti ne taji prestopka in se popolnoma strinja s poročilom domače

orožniške postaje; potem je kazen v primeri s prestopkom tako mala z ozirom na prizadetega dosedanje lepo vedenje. V prihodnje se bo v takih slučajih postopalo z vso strogostjo in brezobzirnostjo. Nastop kazni danes.

Kakor bi ga oblivali z mrzlo, ledeno vodo v tej trdi zimi so padale na Janeza besede. Niti trenil ni in poslušal do konca, po povelju je še vedno stal na mestu ko pribit in se ni ganil. Zašumelo je okoli njega kakor v čebelnem panju in se porogljivo nasmehnilo: »Frajtar . . . frajtar . . . gospod frajtar, haha . . . Zdaj ima frajtarja!«

Kakor bi ga zbadali z iglami so ga zadevale te besede, ali pomoči si ni vedel.

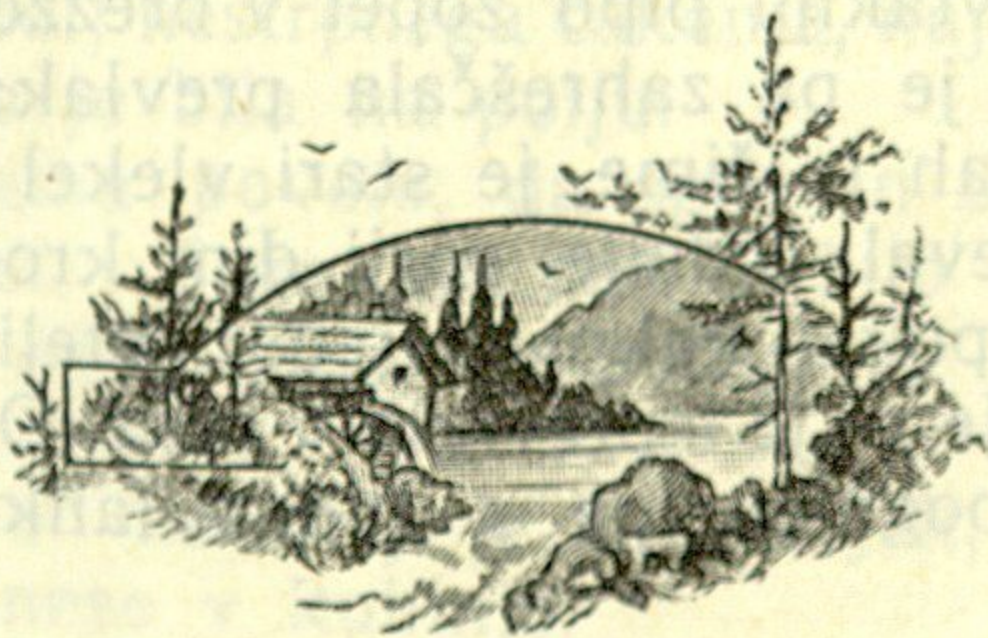
»Pojdiva!« je pristopil dnevni korporal.

Kakor odrešilnega angela ga je pogledal, mu sam izročil bajonet in vse kar je imel pri sebi in se mu pustil mirno preiskati. Nato mu je sledil vdano kakor ovca.

Ko pa so se zaprla vrata celice za njim, je padel na trdo ležišče, se stresel — od mraza ali česa drugega — in obležal nepremično.

In tedaj je prisililo in privedlo tisto, kar ga je zgrabilo kakor s koščeno ali železno roko in se zgrnilo nanj kakor črn oblak in mu grozilo in ga zbadalo in opominjalo, ko je zamislil misel na zvezdo in potem od tistega trenutka ves čas, tedaj je prisililo in privedlo te prizore k njemu in jih razvrstilo okoli njega, da jih je bila vsa celica polna. Kako si je slikal prizore ob času dopusta pred to nesrečno mislijo na zvezdo, kako potem; kako je bilo v resnici doma v začetku, potem; in nazadnje sramotni pobeg in obsodba pred vso stotnijo in kaj mislijo sedaj doma o tem . . .

Tako mu je bilo pri srcu, da bi zaplakal od jeze do samega sebe in od sramu do samega sebe . . .

Konjička bom kupil . . .

Gospodarska zgodba. Spisal F. S. Finžgar.

I.

Oče in sin.

France je privlekel izza skednja zaprašeni koleselj. Sredi dvorišča ga je začel pretipavati in ogledavati. Kolesa je snel, dvignil vsako posebej proti solncu in ogledal puše, nato preiskal temeljito osi in spoznal, da so sicer že nekoliko zajedene, pa bi vendar že še bile, že. Tudi močno zarjavele vzmeti brez barve niso bile tako pod nič, da ne bi še nekaj let vzdržale. Nato se je lotil sedeža in naslona, odkoder je štrlela vsepovsod žima. Miši so si nabirale tamkaj mehke postelje za mladi zarod. Brez premisleka je začel trgati in čupati prevlako s koleslja. Iz žime se je dvigal prah in mu silil v nos, da je kihal in prhal.

Francetov oče, Groga, čebelar na stara leta, je opazoval sina izpred ulnjaka. Ko je sin priretral škripajoči koleselj izza skednja, se je stari začudil, da je potegnil pipo iz ust in zevajoč gledal na sina. Ko je France začel razdirati koleselj, je oče vtaknil pipo zopet v brezzobo čeljust in se čudil dalje. Ko je pa zahreščala prevlaka na koleslju in se je pokadil prah iz žime, je stari vlekel tako silno tobak, da se je zgoščeval čedalje gorji dim krog njegove glave. Ustnici sta mu pokali kakor divjemu petelinu kljun, predno zapoje. Začudenje se je izprevrglo v jezo. Oče ni več vzdržal pri ulnjaku. Upognjen, pa s čudno lahko nogo je krenil do sina.

»Da bi te strup, pokaj pa mrcvariš koleselj?«

»Popravim ga! Prebarvam in nanovo prevlečem!«

»Seveda, ker imaš edino ta opravek in drugega nobenega. Otrok otročji! Ali ni modrejše, da žro miši takegale, kakor boljšega?«

»Ne bodo ga žrle miši! Koleselj bom rabil!«

»Koga? Rabil! Ahá — mačka zaprežeš vanj!«

»Ne mačka, konja!«

»Konja, seveda, konja takega, kakor jih sv. Štefanu nosijo v dar!«

Sin se je dotlej premagoval, ker ni rad žalil očeta. Toda starega zbadljivost ga je razsrdila, da je tudi on odgovoril jezno in odločno:

»Čemu se ujedate nad mano? Mar nisem gospodar? Če hočete torej vedeti, pa vedite: Sklenil sem in ne bom umankal. Konjička bom kupil...«

Oče je stisnil med brezzobe čeljusti čedrino cev, da se je postavila kvišku, kakor stržkov rep. Da bi bil imel zobe, kakor nekdanje dni, bi bil cev odgriznil.

Tako prebitansko je bil hud. Ker je pa vedel, da je sin France kri od njegove krvi in jeza od njegove jeze, se je zaradi ljubega miru potuhnil in brez besede naravnal nazaj k ulnjaku.

Ko je na večer sedla družina krog mlečne kaše k večerji — družina je štela le troje glav: razen očeta in sina še mater Jero — se je mati čudila. Poprašala je sina, po-barala moža. Ali oba sta odgovarjala kratko, skoro zadirčno. Uganila je koj, da sta se oče in sin sporekla, ko je bila popoldne z doma na njivi. Zato je previdno in po ovinkih zasledovala in iskala vzrok razpora. Toda ne sin ne oče — nobeden se ni dal izbežati na plano. France je nenavadno hitro dovečerjal, se naslonil na odprto okno in žvižgljal v dehteči večer. Oče je takoj za njim obliznil žlico krog in krog ter jo bolj vrgel nego položil na mizo, da se je postavila na hrbet. Tedaj se je najedla tudi mati — pa ne samo kaše, ampak še bolj nestrpnega čakanja, kaj se je pravzaprav tačas zgodilo, ko je bila na polju.

»Takole vama povem, da sprti in z jezo v srcu ne bomo hodili spat. Tega pri nas ni bilo in ne bo, če me hočeta imeti pri hiši. Sicer jo potegnem takoj jutri proč in se preselim k hčeri.«

Z nevoljo, ob kateri ji je šlo na jok, je pobrala žlice in skledo, da odnese v kuhinjo.

»Mati, lepo vas prosim, vsaj vi nikar ne sitnarite, ko se oče tako po nepotrebem jeze!«

»Po nepotrebem?« se je oglasil oče od peči in povdaril vprašanje s tem, da je potrkal s palico ob tla.

»Po nepotrebem, praviš? Dobro. Mati, postavi skledo nazaj in bodi priča. Tudi jaz pravim, da ni treba jeze, pameti pa je treba. Če te ni, je žalost pri hiši.«

Mati je bila vesela zmage. Solze so se skrile, skleda je romala nazaj na mizo in ob njo na ogel je prisedla Jera.

Francetu se je poznalo, da se premaguje. Zakaj z mirno besedo je razodel materi:

»Zaradi koleslja se jeze oče. Koleslja sem se lotil, da ga popravim.«

»I no, popravi ga! Kaj zato? Saj te ne bo skoro nič stalo, ker znaš vse sam.«

»Ženska ne govori tako in ne dajaj fantu potuhe, ko ne razumeš. Pri nas in za nas popravljati koleselj se pravi, Bogu čas krasti in denar metati v vodo. Le čemu nam bo koleselj, nam bajtarjem in rokodelcu?«

»Konjička bom kupil,« je opomnil sin rahlo in vendar navdušeno materi.

»Konjička?« je obstrmela mati.

»Slišiš, Jera? Takole se bo pri nas gospodarilo: Koleseljček, potem konjiček, potem hijohot, denar pa bistahar, dokler ne bo vse vkup v jarku in da zasmrdi po beraštvu v deveto vas.«

»Oče, lepo vas prosim, ne tiščite venomer svoje. Pomislite vendar, če je koleselj pri hiši, je bil vendar tudi konj nekoč, ali ne? Pa zato ni še zapel boben, in lažje danes moremo, kakor nekdanj. Hiša nova, sveta dokupljeneža mnogo, dolga nič, in vi niste prazni, da o svojem molčim.«

»Tako govori sin; oče, ki ve drugače, govori drugače. Je koleselj pri hiši. Tudi konja sem prevzel po očetu. Resnica. Toda takrat je bila naša bajta tako-le.«

Oče je pokazal s palico, kako se je vagalo posestvice.

»Pošteno sem moral pljuniti na roke in obrniti kremplje na vun, da sem izkopal dom iz propada. Zato je bilo moje prvo delo: Mrha iz hleva vun, pa še ena krava vanj. Pri takem domu je konj — zapravljivec. Pri kravi prirediš, konj se ti pa zaje z vsako uro. Zato te prosim — oče sem sicer, gospodar pa ti — zato te samo prosim: ne vlači zapravljivca k hiši!«

»Oče, jaz pa pravim: Konjiček ne bo samo zapravljivec — tudi štedljivec.«

»Na to sem pa radoveden, kako boš s konjem štedil? S konjem štedil — pri nas?«

»Kako? Prav lahko! Moja mizarska obrt se razvija. Treba mi bo pomočnika in vajenca. Za mizarsko delo je treba lesa. Lesa pa ne dobim pred durmi. Treba ponj, treba ga dovažati. Veste pa dobro, kako so vozniki dragi. In še to: Ves les moram kupiti od prekupca. Če imam konja, se potegnem ob nedeljah krog posestnikov, kupim les iz prve roke, sam posekam, sam dam na žago, sam izpeljem — no — dvakrat bo zaslužil konjiček, kar bo zajedel.«

»Oj ti, učenost ti amerikska taka! Ko boš plazil za lesom in ga kupoval in sekal in valil in vozil — ali ne veš, da bo tedaj tvoj oblič počival? Kaj pa to? Iz enega žepa boš zapravljaj, z drugim štedil — modro je tako. Še graščino si sezidaš!«

Oče si je mrmraje iztrkal pipo ob klop tako neusmiljeno trdo, da bi se mu bila gotovo razbila, ko ne bi bil Gorjušec, ki jo je delal, porabil zanjo najtrje grče.

Sinu je potekala potrpežljivost. Dva meseca sta prešla, odkar mu je oče izročil posestvo. Zatajeval se je, toda zatajiti ni mogel tiste ponosne samozavesti, katero je občutil v srcu z dnem, ko se je reklo: Odslej si ti gospodar! Opirala se je ta zavest tudi na dosti trdno ameriksno podlago. Zakaj France je v istini prinesel iz Amerike štiri tisočake, katere je krvavo prirobotal v premogokopu, kjer se mu je skoro z vsakim dnem režala smrt v obraz in zares pograbila mnogo tovarišev, njemu pa prizanesla. Zato je odgovoril, sicer spoštljivo, toda odločno:

»Oče, o konjiču se ne bova pravdala in peganjala mir od hiše. Kupim ga, in sicer kupim za svoj denar. Če me izkušnja drugače pouči, porečem: Oče, vaša je prava!«

Nato se je naglo obrnil in šel iz hiše.

Mati Jera je ob prerekanju previdno molčala. Po Francetovem odhodu je pa zinila možu:

»Veš kaj, Grogga, pusti ga! Naj se prepriča. Zaradi enega konjiča se ne bo hiša podrla.«

»Potuha,« je zagodrnjal Grogga in trdovratno obmolknil.

In v družini je zavladal tihi teden, dasi ga pratika ni kazala.

II.

K nevesti.

Ni bilo pol ure pešpota do Štefinovih. Toda France se je obiral in obotavljal, da je prošla ura in še nekaj, predno je došel v sosedno vas.

Postajal je, si odrezal v grmu palico, parkrat sedel na kanton in premišljeval. Na gosto in hitro so se podile misli po glavi. Različne misli. Tudi o sporu z očetom, o započetem gospodarstvu. Celo do njive je krenil s pota in vjel v pest šop klasja ter ga tehtal in presojal, kako bo plenjalo to leto. Ali vse te misli so bile kakor potepuhi, kakor berači. Pride v dom, potrka, zaprosi, če mu ni dar vseč, se razsrdi in zakolne — pa gre svojo potepuško pot dalje — dom pa ostane in ne gre za njim.

Take so bile Francetove misli ta večer — vse — razen ene edine.

Ta misel pa je bila Štefinova Metka — njegova nevesta. Za čudo nežna, skoro gosposka dekle, od ženske ničemurnosti iz treh fara iskana in prošena šivilja. Ker ni hotel, da bi prišel v vas z nočjo vred in tako sprožil vedno rahlo nastavljene jezike človeške zavisti, se je obiral in mudil, kakorkoli je mogel. Pričakal je resnično vzhod meseca, predno je došel do cilja.

Ta pomuda med njivami in travniki, ob duhtečih sečeh, kjer je cvrkotal tič — kosec, je bila zanj kakor nalašč.

Pretehtal je nadrobno še enkrat očetove dokaze zoper konjička. Trezna pamet mu je skušala pritegniti in potrditi, da ima očetova izkušnja prav. Ali vselej je prevpila ta rahli glas ponosna zavest, da je Amerikanec — in ne prazen Amerikanec, da je izvrsten mizar in njegova nevesta prva šivilja po modi daleč naokrog. Zato si že sme privoščiti konjička. Bogve kaj mu konj ne bo prislužil. Ali kako bo Metka vesela, ko pridrdra prvič s kolesljem do nje, ko jo povabi, da prisede, ko se z lastno uprego popeljeta na faro postaviti oklice ... No, in potem!

Z mlado ženico se bosta vozila ob nedeljah do sorodnikov na jezo in zavist vseh drugih, ki jima že sedaj očitajo gospodično. Tako je zlagoma pomolila prevzetnost rožičke v srcu in se razšopirila tako široko, da je bil vsak pameten pomislek kakor pleve — brez teže.

»Da, da, konjička bom kupil, lepega kakor srnico, poskočnega, da bo bežal kot veter. In oče! Ej, starina!

Prav za prav so mi ga nevoščljivi, ker ga sami niso imeli. »Ker sem hodil peš, pa še ti hodi.« Tako si mislijo. Ko bo pa konjiček v hlevu, mu bodo stregli, kot otroku. Vedno bo tičala skorjica kruha v žepu — za konjička. In kaj šele potem, ko zaprežejo in se popeljejo v Zadrage k hčeri Mini, ali do brata Petra! O saj poznam očeta! Potem bo konjiček prvi — pred mano in pred materjo...«

France je prišel do Štefinovega vrta. Prav za prav bi bil moral po kolovozu naokrog mimo par sosedov. Toda France je bil, kakor so menda vsi snubači in ženini. Skrivajo se, dokler se da. Zato se je previdno ozrl in ker ni nikogar opazil, je zaškripal plot — France ga je preskočil in se dolgih korakov podvival pod drevjem proti hiši. Tamkaj je vstopil na male duri.

Pred pečjo se ga je ustrašila mati Štefinka, ki je pomivala.

»Dober večer, mati!«

»Viš ga no! Pa te prinese kdo ve odkod! Komaj sem vlovila skledo, da mi ni strahu padla na tla.«

»Kaj sem tako strašan, mati?«

»I, strašan! Ko pa kar tako-le kaneš v vežo!«

»E, saj bomo kmalu bolj očitno prišli, mati, kaj ne, takrat se nas ne boste ustrašili?«

»Bog ve, kako še bo.«

»Kako? Takole mislim, da bi se nocoj dodobra zgovorili, če vam je prav!«

»Stopi v hišo, saj kmalu opravi.«

Ko je France odprl duri, je drdral šivalni stroj z gorečo naglico. Metka je bila sklonjena nad šivanje in se ni ozrla, dasi je dobro vedela, kdo je vstopil.

»Dober večer, Metka!«

Stroj je polagoma odnehaval in se ustavil. Metka se je ozrla in se nalašč začudila.

»Glej ga no, ti si! Bog daj dober večer!«

France je pristopil in ji podal težko, žuljavo roko, v kateri se je drobna, bela roka šivilje vsa skrila.

»Se ne bojiš, da se ti v stroju kolesa vnamejo, ker ga tako ženeš?«

»Ni drugače, France! Brnjalo — da malo! Je treba pognati.«

»No, da bi pa tako v noč vlekla, pač ni potreba. Saj je dne ob tem času za delo dovolj. Ne rečem, po zimi, ampak sedaj.«

Metka je zopet prijela za šivanje in povabila Franceta:

»Sedi kar tukaj!«

S klopi je odmaknila napol izgotovljeno obleko in skrbno pobrisala nitke in bele konce.

»Da se te kaj ne prime, France! Sicer bi vsak uganil, da si vasoval pri šivilji. Pa bi te bilo sram?«

France je sedel na pripravljeno mesto. Metka je pognala stroj in izpod očnih obrvi, ki so se bočile pod lepim, belim čelom, pogledala na ženina, kaj poreče.

»Kako pa, sram pa že, sram! Je prav, da si me opozorila na to reč; e ti navihanček moj!«

Pogleda sta se srečala, za hip obstala, zažarela. Skozi bela Metkina lica je šinila kri, stroj je zadrdral, France je pa segel v žep po ameriškansko pipo in si počasi basal tobak. Bogve kdo in kdaj bi bil predramil ta zgovorni molk, da ni vstopila mati in z njo sestra Mana.

»Ali se kujata? Pogledaj jih no!«

Mana se je zasmejala in sedla k mizi.

»Kdor pri delu veliko govori, malo naredi,« je odgovoril France, Metka pa nič. Stroj je drdral z nervozno naglico po robu pisanega predpasnika.

Mana se je zopet zasmejala in pobrisala z javorove mize par tenkih koteninastih odrezkov.

»Mati,« je povzel France, »zmenimo se!«

Mati je sedla k peči, podstavila nogam nizek stolček, roke prekrižala v naročju in se nagnila naprej.

»Le se zmenimo! Kdaj pa misliš?«

»V enem mescu lahko naredimo!«

Stroj je nenadoma obstal. Metka je dvignila glavo.

»Veš kaj, tako se nama pa res ne mudi. Tudi bala ne bo gotova!«

»Izgovor, prazen izgovor! Bale imaš že toliko, da je zaradi tega lahko takoj jutri poroka. Samo ne maraš ne, kaj?«

Metka je zopet pognala stroj in mu ni odgovorila.

Mana se je vnovič zasmejala.

»Ah, ti ženini! Kakor otroci ste!«

»France, do predpusta odloži. Kaj bi s tako naglico?«

»Nak, tisto pa ne, mati. Že zaradi ljudi ne, da bo enkrat mir pred njimi. Takole bo; če ne odnehate, naj bo, dodam par tednov, kvečjemu par tednov. To pa zato, ker sem sklenil, da kupim konjička.«

»Konjička?« so se zavzele vse tri.

»Da, konjička! Koleselj popravim sam; ej, Metka, boš videla, kako bo prijetno!«

»Prijetno, nič ne rečem; če bo koristno, ne vem.«

Mati je zmajala z glavo.

»Mati, mati! Čudno, da ste vsi stari enaki. Naš oče se takisto trdovratno branijo konjička k hiši. Skoro sprli smo se nocoj zaradi tega.«

»France, pa ga ne kupuj, če so oče hudi!«

Metka ga je proseče pogledala.

»Nalašč, sedaj pa nalašč! Na očeh sem ti bral, kako si se zveselila, in sedaj potegneš zoper mene. Še ta teden popravim koleselj, potem kupim konjiča — in v koleslju se peljeva na faro zaradi oklicev, da veš, nalašč zato, da bodo zavidni jeziki še za ped daljši.«

Mati je zgibala z rameni in nič več ni ugovarjala. Zakaj France je govoril trdo in odločno.

III.

Po konjička.

France je popravljaj koleselj.

Oče je jezno gledal izpred ulnjaka. Ves teden nista pregovorila deset besedi. In še za teh desetero je morala biti redno mati posrednica.

V soboto se je blestel koleselj nanovo prevlečen in prebarvan. France ga je ogledaval, in njegovo veselje je bilo veliko. Oče se ga je pa ogibal.

»No, kaj ni?« je odgovoril sin očeta ves radosten in pozabil, da sta sprta, ko je oče risal počasi mimo njega.

»Igrača!« je zamrmral starec in se ni ozrl.

V nedeljo po maši se je France napravil na pot. Materi se je izgovoril, da gre zaradi lesa in da ga morda ne bo domov zvečer.

Mati ga je pogledala, kakor se ozro matere, kadar sinu ne verjamejo. Sin se je naglo obrnil in odšel. Rdečica ga je polila. Zakaj ni šel po les, šel je po konjička.

Po nekem mešetarju je zvedel, da bi se v Dolgi vasi utegnil dobiti pripraven konjiček zanj. Naravnal se je tja.

Hitro je hodil. Še nikdar v življenju se mu ni tako mudilo. Par postaj se je potegnil z vlakom, potem spet peš, in je prišel v Dolgo vas, ko so se vračali ljudje od nauka.

»Po konjih gledam, oče,« je odgovoril prvega moža, ki ga je srečal.

»Aha, bi se kupilo pri nas. Kramar ga prodaja, Janežič je govoril tudi o tem in pa Kajon ima lepo živalico. Poglej!

Ta-le prva hiša z zelenimi vrtnicami je Kajonova, ona druga s hrbtom na vas je Kramarjeva, Janežič je pa zadnji na desni strani. Skoro četrť ure od tu.«

»Grem k Janežiču, ker je najdalje.«

»Pa k Janežiču! Bog daj srečo!«

Došlo ju je nekaj mož in fantov, ki so se jima pridružili in Franceta radevolje pospremili do Janežiča.

Janežič, postaven gospodar, je sedel na hlodu pred hišo in se solnčil.

»Pravijo, da imate konja na prodaj?«

»Imam.«

»Pokažite!«

Janežič se je dvignil s sedeža in celi zbor je odšel proti hlevu. France je hotel za njim.

»Počakaj! Pripeljem ga vun.«

Janežič je pripeljal konja, ki je povešal glavo, pa jo naglo dvignil in se ozrl po možeh.

France je poznal, da konj ni rejen, da je nekoliko ožuljen od komata in nepripravna vprega mu je ogulila dlako na bokih.

»Mršav je in lep tudi ni!«

Janežič ga je pogledal s poštenimi očmi izpod košatih obrvi. Sosedje so se sunili s komolcem.

»Mršav je in lep ni? Hentajte, ali ga kupuješ za mesarja ali ga kupuješ za delo? Za meso ni, to je istina; ampak za delo! Najtežje mrhe se ne ustrašim! Pogledj nogo! Stoji kakor vojak na straži! In ta moč!«

France je stopil bliže in čedalje manj mu je bil konj všeč.

»Takole je ogolidran,« je pokazal na boke.

»Aha,« se je namuznil Janežič in obrnil konja v hlev. »Lucka, le nazaj! Ne bo nič!«

Ko se je vrnil, je sedel gospodar spet na hlod in podražil kupca.

»Priatelj, ti si menda od tam doma, kjer so tisti ženini, ki iščejo za kmetijo takih nevest, ki so brez žulja na roki!«

Zbor se je zasmeljal.

»Z Bogom, oče! Brez zamere!«

France se je naglo okrenil z dvorišča.

»H Kajonu pojdi, tam bo za te!« je kričal Janežič za njim preko dvorišča.

In so šli zares h Kajonu. Janežič se je potrudil s tnala za njimi in hudoželjno mrmral: »Naj ga le napetnajsti Kajon! Prav mu je, ko nič ne pozna!«

Kajon je bil mlad mož, rdeč, pod nosom se ni bril, kakor sosedje, in prešerna srebrna veriga mu je spenjala žametasti telovnik od žepa do žepa. Gostilno je imel in štacuno.

»Dober dan, možje,« je pozdravil gručo. »Nov sod sem nastavil. Povem vam, to je vinček — ha — !« Počil je s palcem in tlesknil z jezikom.

»Kar tukaj pod orehom ga bomo, kaj ne?«

Kajon je postavljajal stole krog mize.

»En štefan, kaj ne možje? Da ne bom letal tolikrat po stopnicah.«

»Le prinesite!« se je oglasil France. »Na moj račun!«

Kajon se je ozrl, ker mu je bil glas neznan in ni preje zapazil tujca v zboru.

»Dober dan, gospod! Glejte no, da vas nisem opazil. Ne zamerite! Torej en štefan, da, da, tako se govori!«

Krčmar je izginil v klet, možje so posedli za mizo.

»Odkod pa in kam, gospod?« se je dobrikal Kajon Francetu, ko je razpostavljal kozarce.

»Po konjih gledam!«

»Izvrstno! Jaz ga prodajam! Živalica, vam povem, da ga nima cesarjev hlev lepšega!«

»Pokažite!« je silil France.

»Tako, takoj! Pokličem hlapca. Takole prazničen ne hodim rad sam v hlev. Bog daj srečo!«

Kajon je natočil tudi sebi čašo.

»Saj ne zamerite, kaj ne, če sem si ga tudi natočil. Krčmarji smo vsi reveži. Od vbogajme živimo takorekoč.«

»Revček,« so ponovili sosedje in se smejali.

Krčmar je izpraznil čašo na dušek, jo postavil na mizo in takoj spet točil. »Izpijmo! Oče Janežič plačajo drugi štefan, kaj ne? Saj vas ni zlepa blizu.«

»Nimam nič kaj odveč, da bi dajal takim siromakom, kot si ti, vbogajme. Ali danes naj bo. Le prinesi ga!«

Sosedje so se začudili, ko leto in dan ni bilo Janežiča v krčmo. In danes da bi dal za štefan.

In je dal. Takoj je odvezal mošnjiček in položil na mizo goldinar.

Kajon je pa točil, da se je razlivalo po mizi in naglo odšel s praznim štefanom. Potoma je zavpil nad otrokom:

»Francek, pokliči hlapca, naj pripelje Hérika iz hleva.«

»Povejte možje, kako je s tem konjem?« je tišje vprašal France, ko ni bilo krčmarja pri mizi.

»Lep je, presneto je lep, kakor ga iščeš,« je odgovoril prvi Janežič in skrivoma pomežiknil sosedom.

»Če ni kak raznašavec,« je nadaljeval France.

»Tisto ni,« je odgovarjal Kramar. »Sicer pa to vsak ve, da ima konj kosmata ušesa. Krava ni, posebno mlad konj ne.«

Krčmar je postavil vino na mizo. Francek je prignal hlapca okrog ogla.

»Alo, Matija, Hérika vun, da vidi ta gospod, kaj se pravi lep konj.«

Matija je šel v hlev. France je vstal.

»Sedite, le sedite. Žival je treba od daleč pogledati. Če se je primejo oči, no, potlej pristopi in poglej od blizu,« ga je silil krčmar in mu nalival.

Hlapec je prignal konja iz hleva. Hériko se je ustavil na preddverju, dvignil majhno glavo prešerno kvišku, zapihal skozi nozdrvi, potem se vspel na zadnji nogi in skoro bi bil udaril s podkvijo hlapca po glavi.

»Divji je,« se je ustrašil France.

»Hahaha,« se je zasmel krčmar. »Divji? Kaj še? Krotek kot ovca.«

»Pa je planil nad hlapca?«

»Zigrava se! Kaj mislite, da je to kako čičevsko kljuse? To je Arabec, to je kri!«

France je vzel žemljo z mize in šel h konju. Za njim Kajon.

»Tako je prav. Živini postrezi, da te ima rada!«

France je oddrobil žemljo in jo ponudil Hériku, ki jo je kimaje z glavo pokrampljal.

»Poglejte, toliko da vam boglonaj ne reče.«

Ko je konj pojedel žemljo, je povohal še enkrat po Francetovi roki. Ker je bila pa prazna, je nenadoma potegnil za povodec, ga iztrgal hlapcu iz rok, se zavrtel, poskočil in vsekal z zadnjima nogama, da je Francetu odletel klobuk, ko se mu je ognil. Nato je zarezgetal in zbežal na vrt.

»Poglejte ga, kako se nese! Naslikati vam ga ne more nihče lepšega!«

France je gledal in gledal, hlapec je šel za konjem na vrt in ga klical.

»Matija, pusti ga, naj se izpreleti. Vidite, včeraj sem prevozil z njim nič ne vem, koliko kilometrov, danes gre pa kakor iskra. To je kri, žlahtna za cesarski hlev!«

Kajon je vedel kupca nazaj k mizi in točil in govoril brez konca in kraja.

France je bil malobeseden. Gledal je na vrt, kjer je divjal Hériko in nagajal hlapcu, ki se je trudil in ga vabil brez uspeha.

»Koliko ga cenite?« je vprašal počasi.

»Petsto kronic brez barantanja in mešetovanja. Sicer pa šeststo.«

»Petsto kron,« je ponovil France polglasno in pomislil, koliko je v Ameriki trpel, predno jih je prištedil.

»Ali mislite, da je preveč? Ho, komaj tri leta ima; za dve leti bo vreden dva stotaka več. In ta lepota!«

»Nič ne rečem,« je govoril France boječe, ko je Kajon vpil in razgrajal. »Nič ne rečem, da bi ne bil lep. Toda premajhen je za ta denar.«

»Premajhen! Če hočete nerodno rogovilo, saj jo dobite ceneje. To je istina. Potem midva ne bova kupčevala.«

»Za kaj pa rabite konja,« je vprašal nekdo.

»Za kaj? Mizar sem in kajžar; potem že veste, za kaj bi bil konj.«

»Mizar in kajžar, pa govorite o premajhnem konju. Le čemu bi vam bila velika konjska gora v hlevu, ko vam požre vso kajžo in še skobljance povrhu, pa ne bo nikdar sita. Sedaj mi je resnično žal, da sem vam ga tako nizko cenil. Za takega kot ste vi, si ne morete niti izmisliti bolj pripravne živalice.«

»Štiristo bi dal.«

»Ne-ne-ne, kar pustimo. Saj je vseeno. Morda pridejo kaj cigani mimo vas; boste z njimi kupčevali. Na dobro zdravje, možje!«

Kajon je pil in točil in začel govoriti vsemogoče reči, samo o konju nič. Toda vkljub temu je skrbno opazoval Franceta, ki ni odvrnil oči od Hérika, ko je skakal po vrtu in tuintam lišpano mulil šop trave.

»Kdo bo dal še za en štefan?« je kričal Kajon in držal steklenico za vrat. »Nihče? — No, lepa reč. Še okusili ga niste. Dobro, dam sam zanj.«

Kar okrenil se je in šel.

»Kako mislite, možje?« je vprašal France. »Predrag je, ali ne?«

»Če je človeku kaka stvar vseč, mu ni zlepa predraga. Sam ga boš plačal — sam rabil — sam sodi.«

France je slutil, da je Dolga vas kakor zadruga, v kateri ni izdajavca.

Popili so štefan, France je konju znosil še par žemelj — in kupčija je bila narejena tako, da mu ga Kajon prižene na sv. Vida dan za teden dni na poskušnjo.

France je bil vesel, češ, kar tako se ne dam ujeti. Sedaj sem brez skrbi. Poskušnja pokaže konja.

IV.

Hériko je prišel.

France je za trdno sklenil, da nikomur ne črhne o konju. Pa ni držal svojega sklepa. Hitro je vedela vsa vas, da je mizar France kupil konja in da ta pride sv. Vida dan k hiši.

Ker so ta dan praznovali, so pohajkovali možje po vasi in ni bilo čuda, da se jih je zbrala cela množica na dvorišču, ko se je pripeljal Kajon s kolesljem. Poleg visokega konja je imel pripreženega Hériko, da je bil še manjši na oči.

Možje so začeli modrovati.

»Premalo konja je za ta denar.«

»Viš ga, po hlapcu je udaril, ko ga je izpregal.«

»Ne maral bi ga v hlev. Ni prida, če bije po domačem hlapcu.«

»Ali si ga videl, kako je drobil poleg para? Saj ni nič peljal. Komaj da je opremo nesel na sebi.«

»France, naprezi ga!« se je oglasil nekdo izmed gledavcev.

»Saj res. Poskusimo ga!« so pritrdili sosedje.

»Glej ga, stari Gropa kuka skozi lino iz ulnjaka. Hud je.«

France je prinesel novi komatiček in potegnil koleselj izza poda, da Hérika napreže. Ko se mu je bližal s komatom, je konj planil kvišku in odskočil, da je Francetu pal komat iz rok.

»Ho,« so se vsi začudili.

»Ne kupuj divjaka,« ga je posvaril prijatelj.

»Kaj boš pregovarjal? Koliko si mu posodil, da se obregaš?« se je oglasil Kajon, ki je na tenka ušesa naglo ujel prijateljeve besede. »Divjak mu praviš. Seveda krava ni in staro kljuse tudi ne. Še ti se zaletiš ob stol v tuji hiši in hočeš, da bi bil konj modrejši. Daj sem!«

Kajon je pograbil komat in ga nesel na konja. Toda njemu je takisto nagajal Hériko.

»Drži ga, nerodnost!« je kričal Kajon nad hlapcem.

»Moška je ta,« se je namuznil Francetov sosed Škabrne, ki je imel redno po dva para konj. »Ali misliš, da bo vselej mežnar pozvonil in sklical pol vasi skup, če ga bo France napregal. Hm!«

»To se vidi, da v vsej vasi nimate poštenega konja; mrhe imate, za konjača zrele, zato zabavljate. Hoot — no — no —.«

Kajon je napregal in tapljal konja po vratu. Nato je skočil na voz.

»France, prisedite!«

Koleselj je zaropotal in zdrčal z dvorišča, gruča mož se je zganila in šla na ogel hleva, da je gledala za vozom po cesti.

»Nese se pa res lepo!«

»Nogo ima kakor srna!«

»In lahko glavico, kakor gospodična lepo.«

»Za igračo pač, za korist bo zanič. Franceta je ta dvakrat Kajon napetnajstil, verujte mi,« je trdil sosed, posestnik štirih konj.

»Naj ga pelje v šolo, Amerikanca, da se ne bo šopiril,« je menil nevoščljivec.

V tem je prilezel oče Gropa iz ulnjaka.

»Kaj pravite možje, ki ste modri?«

»Vsak gospodari po svoje,« se je oglasil prvi sosed Škabrne.

»In to ni prav,« je puhnil ded iz čedre. »To ni prav. Gospodariti se mora po pameti. Tako, kot je naš začel, se gospodari po neumnosti.«

»Oče Gropa, ne jezite se. Saj se bo izučil.«

»Ne bom se jezil, ker nič ne koristi. Ta trmež je tako tiščinast, da mu je vsaka beseda odveč.«

Sosedje so videli, kako je Kajon okrenil konja in izročil vajeti Francetu. V ponosnem diru je drobil Heriko po cesti proti domu in Francetu se je lice žarilo.

»Ali je to divjak?« je vprašal mogočno Kajon in skočil z voza.

»Premalo konja je za ta denar,« se je predrznil Škabrne in povedal pomislek.

»Premalo? Kaj vi kupujete konja na vago? Saj ni vol in ne za mesarja na svetu. Kri, kri in pasma in postava — to naredi konja. Sicer je pa vseeno. Za tako živalico dobim te kronice kadar hočem. Torej France, ali velja ali ne velja.«

Kajon je pomolil mesnato roko.

»Saj sva se že domenila,« je omenil tiho France.

»Torej, Bog daj srečo!«

»Ampak za teden dni na poskušnjo.«

»Tega prav za prav ni bilo v pogodbi, toda naj bo. Nalašč zaradi teh modrih svetovavcev.«

Roka je udarila ob roko, konja so postavili v hlev, sosedje so se začeli razhajati; France je povabil Kajona v hišo, kjer mu je odštél pet stotakov. Roka se mu je tresla, ko jih je razgrinjal na mizo, materi, ki je gledala kupčijo, so stopile solze v oči. Kajon je pobral bankovce in jih malomarno zganil, pa jih podržal v roki in rekel:

»Sicer kakor hočete. Meni ni čisto nič do teh par bank. Lahko jih pošljete ob tednu.«

»Le spravite. Konj mi je všeč, za druge se ne brigam. Nevoščljivci so.«

Tako si je France dajal poguma.

Kajon je odpel žametasti telovnik, potegnil iz njega listnico ter jo bahaško razgrnil po mizi, da so se pokazali bankovci, ki so skakali iz predelkov. Vtaknil je med nje stotake in se še enkrat pobahal: »Če to ni greh, da za tak papir dajem konja, ki mu ga ni para.«

Zapel si je telovnik in odšel.

V.

Snubit.

Dva dni je bil konjiček v hlevu in France takisto več tam kot v delavnici. Stari je nevoljno pogledaval izpred ulnjaka in silno se mu je škoda zdelo koščkov sladkorja, ki ga je nosil France konju. Prvi dan je molčal.

»Naj se ga nagleda in napase,« je mislil.

Drugi dan je prišel nekdo po naročeno omaro. Nejevoljen je odšel, ko ni bila še narejena. Proti večeru se je oglasila Korenka zaradi posteljnjaka. »Tako živo ga potrebujem,« je tožila dedu, ko ga ni dobila. »Kaj le dela vaš Amerikanec!«

»Nič,« je zamrmral starec in hud je bil.

Komaj je Korenka odšla, je bil France spet v hlevu in je komatal konja. Oče se ni mogel več premagati. Risal je za njim in se razhudil.

»Kam te ponese spet?«

»Po plevel grem, ki ga je mati naplela v prosu.«

»Pa s konjem. Za to mrvo plevela, ko ga v klobuku prinesem. Ko pojdeš po žveplenke v štacuno, ga tudi naprežeš.«

»Oče, nikar me ne jezite. Če ste vi gospodar, gospodarite vi, če sem jaz, bom jaz.«

»Otrok! Dvakrat otrok, ne pa gospodar. Ne samo v vasi, v celi fari ga ni, kakor si ti. Zadnji srajčnik ne prečepi toliko pri konju, ki mu ga Miklavž prinese, kot ti pri tej mrhi. K postelji si ga priveži. Ljudje hodijo po delo in nič ni storjenega. To je amerikansko gospodarstvo.«

»Hi — Hériko!« je tiral sin konja iz hleva; toliko, da nista pohodila starca in ne besedice ni odvrnil očetu.

Zvečer je bila spet edina mati, ki je rešila družino sitnega molka.

Po večerji je šel France na vrt in hodil gor in dol.

Roke je imel prekrižane na hrbtu, glava se mu je povešala. Tuhtal je.

»Nič, kar dosti je teh sitnosti. Oženim se, in sicer precej se oženim. Metka ima že toliko bale, da jo lahko jutri naložimo in ne bo v sramoto ne njej, ne komu drugemu. Da, zasnobim jo; bom vsaj imel koga pri hiši, ki se ne bo zmrda val nad mano.«

Kar sredi pota se je okrenil France in šel k sosеду Škabrnetu. Mož je sedel pred hišo in se hladil.

»Dober večer, sosed,« ga je pozdravil France in se ozrl, če ga kdo ne vidi.

»Sedi no,« se mu je umaknil na klopici Škabrne.

»Boter,« je začel France šepetaje in se mu je nagnil prav do ušes, »boter, ali greste v nedeljo z menoj za moža?«

»K Štucinu, kaj ne?«

»Metko snubit.«

»Grem, zakaj ne. — Torej si se odločil?«

»Kaj hočem. Doma je kar dolg čas zaradi konja, ki sem ga kupil.«

»Groga je še vedno hud, ali ne?«

»Res ne vem, kaj je očetu, ko jih vendar nič ne boli ta moja kupčija.«

»Boli ga, le verjemi, da ga. Tudi jaz bi ti ne bil svetoval kupovati konja, vsaj tega ne. Meni ni všeč.«

»Saj je kupčija odprta — za me.«

»To je prav. Saj boš videl. Vsak mlad gospodar jo kaj zavozí. Morda si jo, morda je nisi. Bolelo bo tebe, drugega ne.«

»Saj to je, pravim jaz. Če bi vrgel v vodo ta denar, ne bi bilo treba toliko godrnjanja. — Torej v nedeljo.«

»Kdaj?«

»Po nauku. Naprežem in tudi zavoljo konja je prav, da ste z mano, ko ste jih vajeni.«

»Je že dobro. Od nauka pridem k vam.«

V nedeljo France ni šel k nauku. Oče Gropa je molil v ulnjaku in bil ves žalosten, ko je videl sina, da se je prikradel med naukom v hlev.

»Še to,« je stari prenehal z molitvijo in mrmral. »Še to, ni dosti, da zapravlja denar, tudi dušo bo pogubil. Namesto v cerkev — v hlev. O, ti moj Bog!« Gropa je spet molil in bil sam nase hud, ko je spoznal, kako je razmišljen.

France je pa pripel hlev, vzel krtačo in gladil in snažil Hérika, da se je kar svetil. Ko je dokončal, je postal za konjem in ga gledal. Kar mu šine nova misel v glavo. Kar stekel je iz hleva v hišo in se vrnil s škarjami.

»Rep ga kazi in nisem opazil. O, Hériko, ne boš otepal s kmetiškim repom! Le počakaj! Župnikov konj ima kratek rep, grajski se vozijo tod mimo — in vsi lepi konji imajo kratke repe. Zato ga boš imel tudi ti.«

Vzel je motvoz, strahoma se bližal repu, božal in pogovarjal konja, da ne bi udaril. Hériko se je oziral, se mu parkrat umaknil in prestopal sem in tja. Toda France je bil vstrajen.

»Le počakaj, ljubček, saj te ne bo nič bolelo. Lep boš, tako lep, da se ti bodo čudili. Veš, danes greva po Metko. Pssst! Le miruj! Takole — vidiš.«

France je trdo prevezal žimo, vzel škarje in začel rezati rep. Nenadoma pa Hériko poskoči, se vspne in zarezgeta. France je odskočil k jaslom, konj pa je udaril parkrat z obema nogama ob paž, da so letele trske po hlevu.

Francetu so padle škarje iz rok in pot mu je stopil na čelo.

»Ti si tudi kajon, kakor je tvoj prejšnji gospodar,« ga je ošteval in krotil z božanjem po vratu. Še bolj previdno se je bližal repu — in še dvakrat mu je ušel k jaslom, predno je odrezal rep popolnoma. Tako se je spotil, kot bi žagal najtrjo desko. Celo vznevoljil se je in začel kričati nad konjem ter mu žugal, da ga pri tej priči odpelje nazaj v Dolgo vas, če ne bo priden.

Ob tem so se odprla vrata in na pragu je stal Škabrne.

»No, France, če si še te misli, pojdiva!«

»Ali je že minulo,« se je začudil France.

»Že, že. Ho, kako ti je vroče. To je konjarska zapoved, da mora hlapcu od čela kaniti, ko snaži konja. Sicer je delo slabo opravil.«

»Zares sem se spotil,« si je brisal čelo France. »Kar koj naprežem.«

Škabrne mu je pomagal in v par minutah sta zdrdrala z dvorišča.

»Viš ga, šele sedaj sem opazil, da si mu rep odstrigel.«

»Kako se mu poda, jeli boter,« se je nasmehnil France.

Škabrne je pomolčal in se tudi nasmehnil, nato je dejal tehtno: »Jaz bi mu ga ne bil odstrigel.«

France se je tega odgovora nekoliko prestrašil in hotel zvedeti, zakaj bi to ne bilo prav.

Pa je molčal in gledal konja, kako je drobil po cesti.

»Premalo teče,« se je oglasil za nekaj časa Škabrne. »Spočit in presit, mlad in taka noga, če bi bilo kaj prave krvi, mora bežati kot veter. Daj mi vajeti in bič.«

Nerad mu jih je izročil France in je prosil: »Nikar ga ne tepite!«

»Vse kar je prav.«

Škabrne, star konjar, je nategnil povodec in švignil po zraku, da je počil bič. Hériko se je začuden ozrl in takoj iztegnil korak. Toda naglo je odnehal v teku in začel spet drobiti.

»Ne boš!« ga je urezal z bičem Škabrne.

Konj je udaril z nogami nazaj.

»Glej, France, to je slabo znamenje. Če konja flikneš z bičem in ti odgovori z brco, tak konj je lump. Če prideš k meni in udariš takole po mojih v hlevu, ti skočijo v jasli in nobenemu ne bo prišlo na misel, da bi dvignil kopito.«

Škabrne je spet švrknil Hérika, ki je takisto spet dvignil zadnji konec in udaril nazaj.

»Nikar, boter, lepo vas prosim,« je hitel France in vzel sosedu vajeti iz rok.

Spet sta molčala. Škabrnetu se je smilil France, ko ga je naplahtal Kajon, France je pa postal nenadoma žalosten in zamišljen.

»Zares lepa rž!«

»Kako je to pšenico vrglo!«

»Kako se pozna črv na tem travniku.«

Takole sta se prav po malem menila vso pot do Štucinovih.

Ko je France zagledal Metko, je oživel. Vesel je bil in ponosen, ko je prišla iz hiše in tlesknila z rokami: »Jejhata, France, kako imaš lepega konjička!« In prišla je še mati, tipala mehek sedež na koleslju, in sestra in sosedje in vsi so se čudili in hvalili. Ko so spravili konja v hlev in so se sosedje, pokimavajoč si, da vedo, kaj pomeni ta obisk, razšli, so sedli pri Štucinovih za mizo in boter Škabrne je izpregovoril:

»Štucinka, ali naj ti povem, čemu sva prišla? Ni treba; saj vsi vemo, kaj ne. Torej, ali mu daš Metko ali ne?«

In začelo se je tehtanje dote, ugovori in prigovori, celo brez solz ni minulo. Ali minulo je, kljub ugovorom, in sicer tako, da se peljeta France in Metka v torek dopoldne na faro postavljat oklice in da bo koj prihodnjo nedeljo izklicano enkrat za trikrat. In ko je bilo vse to dognano in je boter Škabrne povedal modrih naukov dolgo vrsto, sta napregla in se odpeljala.

France je bil vesel, da se mu celo Heriko nič več ni smilil in ga je sam priganjal z bičem in besedo.

Ko sta se pripeljala do vasi, je stala pred krčmo gruča mož in fantov, ki so se ozrli, ko so zaslišali voz.

»Boter, za kozarec vina dam, ko sva tako lepo opravila.«

»Pa daj,« je rekel Škabrne.

France je zavil po klančku, ki je vodil od ceste proti gostilni. Možje pred gostilno so prekinili glasni pogovor in so gledali konjička.

Kar se hipoma sredi klančka konj ustavi.

»Ljudi se je zbal,« je izpregovoril France.

»Hi, kaj bi se obiral,« ga je pognal boter.

Konj je začel iti ritenski.

»Zavri,« je velel Škabrne in segel po vajetih in biču.

»No, hodi!« Švignil je po zraku z bičem. Konj je rinil nazaj, da mu je zlezal ob zavrtem vozu komat na ušesa.

»Kajon!« je zavpil boter in vsekalo konja. Hériko je začel biti in vrgel noge čez štrange. France je skočil z voza.

»Pojdite doli, boter. Prestrmo je.«

»Kaj? Prestrmo! Po strehi mora speljati s takim vozičem dva človeka. Hi!«

Izpred gostilne se je oglasil smeh. Nekdo je zaklical:

»France, tišči mu! Hahaha!«

France je prijel konja za brzde. Toda Hériko se je vspel, da je zapokalo oje.

»Štatljiv je, mrha,« je zamrmral boter in lezel z voza. Možje izpred krčme so se bližali vozu. France je pogovarjal konja, ki je kopitljal na cesti in se poganjal sem in tja in nazaj, samo naprej ne.

Iz gruče so streljale pikre opazke:

»France, preveč ovsa ima in premalo biča!«

»Eno kilo bonbončkov mu kupi!«

»Oh, na voz deni to kozo in ti pelji, če ona noče!«

»Oblance bi vzel s seboj in mu jih posmodil pod rep.«

»Pusti ga, naj se nastoji sredi ceste. Do jutri se bo že naveličal.«

France je bil ves trd od jeze in sramote. Škabrne je ostal miren in resen.

»Stran,« je zavpil in stoječ na tleh ob vozu prijel vajeti. France je spustil konja, stopil h koleslju in rinil.

»Hi-jo-hot!« je zavpil boter, udaril po konju, napel vajeti. Hériko se je vspel, ali že mu je priletel bič na pleča — in v skoku je planil vrh klanca.

»Je-e-ha! Stoj!« je zavpil boter pred krčmo in privezal konja.

»Ala, Šimen krčmar, vina!«

Pri vozu sta izpila. France ni izpregovoril besedice, boter je pa pred ostrimi sodniki — sosedi dobro zagovarjal konja. Nato sta sedla in se naglo odpeljala.

Ko je bil konj v hlevu, je stopil boter pred Franceta in mu rekel:

»Križ božji — in povem ti, takoj od hiše s to mrho!«

»Ali se ne bo podal?«

»Proč z njim, ti pravim. Kdaj poteče dan odprte kupčije?«

»V torek.«

»France, proč z njim. Boga hvali, da se ga moreš iznebiti. To je dvakrat kajon ta konj.«

»Nekoliko hudoben je res. Mene je udaril na stegno, da imam še sedaj črnico. In danes med naukom sem mu trikrat skoro v jasli ušel.«

»Vidiš! Proč z njim in takole bo. Poslušaj: Jaz ti posodim našega sirčka. Še pred dnem jutri naprezi in takoj v Dolgo vas. Do noči se lahko vrneš.«

»Ali res mislite?«

»Kar tako mora biti, če imaš kaj pameti. Kdo bo imel tako zver, ki ima vse slabe lastnosti. Bije po domačih, pelje, kadar se mu zljubi — pasja noga — zastonj ga ne maram.

Ce boš hotel konja, ga midva kupiva. Torej jutri ob štirih bo že moj sirec nakrmljen. Kar ponj pridi. Tega cigana pa priveži k njemu, naj caplja prazen. Toda Kajona pozdravi, da se mu bo nos zavihal do pleše. Lahko noč!»

Pa ni bila lahka Francetu, ko ni zatisnil oči vso noč.

VI.

Konjička nazaj.

Že ob treh je France vstal in se začel napravljati za pot. Tiho je hodil po sobi, tiho šel iz hiše v hlev krmit konja. Toda mati ga je naglo začutila. Bedè je razmišljala, kam bi se napravljajal sin. Ko se le ni oglasil, je vstala in ga šla vprašat.

»France, kam greš tako zgodaj?»

Njen glas je bil žalosten.

»E, kdovekam,« je France odgovoril zadirčno in si snažil čevlje.

»Ljubi sin, nikar tako. Vem, da nama ni nič mar, ko smo ti izročili, ali majčkeno ljubezni sva pa z očetom le še vredna. Tako življenje — je tako trpljenje, kakor ga ni še bilo pri naši hiši.«

»Konja peljem Kajonu nazaj,« je razodel sin hladno. Ob tem mu je padla krtača iz rok in mati je videla, da se mu je roka tresla.

»Nazaj?» se je začudila. Toda veliko veselja je bilo v njenem glasu.

»Precej ti skuham zajutrek. — Ali ti konj ni všeč? — Ali te je Škabrne pregovoril? — Kako bo oče vesel! — Prav imaš. Le nazaj!»

»Ne bo več časa za zajutrek.«

»Bo, že bo. Kar v hipu ti ga zavrem.«

Mati je šinila v kuhinjo, podkurila in pristavila ponev. Ko je sin šel iz hiše in pripravljajal koleselj, je mati smuknila naglo do očeta.

»Oče, veš, konja pelje nazaj!»

»Konja?»

Groga se je dvignil naglo na komolec in še enkrat ponovil: »Konja, praviš?»

»Konja. Že naprega.«

»Sam Bog mu je vdihnil to misel.«

»Škabrne, boter Škabrne, ki sta se včeraj vozila s konjem.«

»Škabrne? Do smrti mu bom hvaležen.«

Mati je šla spet naglo v kuhinjo in ročno pripravljala zajutrek. Prelivala je zavreto mleko iz skledice v skledico in gledala po sinu skozi vrata.

»Je že,« ga je postavila pred njega, ko se je vrnil. France je stoje srkal iz skledice.

»Če je prevroče, ga še prelijem.«

»Je že dobro.«

Ko je izpil in dal skledico materi ter je pogledal v njene skrbi in ljubezni polne oči, ga je bilo sram. Kakor da bi hotel popraviti, kar je zakrivil, ji je razodel:

»V torek greva z Metko oklice naznanit.«

»Prav imaš, France. Gospodinjo k hiši, mlado gospodinjo, ne pa konja. Bog te blagoslovi.«

France je oblekel suknjič, potipal v telovniku, če ima listnico in odšel. Mati ga je spremila na dvorišče in mu naročala:

»Pazi, da se ti ne splaši. — Pri železnici je nevarno. — Ali imaš kaj rute s seboj? — Saj se vrneš še danes. — Počakam te in ti pripravim večerjo.«

France je šel v hlev, kjer je že stal Hériko lepo osnažen in nakrmljen. Konj je veselo zarezgetal, ko mu je ponudil piti. France ga je gledal in je bil žalosten. Naslonil se je ob ograjo.

»Ali jemljeta slovo?« se je oglasil na pragu Škabrne.

»O, boter, dobro jutro! — Zares, kar težko mi je.«

»Le pamet, pamet, France! Cigan je ta konj, zato proč z njim. Sirca sem ti prignal. Kar napreziva.«

Potegnila sta koleselj na dvorišče in zapregla.

»Ampak pazi, da te Kajon spet ne ocigani,« je zavpil boter Francetu za vozom, ko je pognal.

Mati je stala na pragu in po sinovem odhodu sta z botrom govorila dolg pomenek.

Še pred poldnem je France zavil v Dolgi vasi na Kajonovo dvorišče. Pri vhodu ga je srečal hlapec. Ko je zagledal Hérika, je postal, pa se naglo obrnil in šel. Francetu se je zazdelo, da je hlapec poltiho zaklel.

Ko je zaropotal voz na dvorišču, je prišel iz hiše Kajon, golorok, pokrit z velikim slamnikom.

»Pozdravljeni, France! Kam ste se namenili?«

»Konja sem pripeljal nazaj.«

»Kakšnega konja?« se je namrdnil Kajon malomarno.

Franceta je presunilo, da mu je stopila vročica po hrbtu. »Lump,« je pomislil v srcu.

»Tega Sirca pač ne, ampak vašega Hérika.«

»Mojega Hérika?«

Kajon je široko prestopil, vtaknil bahato roke v žep in pogledal konja.

»To ni moj Hériko,« je dejal zbadljivo in se po sili zasmeljal.

»Bil je vaš, potem moj, pogojno moj — in sedaj vam ga vrnem, ko ga ne morem rabiti. Ali se nisva tako pogodila?«

»Seveda sva se tako zmenila in mi je še danes žal po konju. Toda ta konj ni moj! Kaj mi mar.«

Kajon je pustil Franceta sredi dvorišča in je šel za hlapcem na pod. Francetu je postalo vroče od jeze. Že je v naglici zinil, da bi zaklical za Kajonom »falot«. Odpel je Hérika od Sirca in ga privezal k orehu. Kajon se je vrnil.

»Torej, kako, ali prodajate tega konja? Če ni predrag, ga kupim.« Kajon je žvenkljal oblastno z drobižem v žepu in stopal krog konja.

»Saj vas ne razumem,« se je premagoval France; »ne vem, ali se šalite, ali kaj mislite. Konja ste mi dali na poskušnjo, ki je ni prestal. Bije, ne pelje — kaj mi bo? Tu ga imate in mi vrnite denar — če ste mož.«

»Hahaha,« se je zakrohotal Kajon. »Če sem mož? Hahaha! Tukaj takoj denar — segel je pod telovnik in izvlekel listnico — toda, mojega konja nazaj — mo-je-ga! Razumete!«

»To je preneumno,« se je začel razvnemati France. »Prosim, jaz sem bil po svetu, v Ameriki, in že vem, kaj se spodobi za može. Še enkrat: Če hočete zlepa — prav — sicer se odpeljem in še danes poiščem pravice drugod.«

»Hahaha,« se je smejal vnovič Kajon, kar je Franceta strpensko speklo. »Ali sem kaj rekel, da ne vzamem svojega konja nazaj? Toda svojega!«

»Ali ni ta vaš?« je stopil France trdo predenj in kazal s prstom na Hérika.

»Moj? — Jaz sem vam vendar prodal celega konja, tega pa en kos manjka. Čemu bi mi bil.« Kajon je pokazal na odstriženi rep.

Franceta je poparilo.

»A, zavaljo repa! Lepa reč. Rep ni konj. In če mislite, da je kaj vreden, vam popustim par kron in še tisto žimo vam pošljem.«

»Tako-o-o?« se je razkoračil Kajon oblastno. »Jaz se ne bom lotil omare, ko nisem mizar, vi se pa lotite konjske kupčije, ki je ne razumete. Rep ni konj! Če hočete, vam pokažem pismo, kjer išče milijonar iz Trsta takegale konja — samo z dolgim repom. Tisočak bi dal zanj — še več. Prav takega hoče: Take barve, take glave — takih nog — in dolg rep — to hoče. Kaj mi bo sedaj ta oskubljeni vrabec. Kupim ga, če vam je prav. Dvesto in šestdeset kronic dam zanj, več ni vreden.«

Ko je France zaslišal tako ponudbo in se spomnil cene, ki jo je izplačal za konja pred šestimi dnevi, je vstrepetal od srda.

»To je od sile, sram vas bodi! Tu imate konja, jaz grem. Dogovoriva se drugod.«

»Kaj mi mar vaši konji. Le pri tej priči z mojega dvorišča vi in konji. Da bi me tu še kdo psoval po krivici. Stran!«

Kajon je pristopil in sam odvezal Hérika od oreha. Konj je zdirjal v hlev, France je obrnil Sirca in sedel na koleselj.

»Je že dobro, na svidenje pri gosposki,« je zavpil Kajonu, Kajon pa nazaj:

»Po dve kroni je od hleva na dan, da boste vedeli.«

France se je odpeljal in krčevito stiskal bičevnik. »Lump, lump,« je sikal skozi zobe, gnal skozi vas in poiskal druge gostilne.

Tamkaj si je naročil kosilo in sedel za mizo. Kmalu se je sprijaznil s starim krčmarjem ter mu razodel vso zgodbo. Krčmar je pomežikaval med pripovedovanjem tako izrazito, da je Franceta čedalje bolj skrbelo. Ko je dokončal, je krčmar mahnil še parkrat z muhalnikom, ki ga je gonil v roki, nato pa dejal:

»Tako vam rečem, zlepa se poravnajte. Kajona poznamo. V večnih konjskih pravadah živi, ali vselej se izmuzne. Kar zlepa, vam svetujem.«

»Ne bom se,« je trmasto trdil France.

Krčmar je skomizgnil z rameni in molčal.

»Koliko je do trga, kjer je sodnija?«

»Eno uro z dobrim konjem.«

»Tako se odpeljem in dam Kajona dohtarju. Bomo videli, če je kaj pravice na svetu. Saj je v trgu kak advokat?«

»Notar bo to napravil, notar; advokata ni.«

»Pa notar, je vseeno.«

Ko je bil konj nakrmljen in odpočit, je France spet zapregel in se peljal v trg. Notarja je moral dolgo čakati, ker je kvartal v kavarni.

Ko mu je pa vse natanko razodel, je rekel sivolasi notar:

»Prijatelj, moj svet je ta: Jutri imam opravka v Dolgi vasi zaradi neke oporoke. Počakajte tu čez noč, skupaj greva tja do Kajona in se pobotamo. Izguba je gotova. Zakaj peljal sem že pravde, ko je kupec konju samo novo podkev pribil — in je zato pravdo izgubil. Torej najceneje bi bilo tako. Poznam Kajona.«

France je premišljal in se spomnil oklicev.

»Saj ne utegnem.«

»Zakaj ne?«

»Oklice grem jutri postavljat.«

»Postavite jih v sredo. Le ostanite — če hočete, seveda. Najceneje bo takisto.«

France je obmolknil.

»Da, da,« ga je potrkal notar po rami. »Torej jutri.«

In France je čakal v trgu drugega dne.

Vžil pa je tisti večer in tisto noč toliko dolgega časa, da je mislil, konec ga bo. Mislil je na Metko, kako ga bo čakala.

»Še podere se mi lahko, ali vsaj odloži,« se je bal.

»Ti preneumni konj tak in te nadloge zavoljo njega.«

Na vse zgodaj je France že hodil pred notarjevo hišo in ni mogel razumeti, da se možu kar nič ne mudi. Ni strpel, da ne bi zazvonil. Zaspana kuharica je pogledala pri vratih in ga jezna podučila:

»Pri nas še spimo, mir nam dajte!«

»Še do noči ne bom doma. Oj ti Kajon kajonasti.«

In spet je stiskal pesti ter posedal in se naslanjal po ulici in po gostilni.

Vendar sta pa z notarjem prišla krog desete ure v Dolgo vas. Poiskala sta može cenilce in šla h Kajonu. France je sodil, da se izvrši ta pravda hitro. Toda vlekla se je, dokler ni France popustil cela dva stotaka, plačal može in notarja ter se vrnil brez Hérika domov.

Gonil je, toda mrak je bil, predno je prišel do Štucina.

Pri Štucinovih so bili vsi iz sebe. Metka je jokala, Manca je zabavljala na Franceta, mati je skrivaj poslala na dom vprašat in tamkaj je zvedela, da so vsi v skrbeh

za Franceta, ki da je odpeljal konja nazaj in se mu je skoro gotovo kaj pripetilo.

Ko je prišel s Sircem pred hišo, sta prišli mati in Manca k vozu, Metka je pa ostala v hiši in sedela vsa objokana pri peči. France je popustil konja in hitel k nevesti.

»Oh, France, zakaj si mi to napravil?«

Ali nič ni bilo očitka v tem. Skozi solze se ji je smejalo in takoj sta sklenila, da gresta drugi dan na faro zovoljo oklicev.

In šla sta — pa ne v koleslju, ampak peš.

Oče Gropa je bil pa tako vesel, ko se je sin iznebil zapravlživca, da je skrivaj kupil lepo kravo s teličkom in jo podaril sinu tisti večer, ko so pripeljali balo.

* * *

France je prodal še koleselj in komat, odrezani rep je pa obesil nad hlevna vrata — in še danes visi tamkaj, da se France baha z njim:

»Vidiš, pol konja!«

Na vrhovich.

Spisal P. Perko.

I.

Sestrična Cila ji je pisala:

»Kmalu se odloči in pridi! Saj veš kako je. Od nekdanj sva bili najboljši prijateljici; odkar sva se ločili, te vedno pogrešam. Ničesar mi ne manjka in zadovoljna sem popolnoma; vendar mi zlasti sedaj, ko Antona ni doma, večkrat uidejo misli na Dolenjsko. In tedaj izmed vseh prijateljic pogrešam najbolj Tebe, draga Franica. Ko bi imela Tebe tukaj na Vrhovich, potem se mi zdi, da bi na svetu ne bilo srečnejšega človeka. Odloči se torej in pridi! Videla bodeš, da na Vrhovich ni dolg čas, kakor si morda domišljuješ. Tu je kraj tako solnčen in tako prijeten, da kar poznam dolenjske strani, ne najdem nobenega kraja, ki bi bil za moje oči lepši in prijetnejši. Poizkusi vsaj za eno leto. Ako ti ne bo všeč, saj ti ostane pot še vedno prosta in odprta...«

Franica je sodila, da govori iz Cilinega pisma pač bolj ljubezen do Antona, kot do tistih gorenjskih Vrhov. Mož Anton je baje ves navdušen za svoje vrhovske hribe, in tako je nehote vcepil Cili v srce nekaj, kar bi imelo biti ljubezen do kraja, kar pa v resnici ni drugega, kot ljubezen do Antona. Saj je Anton prva in zadnja misel Cilina. V vsakem pismu ga omenja vsaj na vsako drugo vrsto. — Prav za prav: srečna Cila! Ampak za na Vrhove se Franica vendarle dolgo ni mogla odločiti.

No, naposled je Franico premagalo, in sklenila je, da pojde. Pojde; malo iz radovednosti, da vidi od blizu tisti gorenjski raj in tisto zakonsko srečo gori na Vrhovih, malo pa — no, zato da na lepši način pride z doma, kjer je bratu Martinu itak v napotje. Brat Martin bi se rad ženil na dom — pa naj se! Ona gre. In če se ji posreči pozneje kedaj priti v Ljubljano, med ljudi, da se kakor Cila, izolika med svetom — tem bolje! Saj to je bila že zdavnaj srčna, a skrivna želja Franičina.

Še nekaj dni torej — in tista podstrešna sobica na Vrhovih, ki jo Cila tako hvali, kako je lična in prijazna, bo takorekoč Franičina last. In Franica bo prosta in samostojna kakor še nikdar v življenju!

Lansko leto — tega še ni leto dni — je bil kupil Anton posestvo na Vrhovih. Bilo je posestvo za dobro četrtino zemlje, a baje silno zanemarjeno in dognano. Prejšnji lastnik se je bil preselil z vso družino v Ameriko; zato je Anton dobil posestvo dokaj po ceni. Toda kaj ga bo stala zidava in poprava! Zidava in poprava visoko v gorah, kjer je človek navezan le nase, in kamor le s težavo dobi vse potrebno iz doline... To stane! Pa Anton ima pogum kot nihče drugi. Cila vé v vsakem pismu povedati o njegovih načrtih, in niti najmanj ne dvomi, da jih Anton ne bi izpeljal. Spomladi se misli lotiti dela, za sedaj je popravil le zgornjo hišo in pa pozidal podstrešno sobico. —

»Ako se odločiš in prideš, vedi da ne bodeš za deklo, ampak meni bodeš za tovarišico in prijateljico. Zato Te vabim. V teku drugega tedna ima priti Anton od orožnih vaj; kako bi ga veselilo, ako Te tedaj že dobi na Vrhovih...«

Franica se je torej odločila, da pojde.

Ko je bila naročena pri šivilji obleka in pri mizarju kovčeg: tedaj je bilo kot bi udaril na zvon in vsa fara je vedela, da Franica odhaja na Gorenjsko. Kako so se ljudje čudili!

»Pa res pojdeš?« so popraševali.

»I, res,« je odgovarjala Franica. Kakor da bi bilo to kaj posebnega, ako gre.

»Pa služiti —?«

»Kaj služiti! To se ne pravi služiti, ako bom imela svojo sobico in bom pri Cili kakor domača.«

»Ampak kraj je baje v hribih —.«

»Kaj zato, če je v hribih. Cila piše, da je kraj zelo lep in sosedje zelo dobri . . . Sicer pa, ako mi ne bo všeč, saj lahko premenim, Cila me ne bo zadrževala.«

Ali so ljudje sitni in radovedni! Takale priprosta novica, in vsa fara mora biti na nogah! Pa to vedno izpraševanje! Ah, da bi mogla že biti zdoma, proč od teh ljudi!

O Antonu so vedeli ljudje, da je iz Amerike prinesel ogromno denarja ter da je bil potem vojak in da sta se v Ljubljani seznanila s Cilo. Poroka se je vršila v Ljubljani čisto tiho. Kmalu po poroki sta prišla Cila in Anton, da obiščeta dolenske kraje. Cila je bila tedaj dokaj gosposka, Anton pa zal in postaven človek. Potem, ko sta odšla na Gorenjsko, so jih ljudje zopet pozabili. Morda bi jih nihče več ne bil jemal v misel, da se ni kar naenkrat razvedelo, da Franica gre za njima. Pa Franica — ki ji treba ni po svetu, ker je iz bogate hiše in ker jo je Zajčev Mohor že dvakrat prašal, ako ga vzame . . .

Ah, ti ljudje!

Tisto nedeljo, ko je imela drugi dan oditi, je šla Franica na hrib za vasjo; ker od tam se je najlepše videlo v gorenjske hribe. Pot je peljala skozi šumo in proti vrhu prešla na malo senožet, odkoder je bil odprt pogled na vse strani. Pred njo je ležala domača vas in okrog nje gozdi, tratine, pota in steze, ki so se delile in cepile ter hitele na vse strani po ravnini. Na drugo stran proti Gorenjskemu pa je popoldansko solnce žarilo gorske grebene, izmed katerih so se nekateri stekali v skalnate špice in čeri. Tam nekje je torej imela biti gorska vasica Vrhovi . . .

Milo se ji je storilo pri srcu. Tu okrog ravnina, posejana s trato in zelenjem; tam gori morda mrzel zrak, samota, dolg čas, puščoba . . . Nekaj kakor domotožje se ji je napovedovalo že vnaprej. Prišla ji je misel, da bi se v zadnjem trenutku skesala in ostala. Toda —

»Franica, ne zameri —.«

Obrnila se je. Človeškega glasu tu v samoti ni pričakovala. A glej, bil je Mohor, ki je nenadoma stopil pred njo.

»Ni mi dalo ostati doma . . . Bil sem pri vas in so mi rekli, da si šla nekam proti hribu. In jaz sem rekel: gotovo je šla gledat v gorenjske kraje. In sem šel, da še enkrat govorim s teboj . . . Franica, ali res odhajaš?«

Okrog ustnic mu je trepetalo. Oko mu je nemirno lovilo njen pogled. Ni vedel, ali je storil prav ali ne . . . Ali mu bo zamerila ali ne . . .

»Franica, jeli da ni res, in da ne pojdeš.«

V Franičini duši je vstal odpor. S kako pravico sprašuje in ji brani? Ali mu je mar dala besedo?

»Jutri odidem,« je rekla odločno, »in danes je zadnji dan.«

»Zadnji dan . . . In jaz sem mislil — saj veš . . .«

Kako je bil vendar boječ in neokreten! Kako mu je na vsem vedenju ležalo nekaj težkega! Ta postava, močna sicer in visoka, se je sklanjala pod neko notranjo pezo . . . In kriva temu je bila menda ona . . .

Kakor zavest lastne krivde ji je šlo preko srca. Fant se ji je zasmilil.

»Vem, kaj misliš — toda pozabi na to. Obetati ne morem ničesar. Morda pozneje, ako kedaj pridem domov . . . Toda težko! — In saj je drugih mnogo, ki bi rade prišle v vašo hišo in sem jim na poti . . . Ostani zdrav in pojdiva vsak svojo pot.«

Podala mu je roko in odhitela po stezi. Mohor je bil zapazil solzo v njenem očesu. In ona — zdelo se ji je — jo je zapazila v njegovem . . . Pa kaj to! To je ob slovesu itak navada.

»Franica!« je zaklical za njo, ko je bila pod bregom, »bodi srečna po svetu! A jaz bom ob nedeljah hodil sem gor in bom gledal proti gorenjski strani . . .«

Zadnje besede so se izgubile v daljavi in le slab odmev od nasprotnega hriba jim je bil odgovor.

»Pošten je in dober,« je pomislila, »gotovo je najboljši izmed vseh, kar jih je tu okrog. Ampak ta okornost in zadrega . . . Ej, po svetu so ljudje vse bolj deželski in olikani. — Prav je, da grem!«

II.

Moj Bog, ta dolga vožnja od doma pa do Vrhov! Ali ni bilo na tej poti, kot da se je vse zavezalo zoper njo, kot bi ji hotelo očitati: kam greš in čemu greš?

Že od doma ni mogla o pravem času. Mizar Česen je za gotovo obetal, da ji napravi kovčeg o pravem času. Bo napravil, seveda! Zadnji večer — kovčega še ni bilo od nikoder. Drugi dan — nič! Martin se je pripravljaj, da napreže, pa Česna še od nikoder. Ah, kako jo je jezilo! Zadnji trenotek, ko je bilo treba oditi, je prišel otrok in naznanil: »Čez eno uro bo kovčeg gotov; naj bi počakali.« Seveda! Martine, poženi! In šlo je proti kolodvoru.

Na vozu poleg nje je sedela sestra Marica. Napol otrok še, a ta otrok je kazal v očeh tako resno žalost... Ali ji ne očita celo otrok, da gre, ko bi prav za prav treba ne bilo? Na kolodvoru ob slovesu pa se je Marica krčevito oklene okrog vratu in zaihti, da se ljudje ozirajo:

»Franica, zakaj greš?!«

Pa stopi Martin, neroden in trd, in jo vleče proč, češ:

»Ne nori! Ali ne vidiš, da se ljudje ozirajo?«

Seveda! Martin! Mislil si je najbrž: »Naj gre! Tem bolj gotovo bodo doma prepisali meni!« No, kdo bi ga ne poznal, kako komaj čaka na hišo in posestvo!

Cila ji je bila pisala določno, kedaj odhaja vlak, iz Ljubljane. Na postaji D. jo bo čakala z voznikom; naj nikar ne zamudi. A kaj, ko je bila založila pismo med druge papirje, ki naj pridejo v kovčeg; nespamet pa — kdo se bo spominjal ure in minute. No — v Ljubljani je zamudila vlak!

Drugi vlak je odhajal šele po treh urah.

No, hvala Bogu, da jo je Cila vendarle čakala. To je bila vsaj ena tolažba na tem potu. Ob Cili ji je bilo lažje.

Pa saj ji ni bilo mogoče dopovedati vsega. Tako čudno težko vest je imela! In tako zmedenih misli je bila! S pravim namenom ni šla od doma: to si je očitala... Kaj poreče Cila, ko ji to pove!

Kako je bila Cila resna in modra. Nekam postarala se je bila in beseda ji je zvenela mehko in milo, kot da govori mati otroku...

»Nič ne maraj! Ko se privadiš Vrhov in se ozreš proti Ljubljani in dolenski strani, potem stavim da boš rekla: Najlepše je še na Vrhovih...« — tako jo je tolažila.

Seveda. Cila je govorila po svoje. Ampak Franičino srce je bilo še tako mlado in željno sveta in življenja...

In potem je šlo z voznikom po dolgi, dolgi cesti, ki se je vlekla kakor v večnost. Cesta pelje do vznožja Vrhov; a do Vrhov je potem še celo uro!

»Noč bo, ko pridemo do vznožja,« je menila Cila.

»Noč?« se je začudila Franica. »In potem pojdeve še celo uro? In po samoti?«

»Po samoti,« se je oglasil voznik. Bil je mal, širokopleč, in kadar je govoril, je strepal z očmi. Brala mu je z obraza, kot da jima privošči dolgo in samotno pot...

»Po samoti« — je godrnjal — »in paziti je treba, da ne zaideta. Pota po hosti gredo navskriž in luna je nocoj pozna... Tam pri križu zavijta na levo. Pri križu — Cila, ti veš — pri tistem, kjer se je lansko leto ubil Andrejec...«

»Ubil?« se je izvilo Franici.

Cilin obraz je ostal miren in hladan, kot da je preslišala voznikovo opombo.

Voznik se je obrnil napol:

»Ubil, ubil! Kaj hočemo? Vozil je hlode, in vrh brega se mu je strlo kolo. Zadnji konec voza se je nagnil, in veriga, ki je vezala hlode, je bila preslaba... Ali pa se je odpela po nesreči... Kaj hočemo! Hlodi so ga podsuli.«

Franico je streslo, da je nehote vzkliknila. A voznik je hladnokrvno pomežiknil z očmi in se okrenil nazaj, kot da ni povedal nič nenavadnega...

Po dolini so prižigali luči, ko so vstavili pod goro. S Cilo sta hiteli, da čimpreje dospeta iz gozdov do presek, ki so kakor svitlejše lise ležale po rebri in prešle proti vrhu v planoto in senožet.

»Ko prideva do onih presek — ali vidiš, Franica?«

»Vidim.«

»Ko prideva do presek, potem se bova ozrli naravnost doli po polju in vso Ljubljano boš videla v električnih lučeh. To je nekaj lepega, Franica! Anton pravi, da so Vrhovi vredni dvakrat toliko zaradi razgleda na Ljubljano in ljubljansko polje.«

In res, ko sta dospeli do prvega ovinka, tedaj je zamigljalo pred njima kakor v zvezdah in zvezdicah.

»Ah, to je lepo!« je morala priznati Franica.

»Doma bodeva opazovali Ljubljano skozi okno tvoje sobice. Po noči jo bodeva videli v lučicah, po dnevi, zlasti po deževnih dneh, ko bo zrak čist, bova lahko šteli okna na ljubljanskem gradu.«

Za hip ji je prišlo v srce veselje in hvaležnost. Saj Vrhovi vendarle niso tako pusti in samotni... In Cila je tako dobra in tako zadovoljna.

»Saj sem ti pravila, da se privadiš kraja,« je nadaljevala Cila. »Poglej, kako je lepa zvezdnata noč! Anton pravi, da tako mirnih in tihih noči ni na svetu, nego so na Vrhovih. Ali mar slišiš kak glas iz doline? Le šumenje grape pod hribom! Ko prideva na vrh, se niti to ne bo več slišalo. Vse tiho, kot da je ves svet izumrl...«

Obstali sta in poslušali v noč. Res je šumela grapa in pa veter je gibal listje in veje ob bližnjem grmovju.

»Cila, jaz sem se tako čudila in tudi drugim ljudem se je čudno zdelo, da si se privadila tu na Vrhovih —.«

»Zakaj?« je prašala Cila in prost nasmeh ji je igral krog ustnic.

»Samota je, so rekli. Ljudi in sosedov ni. Predno prideš kam med svet, se moraš truditi po strmini gori in doli...«

»Tudi samota ima svoje prijetnosti,« je trdila Cila. »Tudi sama sem iz početka mislila, da se bom težko privadila. A rečem ti —. No, pa saj bodeš sama izkusila. Stopiva naprej, Franica! Od juga vleče in vroče ti je.«

»Ne, Cila, postojva še. To je Ljubljana. Da. Kaj sem hotela reči? Cila, bila si v mestu, med ljudmi; videla si mnogo in se izučila vsega... Povem ti Cila, zavaljo tebe sem šla na Vrhove, a imela sem tudi druge namene.«

Cila jo je pogledala začudeno.

»Da, hotela sem v svet, med ljudi, služiti ali karkoli že... A vem, da bi me ne bili pustili, ko bi bila rekla, da grem v mesto; zato sem obljubila, da pojdem k tebi. Od tebe pa bi šla v mesto, v Ljubljano, ali kamorkoli že. In tega nisem povedala doma... Cila, ali ni to grdo in nevhvaležno, da delam starišem za hrbtom?«

Cila ni rekla nič. Obraz ji je bil miren, le preko ustnic ji je zatrepetalo in preko obraza ji je šlo žalostno in trpko... Naposled je rekla:

»Franica, svet ni tako lep, kot se tebi zdi. Lep je, ako ga gledaš od daleč; če ga pogledaš od blizu, ti pokaže drugo lice. Svet in pa življenje tam zunaj v svetu: kako je vse to po navadi male cene in pa od danes do jutri...«

Franica je molčala. Ali je ni razumela, ali pa ji ni mogla pritrditi. In Cila jo je prijela za roko in jo peljala kakor otroka. Saj otročja se je zdela Franica sama sebi v tem trenutku.

»Cila, kje pa je križ rajnega Andrejca?«

»Sva že mimo,« se je nasmehnila Cila.

Bili sta na Vrhovih.

III.

Tisto jutro se je zbudila nenavadno pozno. Skozi okno je že svetil dan v podstrešno sobico; tiči so že peli zunaj pod oknom. Vprašala se je, kje da je. Ah, da! Na Vrhovih!

Tu je torej njena podstrešna sobica; nizka sicer, a dosti prijazna. Eno okno je bilo obrnjeno proti solncu, drugo so zastirale veje, ki so molele do zida in ob vetru skoro tolkle na steklo. Ena stena, ki se je dvigala ob postelji, je bila z apnom pobeljena. Na drugi steni je visela srednje velika podoba Matere Božje. V kotu mala mizica, v ozadju vrata . . .

Tukaj bo torej sedaj njen dom. Ah, ko bi se le privaditi mogla! Sama je čutila, da bi bila to njena sreča in njen mir. Bilo bi, kot stariši žele. Eno leto, dve leti tu na Vrhovih; medtem bi se doma oženil Martin na dom, ona pa bi se vrnila in vzela Mohorja . . . Tako bi bilo ustreženo Martinu, ki želi biti gospodar na domu, in Mohorju, ki pa bo brez dvoma čakal še naprej.

Kdo ve, če tudi Cila ne ve za te načrte in če ji ne bo tudi ona prigovarjala, naj gre in naj ga vzame, češ: »Svet ni tako lep, kot se vidi!«

Toda Cila niti ne ve, kako si je Franica iz raznih knjig in povesti vstvarila svoj »svet« — tak svet, ki v njem baje vse vrví in kipí samega veselja in življenja . . . Koliko nedeljskih ur je presedela na hribu s knjigo v roki. In ko je nehala brati, so ji ušle misli preko hribov in dolin tja v »svet« — v mesto, med drugačne ljudi in drugačne navade . . . In tako se ji je pristudil dom, kjer je dan enak dnevu, in so ljudje okorni in boječi ko Zajčev Mohor . . .

Ampak Cila pravi: »Svet ni tako lep, kot se vidi!« — Seveda, ker Cila se je navzela Antonovih misli in se privadila Vrhov . . .

Dan se je napovedoval vedno jasneje. Obrisi pohištva so stopali iz temine. Na peči je stal zveženj cvetlic v stekleni posodi, ki ga je bila povezala bržkone Cila njej v čast. Na stolu poleg postelje je ležala obleka, nekoliko zmečkana od včerajšnje vožnje. Na polici ob oknu skleda z vodo, brisača, milo — vse je bilo ločiti v jutranjem polmraku.

Cuj, ali se ne slišijo koraki spodaj v veži? Ali ni to glas Cilin, ki se z nekom pogovarja? Ah seveda, Cila je vstala. Tudi njej je čas!

Vstala je hitro ter se oblekla. Potem je stopila k oknu in pogledala v mlado jutro. Na vzhodu je delala zarja svitel

pas. Obronki gora so imeli z zlatom obrobljene vrhove. Svež zrak je vel iz doline. Jutranje zvonjenje se je oglašalo od cerkva in cerkvic, ki so bile natresene po vrhovih in obronkih... Ah, prav za prav prijetno je na Vrhovih, le ko bi se mogla privaditi!

V oko se ji je prikradla solza in v tugi je stisnila spodnjo ustnico:

»Jaz nikdar ne bom srečna! Zato ne, ker z zvijačo hodim od doma in — in, ker svet ni tako lep kot se vidi!«

Prebudili so jo koraki po stopnicah. V sobo je stopila Cila, vesela in z nasmehom na ustih.

»Kako je Franica? Slabo si spala, vem. Prvič v tujem kraju — vem kako je to.«

»Ne, spala sem dobro,« se je branila Franica.

»Slišala sem, da hodiš,« je nadaljevala Cila »in prišla sem, da ti povem —. Glej Franica, Anton mi piše. Sosedova je prinesla pismo s pošte že sinoči; pa so bili odšli spat, predno sva prišli midve. Anton mi piše, da bo najhujše v kratkem končano. Veseli se, da bo zopet prost. In pa po tebi praša, če si že tukaj in kako ti je všeč. No, beri Franica, ali pa poslušaj da ti berem jaz.«

In Cila je stopila k oknu ter razgrnila pismo, ki je bilo pisano z lepo pisavo ter sestavljeno na dolgo in široko.

— Draga žena, najprej Te pozdravim čez hribe in doline in Ti naznanim...

»Pa to te ne zanima. Začnem tam, kjer opisuje kraje, koder hodijo sedaj.«

— Prehodili smo Notranjsko, sedaj se bližamo dolenjski meji. V hribih med Notranjsko in Dolenjsko se bodo vršile sklepne vaje. Potem smo prosti. Vročina je neznosna in prah po cestah, da ga komaj požiramo. Usta so suha, jezik je kakor priraščen. Včasih se dela tema pred očmi. Jaz sem dovolj trdne narave in vendar mnogo trpim; kaj šele drugi! Moj tovariš Benkovič iz Znojil — krepak človek — je včeraj obnemogel poleg mene; danes se počuti boljše. Upam da prestanem tudi to. In potem smo doma. Doma! Biti zopet na svojem domu: kako sladka je ta misel!

Cila je prenehala, da si obriše dve solzi, ki sta se bili prikradli v oči...

»No in tako piše naprej... Glej, tu pravi, da naj dam posekati še dve smreki iz gozda ter naj jih sosed pelje na žago, ker lat za na streho bi vtegnilo primanjkovati... Pa saj to te prav za prav ne zanima... Glej Franica, tu piše zopet o tebi.

— Franici povej, da naj se lepo udomači pri nas. Na prvi pogled ji morda ne bo vse ugajalo; morebiti ji bo celo dolg čas na Vrhovih. Toda naj potrpi. Čez leto in dan se ji bodo Vrhovi priljubili, da jih zapustiti ne bo mogla.

»Čez leto in dan!« je vzdihnila Franica.

»O prej!« je povzela Cila. »V par dneh, Franica, boš domača pri nas. Ko Anton pride . . . Poslušaj, kako misli Anton vse predelati in preurediti. Vedno si izmisli kaj novega, popolnejšega . . .«

In Cila je bila vsa srečna, ko je brala o podrobnih načrtih, kako prezidati hišo, kako popraviti hlev, kako izboljšati njive itd.

Srečna Cila! Kako se je vživela v načrte Antonove! Razume vse in zna govoriti o vsem . . . Veseli jo, kar njega veseli, in skrbi jo, kar njega skrbi . . . Oh, ko bi mogel človek takole hipoma izpremeniti duha in misli!

»Franica, ti zdihuješ!« se je začudila Cila in se ozrla. »Ah seveda, jaz mislim le nase, a tebe ne zanima in dolg čas ti je . . . Nič ne maraj! Pogum in glavo po konci! Ko Anton pride, tedaj se bo začelo na Vrhovih vse drugačno življenje . . . Kaj praviš nato, Franica?«

»Pravim, da si ti srečna, Cila. A jaz ne bom srečna nikoli . . .«

In sama ni vedela kako in zakaj: oklenila se je Cile in se zjokala. Obšlo jo je hipoma čudno domotožje, pomešano s hrepenenjem po sreči in zadovoljnosti . . .

»Pojdive, Cila, na delo« je rekla čez nekaj časa in si obrisala solze. »Jaz se bom privadila vsega. Jaz hočem biti delavna, in popolnoma se moram udomačiti na Vrhovih.«

»Tako je prav, Franica! Pojdive!«

Peljala jo je kakor otroka najprej v vežo, potem v hlev in venkaj na vrt, kjer ji je razkazala okolico in odkazala delo.

Sama pa se je vrnila v hišo, da prečita Antonovo pismo še enkrat. Zlasti tam, kjer piše tako prisrčno:

— Vem da se boš smehljala, beroč te vrstice in si mislila: »Odrasel človek, pa še tak otrok.« Vem da je tako. Komu drugemu bi tudi ne pravil vsega tega, a Tebi, draga Cila, lahko povem. In v veselje mi je, da morem Tebi povedati vse; tudi tisto, kar je morda otročje in malenkostno. Živim v samih načrtih. Ko ob popoldanski vročini korakamo po prašni cesti, si slikam v duhu kote in koticke, vse meje in plotove in steze in pota, kakor jih mislim izpeljati in na novo urediti. Obenem računam, koliko kubikov bi utegnil

dati gozd za Kalom in koliko smrek bi smel posekati v Bahovicah, da mi naposled ne zmanjka lesa za pode in ostrešje ... Vse računam, vse preudarjam — in ko se mi zdi, da se mi bodo načrti posrečili ravno tako, kot jih nosim v glavi, in ko gledam v duhu pred seboj lepo kmetijo, pšenico, ki se ziblje po njivah, drevje, ki se pripogiba pod težo sadja, sredi vsega pa belo hišo, pokrito z opeko: ah Cila, kako sem jaz srečen že naprej. Srečen zlasti zato, ker vidim, da je moja misel tudi Tvoja misel, ter da tudi Ti živiš vsa v tistem veselju in upanju kakor jaz. Skrbelo me je, draga žena, ko sem Te izpeljal na Vrhove, češ ali bo zadovoljna, ali ne. Toda nisem se motil na Tebi; izbral sem si v Tebi družico, primerno mojemu značaju. In to me veseli še najbolj ...»

Kako je velo nekaj gorkega iz Antonovega pisma! Kako je šlo Cili preko srca, kako je sililo v oči kakor gorke, pristrčne solze ... In kako je naposled neka napol prozorna mreža zastrla črke in pisavo, da je bil ves list naposled ena sama ploskev, posuta z črnimi, migljajočimi potezami ...

Srečna Cila!

IV.

Kaj je bilo tega — teh par dni, kar je bila Franica na Vrhovih, in vendar se je vdomačila skoro popolnoma. Godilo se ji je pač, kot se je moralo goditi Cili iz početka! Polagoma, da sama ni vedela kako in kedaj, se ji je vcepljal v dušo duh in razumevanje za delo, ljudi in okolico — sploh za nove razmere, ki je prišla vanje. Saj se je pa tudi Cila s svojo zgovorno besedo in z ognjem in z gorkoto, ki je dihala iz njenega govorjenja, izkazala kot učiteljico, ki — dasi je bila sama pred malo časom še učenka — zna vcepiti svojega duha tudi drugim. Cila ni želela ničesar bolj, kot da obdrži Franico na Vrhovih. Kaj je bilo torej bolj naravno, kot to, da ji je začela priljubiti kraj na tisti način, kot ga je bila sama vzljubila. In tako je Franica, da sama ni vedela kedaj, začela presojudati stvari z očmi Cilinimi ter se začela nekam srečno in zadovoljno čutiti na Vrhovih. Središče vsega je bil seveda Anton. In Antonova slika je postajala tudi pred dušo Franičino vedno lepša in jasnejša. Če ga je dotlej poznala le površno (v kolikor se ga je spominjala izza tistih dni po Cilini poroki) je imela sedaj priliko, da ga je občudovala kot moža tako jasnega razuma in lepega značaja, da se je le veselila tistega dne, ko Anton pride. Obe sta

šteli dneve in ure, kedaj bodo končane tiste trudapolne vaje in se Anton — najbrže kar nenadoma — prikaže na pragu, smehljaje se rekoč: »Pozdravljeni obe!« Ah, potem bo življenje na Vrhovih v resnici lepo! Potem z Bogom mesto in »svet« ki baje res ni tako lep, kot se vidi.

Koliko skrbi je prenosil Anton v svoji glavi, dokler je bil še doma — to je sedaj iz pripovedovanja Cilinega tudi Franica uvidela vedno bolj. Koliko dela bo dala vsa ta zidava in predelava, predno da bo narejeno vse tako, kot si je Anton zapisal v svoje načrte! Poslopja so bila tako dognana in starinska. Treba bo najprej podirati do razvalin, oglodati hišo takorekoč do kosti, in potem iz razvalin dvigniti drugo poslopje, lepše in trdnejše . . . Koliko stane že samo podiranje! Kje so potem zidarska, tesarska, mizarska dela? Kje ljudje in živina, ko ima ob času dela vsak sam s seboj opraviti dovolj!

Kolikokrat se je Anton, ko je bil še doma, dvignil na postelji sredi noči, misleč da Cila spi, ter je sedé računal in premišljeval! Včasih se ga je polastila malodušnost, češ bo li on mož, ki bo znal delo, ki ga je prevzel, tudi izpeljati; če ni bil njegov korak morda prenačilen? Ali ni v prenačilenosti zapeljal ne le sebe, ampak tudi Cilo, ki jo je pripeljal v tako neurejene razmere?

Pa vselej je bila Cila tista, ki mu je vlila novega poguma. Saj ga je ona poznala najbolj; in ona je zaupala v njegovo moč in sposobnost brez vsakega pridržka . . .

Včasih je vstal na vse zgodaj, ko je še komaj zarja gledala izza Kuma in se napotil navzgor proti gozdu. Po dolinah je ležala megla kakor ogromno belo morje. Svež, nekoliko oster zrak je pihal in hladil čelo. Od roba gozda je donela prva ptičja pesem; po cerkvah na okrog je zvonilo k dnevni . . . Ob takih jutrih, je trdil Anton, je glava najbolj spočita in srce najbolj dovzetno. — Ob pobočju gozda proti solnčni strani je ležala vas. Kakor v objemu so se vile male, s slamo krite hišice, ki so v loku izginjale za gričem. Lepo sajena vrtna drevesa so s svojimi vejami krila hiše in gospodarska poslopja, da se je le tu pa tam skozi vrzel belila hišna stena, ali se svetilo malo okence. In pogled se ni mogel ločiti od teh hišic in slemen, ki so mirno sanjale v takih zgodnjih jutrih.

»Ko bi imel človek v sebi moč in pogum, da bi preustvaril lice zemlje in pomagal ne le sebi, ampak tudi drugim do boljše sreče! A treba bi bilo preobraziti ljudstvu

dušo ter s korenino iztrebiti neke vrste slabost in zaostalost . . .«

In res! Ali mar ni pri teh sicer dobrih ljudeh, še toliko vrst nereda in zanemarjenosti? Slemenah hiš — ali ti niso razdrapana, da se ob dežju godi škoda celemu poslopju? A vendar, koliko časa more preteči, da se gospodar spomni, da bo treba iti na streho in popraviti! Črne lise in maroge so nastale na zidovju vsled tega, ker odpada omet; pa ga ni, ki bi z malimi stroški popravil to, kar bo pozneje z velikimi moral! Od dežja razjedene in razrahljane stopnice vodijo v vežo; a gospodar in družina hodijo po njih leta in leta, ogibajo se razpok in nevarnih mest, samo da popraviti ni treba! Po hišah in izbah črna, nagnjita tla. Luknja se je bila naredila morebiti že pred leti; izprva je bila majhna, a je narastla vsled drobljenja tekom let v zevajočo rano, ki čaka zdravnika, pa ga ni . . . Blatna pota, umazana dvorišča, gnoj in gnojnica okrog voglov: vse to je v tako ostrem nasprotju s svežo naravo in okolico. Otroci v srajcah bolj črnih, nego belih; ženske razmršene in v raztrganih krilih! Ali ni to podoba ljudstva, ki je dobro v jedru, a zaostalo na zunaj? — Kje je tisti človek velikan, ki bi prišel in po enotnem načrtu zastavil lopato in preoral to trdo ljudsko ledino? Kje je tista moč in tista jeklena volja, ki ne bo klonila, četudi bo naletela na tisoč ovir in težav? Ko bi človek imel moč in sposobnost, kako bi se z veseljem lotil težavnega dela! Toda, kdo si bo drznil samemu sebi zaupati toliko?!

Ob takem se je zazdel Anton samemu sebi tako velik v upih, a tako majhen v močeh, da si skoro niti Cili ni upal povedati svojih misli . . . No, naposled je bila zopet Cila tista, ki mu je z mehko besedo pregnala malodušnost in mu vlila novega poguma.

»Nič zato,« ga je tolažila, »ako ne izpelješ vsega, kar bi rad, izpelješ pa morda polovico, morda manj . . .«

In kakor v nekih prijetnih sanjah sta si naslikala prihodnje čase, ko stoji Anton kot nekak voditelj in svetovalec med svojimi sovaščani; jim gre z dobrim zgledom naprej; ljudje izprva nezaupno gledajo njegova podvzetja, a se naposled, hočeš-nočeš, le prepričajo, da je pametno tako, ter se oprijemljejo njegovega načina . . . Kako stoji njegova hiša prenovljena in pobeljena, pa kako so tudi hiše vaščanov pokazale drugo lice . . .

O, ko bi to bilo! Ko bi ti časi enkrat prišli!

V.

In prišli bi bili tisti časi. Ako kdo — Anton bi bil izpeljal vse te lepe načrte! Pa mu ni bilo sojeno; zakaj prišlo je, česar nihče ni pričakoval. Prišlo je — in to tako nenadno in tako grozno, da je potrlo do dna duše Cilo in Franico na Vrhovih.

Bilo je neko popoldne. Vroče je bilo in s Cilo sta pleli na njivi, ki leži ob razpotju. Tedaj je prihajal po potu tuje oblečen človek. Hitel je, kot da se mu mudi. Cila je spoznala v njem poštnega slugo iz doline. Toda poštni sel ob tej nenavadni uri?! Kaj to pomeni?

»Brzjavka je prišla in potrudil sem se,« je rekel ter si brisal pot s čela.

»Brzjavka?« sta se začudili obe. Temna slutnja je prišla od nekod. Cila je bila mirna, a bleda. Preletela je črke z očmi. Nekaj mrtvaškoledenega ji je stopilo na obraz.

»Franica —! Franica —!« je kriknila in omahnila bleda kakor zid. »Franica! Anton umira!«

Krčevito je tiščala roko na srcu, ki ji je bilo glasno in burno. V oči ji je stopila blaznost in zmedenost. Nekaj tujega se ji je začrtalo preko ustnic.

Brzjavil je tovariš Benkovič. Malo besed — a vsaka tako grozopolna, da je v obupu trepetalo dvoje src ob tej novici.

— Anton umira v vasi V., kjer smo obstali z divizijo. Mogoče ga dobite še živega . . . Pridite!

To je bilo vse.

»Ah, saj to ni mogoče!« se je izvilo Cili. »Franica reci, da to ni mogoče!«

»Cila, tebi je slabo. Moj Bog!«

Prihitela je soseda in spravili so Cilo v hišo. Prav za prav sta poštni sel in soseda spravila v hišo obe; zakaj tudi Franici je bilo, kot da se je svet podrl pred njo in kot da so začeli govoriti ljudje naenkrat tujo in nerazumljivo govorico . . .

Saj to ni mogoče . . .

Toda ledene črke brzjava so plesale nemo in vsiljivo, kot da se rogajo v obraz.

»Kaj sedaj? Franica, kaj sedaj?«

Cila je sedela na postelji, roke v naročju, glavo sklonjeno, bleda in postarana. Ko ni bilo odgovora, je dvignila glavo in oči so iskale človeka, ki bi ji dal sveta in dobro

besedo. Sosedje in sosede, ki so prihiteli, so bili sami zbegani do skrajnosti. Tišina je vladala po izbi. Le pritajena govorica se je čula, kot se čuje včasih ob mrličih . . .

»Jaz ga moram videti!« je jeknila Cila in se dvignila.

»Franica, pomagaj mi, da se preoblečem. Jaz grem k Antonu!«

In kot da je prišlo vanjo novo življenje, je tekala po sobi, iskala po predalih in omarah ter nosila na kup, kar je bilo potrebno in nepotrebno . . .

»Cila, jaz pojdem s teboj« je dejala Franica odločno.

»Ti pojdeš z menoj?« je ponovila Cila in obstala sredi sobe. »Res je, Franica ti pojdeš z menoj! Obe pojdeva!«

In šli sta še tisti dan. Saj sosede so bile postrežljive in so obljubile, da opravijo vse, kar je treba pri domu in pri živini.

Z vozom do vlaka, iz vlaka na drugi vlak in potem še uro hoda do vasi, ki sicer nikdar nista čuli o njej, a ki je naenkrat postala zanj tako zelo osodepolna . . . Dospeli sta v vas V.

»Benkoviča morava dobiti« je rekla Cila. »On je tako blag človek; on naju bo vodil do Antona. Ah! Mrtev ni, to ni mogoče!«

In vedno iznova si je ponavljala to, čemur skoro sama ni verjela. Vselej je sledil potok solza, ki ga je spremljal jok in krčevito ihtenje . . .

V vasi je kar mrgolelo ljudi. Kmetje, vojaki in gospoda, vse se je mešalo med seboj, kot da je to mesto, ne pa priprosta vas. Vojak je trobil in črne zastave so visele z neke hiše.

»Kaj je to? Kaj to pomeni?« sta prašali Cila in Franica vznemirjeni.

»Vojaka je zadela solnčarica in pokopali ga bodo z vojaškimi častmi« se je glasil odgovor.

Tedaj sta vedeli dovolj! Dvoma ni bilo več!

In kot da novica ni bila nič nepričakovanega, sta se na slepo srečo pridružili toku ljudi in drli v eno smer. Šumelo je kot šumi hudournik, ko dere v dolino. Ljudje in vojaštvo, orožniki in požarne brambe: vse je drvilo nekam naprej, vse se je pripravljalo na nekaj izrednega . . .

»Prosim vas, gospod, pokažite nama, kje leži! Ali je res Anton —?«

Častnik, ki sta ga ogovorili, je obstal, jih pogledal začudeno, se obrnil in hitel dalje svojo pot. Najbrže ni razumel jezika.

Čut silne zapuščenosti se je polastil obeh. Hiteli sta dalje brez prave misli in razsodka. Tako je bilo, kot da hitita naravnost pred sodni dan . . . Nem obup se je polastil obeh. Le zdaleč in brez prave zveze je prišla Franici misel: »Vrhovi! Ah Vrhovi, kje ste?!«

»Cila, vrnive se, da ne vidive tega, kar bo najbolj grozno!«

Izvilo se ji je iz duše samo po sebi, dasi je vedela, da je govorila nespamet.

Cila je obstala pred njo z očmi pol blaznimi, pol začudenimi.

»Franica, ostani pri meni!« je rekla in se je krčevito oklenila z rokami.

»Hitive!« In s tajno močjo jo je vlekla seboj.

»Gospod, pokažite nama občinsko hišo!«

Orožnik, ki je hitro korakal mimo, je obstal in ju pogledal.

»Kaj hočeta?«

»Občinsko hišo —.«

»Občinska hiša je tu.«

Pokazal je čez cesto na visoko hišo, s katere je visela dolga črna zastava.

»Kaj hočete tam?« se je obrnil orožnik, ko je videl, da mislite naravnost v hišo.

»Videti ga morave!« sta rekli obe. »Naj bo živ ali mrtev: videti ga morave!«

Orožnik je menda razumel, kako je. Preko strogega obličja mu je šel mehak izraz. A le za hip. Kot da ta izraz ne pristoja obleki, ki jo nosi, je mož zatrl vsako čustvo in velel strogo:

»Idita za menoj!«

In peljal ju je preko ceste naravnost v hišo. Iz prostorene veže so vodila vrata v podolgasto sobo. In tu — in tu sta ga videli . . . Videli —! Toda kakšnega!

V ospredju je bil napravljen velik mrtvaški oder. Mnogo sveč je gorelo in metalo svojo svetlobo na bled obraz, ki je ležal na blazini. Nekaj ljudi, nekaj vojakov je bilo v sobi, ki so se ravno pripravljali, da pospravijo okrog odra ter denejo mrliča v rakev. Ves šum in ves ropot je hipoma potihnil, ko je vstopil orožnik s Cilo in Franico.

»An-ton!« je kriknila Cila. Zgrabila se je z obema rokama za glavo in se z blaznim pogledom, kot vprašaje, obrnila do Franice . . .

»Anton! Moj Anton!« je zakričala iznova in šinila hitro kakor misel mimo par svečnikov, ki so stali na tleh . . . jih podrla . . . in se zrušila čez blede obličje Antonovo.

»Anton moj, kaj si mi napravil! Izpreglej in reci, da ni res — da ni res — — —.«

Zaman mu je dvigala glavo, zaman čakala, da oživi osteklenelo oko! Zaman mu je grela s toplim dihom mrzlo čelo — Anton se ni ganil. Nekaj ledenega se je bilo moralo razliti po teh žilah; vse telo je bilo tako okorno, trdo, mrtvaško . . .

Tedaj pa je tudi Franico streslo v dušo. Izprva je bila kakor onemela; sedaj pa se je trepetaje oklenila Cile, na glas jokaje, rekoč:

»Cila — oj kaj sva izgubili!«

Nikdar v svojem življenju še ni bila pogledala smrti tako od blizu. Sedaj je videla, kako kruto je bila zagospodarila smrt nad tem tako ljubim bitjem. To ponosno čelo, ki je prebojevalo toliko misli in skrbi — kako je bilo zatemnelo! Oko, nekdam polno življenja, je stekleno zrlo skozi dvoje napol odprtih trepalnic. Na rokah, ki so bile sklenjene, na prstih, ki so objemali križ; ob robu nohtov — povsod so se kazale temne lise in poteze . . .

Kako majhno, kako neznatno se je zazdelo Franici v tem-le trenutku življenja! Človekova moč, lepota, zdravje, delo, načrti — kako se vse to sesuje pred koso, ki jo vihti smrt! O kje so lepe sanje, ki sta jih bili sanjali s Cilo? Kje so tisti časi, ki sta z gotovostjo pričakovali, da bodo prišli, pa jih nikdar ne bo?

Tedaj se je pojavila od nekod roka, mehka in lahka, ter se dotaknila Ciline roke.

»Cila, ne žalujte preveč! Pomirite se! Potolažite se!« Bil je Benkovič.

Cila se je dvignila in sklenila roki pred njim kakor v molitvi:

»Ah, Benkovič! Kako je to prišlo?«

»Potolažite se! Anton vas je imel v mislih do zadnjega . . . Umrl je miren in ves vdan. Vdajte se Cila, kot se je vdal on . . .«

»Kot se je vdal Anton —« sta ponovili zamišljeno Cila in Franica.

Potem se je vršil pogreb. Krasen pogreb, da takega dotlej še ni videla vas. Časopisi so pisali pozneje:

»Pogreb se je vršil z vsemi vojaškimi častmi. Vojaška godba je šla na čelu in igrala žalostno koračnico. Udeležili so se pogreba vsi vojaki, občinski zastop, požarna bramba, orožništvo, veteransko društvo itd.«

Tega pa seveda poročevalec ni mogel vedeti, da se je udeležilo pogreba tudi dvoje src, ki jima vsa slovesnost ni mogla dati tega, kar jima je ugrabila mrzla smrt.

VI.

Solnce je šlo na zahod, ko sta bili dospeli Cila in Franica do vrha hriba in po teh burnih urah zopet enkrat zagledali pred seboj domačijo na Vrhovih. Tam za loškim pogorjem se je potapljal solnce v živordeč ogenj in metalo svoj sij na Vrhove in na bližnjo gorsko okolico, da je bila oblita kakor z nebeško glorijo.

Cila se je sesedla ob potu in Franica poleg nje. Ali je pogled na domačijo, zavito v zahajajoči solnčni svit, tako globoko segel v dušo, kali? Naslonili sta se druga na drugo in v gozdno samoto se je čulo pretresljivo ihtenje...

»Franica, kaj so nama Vrhovi poslej, ko Antona ni več!«

»Antona ni več!«

Obe sta vedeli, da Vrhovi brez Antona: to je prazna beseda brez pomena in vsebine!

»Franica, jaz sem verjela, da je mogoče ustvariti nebesa na zemlji — in to je bila moja zmota.«

»Preveč sva se veselili,« je ihtela Franica. »Če se človek kake reči tako veseli in srce navaja na njo... Oh, res je to, potem se rado zgodi ravno narobe! O Cila, kaj sva dočakali!«

Cila se je pomirila prva.

»Rekla sem ti — ali se spominjaš? — da svet ni tako lep kot se vidi. Mislila sem si pa: Na Vrhovih je drugače, Vrhovi so izjema. A sedaj vidim, da tudi Vrhovi niso izjema... Ah, kako je vse nestalno in malo vredno na svetu!«

»O Cila, ko bi ti vedela —.«

Jok je zaprl besedo Franici, da ni mogla povedati, kako ji je v tem trenutku dozorela neka misel, nek sklep... Že po potu je mislila na to; a ta trenotek je videla svoj sklep jasno pred očmi.

»Cila, jaz mislim nekaj posebnega! Svet se mi je zameril, verjemi mi. Tedaj, ko sva stali ob mrtvaškem odru in gledali v Antonov obraz — o Cila, jaz ne morem povedati, kaj sem takrat čutila . . . to vem, da sem spoznala, kako je na svetu vse tako minljivo in tako negotovo . . .«

Cila je prikimala. Rekla ni nič, a videlo se je, kako je sama izkusila ravno isto.

Dolgo sta molčali. Solnce je v tem zašlo. Po dolini se je delala megla; iz gozda se je še čula sekira drvarjeva; nekje iz daljave se je oglašal glas zvona.

»Franica, ali naj greva?« se je zavedla Cila.

»Počakaj Cila, da ti povem. Jaz sem sklenila nekaj posebnega. Čudno se ti bo zdelo, pa naposled bodeš videla, da je moralo biti tako. Cila, par dni bom še na Vrhovih, potem te moram zapustiti in pojdem domov.«

Ozrla se je na Cilo, kot da se boji, da so njene besede zarezale v že itak ranjeno srce . . . Pa ni bilo videti; zakaj poteze na Cilinem licu so bile mirne — da, skoro trde. Kot da je smrt, ki je dihala iz mrtvaških sveč, vtisnila tudi v Cilino lice nekaj trdega in ledenega . . .

»Franica, jaz sem itak pripravljena na vse, tako da me poslej menda nobena izguba ne bode več pretresla. Slutim, da bom izgubila tudi tebe . . . Sama bom ostala in sama bom nosila teže dni, ki so mi še namenjeni . . . Kaj bode —!«

»Ne tako, Cila! Jaz hočem biti pri tebi. Ampak za sedaj moram domov, da uredim neke stvari; potem zopet pridem. Hudo mi je, da te moram pustiti samo, pa to mora biti tako. Cila, verjemi!«

»Stori kakor veš, da moraš,« je rekla in vstala. Molče sta šli proti Vrhovom.

Teden dni potem je res odhajala Franica. Cila jo je spremila tja do razpotja, odkoder se odpira razgled po ljubljanskem polju. Siva megla je ležala nad mestom; okrog dimnikov še gostejša ko drugod. Pa tudi po dolinah se je zbirala megla in deževni veter je naznanjal, da pridejo hladnejši dnevi.

»Z Bogom!«

Potem pa ista pot in ista vožnja, kakor pred malo časom. Isti voznik, ista redkobesednost . . . Vlak, ljubljansko polje, dolenjski grički in ravnine . . . Brat Martin na kolodvoru, doma radosten sprejem . . . Vse, kot da se ni med tem časom dogodilo na svetu nič posebnega in nič nenavadnega!

VII.

Prvo nedeljo po prihodu je bila Franica zopet enkrat na hribu za vasjo. Vse kakor poprej: po ravnini so ležale vasi, gozdi, trate, steze, polja in travniki. Grebeni gorenjskih gora so se ostro črtali na obzorju. Izmed drugih gričev — da — ločilo se je tudi vrhovsko gorovje. Tam torej . . . Tam biva Cila in prav sedajle morda stoji na razpotju kraj hriba in gleda proti dolenski strani in misli na Franico . . .

Čudno milo je bilo Franici pri srcu. Dolg čas? Kesanje? Sama ni vedela kaj. Le to je čutila, kako mnogo-kaj se je izpremenilo, odkar je bila zadnjič na tem kraju.

»Franica —!«

Niti začudila se ni, ko je začula glas za seboj. Bilo je, kot da mora biti ravno tako in ne drugače. Bil je Mohor. Glas mu je bil boječ, kot da ne ve, je li storil prav ali ne. V očesu je trepetalo. V obnašanju mu je bilo nekaj okornega sicer, a vendar naravnostnega in odkritosrčnega . . .

»Vedel sem, da te dobim tukaj, zato sem prišel. Obljubil sem bil, da bom hodil ob nedeljah popoldne sem gor in gledal proti gorenjski strani. To sem tudi storil. Vsako nedeljo sem bil tukaj, in tudi danes sem prišel.«

»Tudi s Cilo sva večkrat gledali proti dolenski strani,« je priznala Franica.

»Tako?« je popraševal vesel. »Kako je s Cilo? Kako je na Vrhovih?«

Povedala mu je vse: o Cili, o Antonu, o smrti — celo o sebi in o tisti čudni izpremembi, ki se je bila dogodila z njo . . . O, kako je poslušal z vnemo! Kako mu je rastel pogum ob zavesti, da ga Franica upošteva in mu pripoveduje na dolgo in široko, kot še nikdar. In nekaj moškega in ponosnega je prišlo v to visoko postavo, v te jeklene žile in mišice, tako da je stal pred njo ves drug, kakor včasih . . .

In ko mu je povedala vse, tedaj je bilo, kot da ji bere iz duše misli in pa namen njen, zakaj je prišla na Dolenjsko.

»Franica,« — je rekel — »tako naj bo in tako mora biti! Jaz mislim, Cila naj proda domačijo na Vrhovih in naj se preseli k nama . . .«

»K nama —? Kako to misliš?«

»I — kako?«

In Mohor je povedal, da misli pač tako, kot je mislil vedno. Pri Zajčevih je treba gospodinje in Franica bi bila

za to . . . Stariši so zadovoljni, brat Martin želi tako — kaj bi torej še odlašali in premišljevali!

No in s tem je bilo toliko, kot dogovorjeno, da se vzameta in sicer ako le mogoče še do zime.

»Toda nekaj bom zahtevala, da se postavi v pismo. To, da ima Cila v zgornji hiši stanovanje do smrti. Ali je prav tako?«

»Kako ne bi bilo prav?«

In zopet je bilo novice in govorice dovolj za vse tiste, ki radi govore in radi poslušajo. Lejte si, da bo torej Mohor vendarle dobil Franico in pa da pride Cila z Gorenjskega ter bo stanovala pri Zajčevih odzgoraj . . . Kdo bi si mislil!

Najbolj vesela pa je bila novica za Martina. Od nekdanj je že trdil, da bi bilo tako najbolj pametno, pa se je trepica branila, ker ni vedela zakaj . . . No, sedaj je vendarle izprevidela, kaj je prav . . .

Ves večer je bil poln hvale o Mohorju. Kako pošten in moder fant da je; kako leži posestvo v lepem kraju; kako so vse gorice pred leti na novo rigolali in zasadili z novo trto itd.

Drugi dan pa je zapregel kobilo na vse zgodaj in šlo je proti kolodvoru kakor za stavo. In na kolodvoru je pristopil k njej in ji segel v roko rekoč:

»Veš Franica, ne zameri, če sem rekel včasih kako besedo. Delam in skrbim za hišo kar morem, pa da bi se kdo drugi ženil k hiši, jaz pa zdoma: to ne gre, to veš sama...«

»Namuzala se mu je in odhitela, ker sprevodnik je že klical: Krško, Zidanmost, Ljubljana . . .

VIII.

Cila je čakala na njivi ob razpotju, kakor sta se bili dogovorili. Takoj je zapazila Franica na njej, da je veselejša in živahnejša kot je bila. V obnašanju in v besedah se ji je poznalo, da se je v tem času kolikor toliko potolažila vsled smrti Antonove.

»Ah Franica, ne verjameš, kdo je bil tukaj med tem časom, ko te ni bilo. Benkovič iz Znojil!«

»Benkovič — ?«

»Da! Pomisli, kako je to prišlo: Benkoviča so zanimalé razmere na Vrhovih že same po sebi. Ko pa mu je Anton še v zadnjih trenutkih polagal na srce, naj se on — njegov prijatelj izza mladih let — zavzame za njegove misli in

načrte, tedaj mu je bil dal Benkovič besedo, da si ogleda Vrhove in da stori, kar mu bo storiti mogoče . . . No in sedaj je Benkovič prišel, si ogledal vse, vse preračunal in vse premislil in —. Kaj praviš, Franica, kako sva se dogovorila?»

»Kako?»

»Tako-le. Benkovič prevzame hišo, svet in gospodarska poslopja za tisto ceno kot je bil kupil Anton. Posestvo bo dal za enkrat v najem. Hišo misli popraviti takoj. V levem koncu naj bo soba na razpolago Cili do smrti, ako bo želela ostati na Vrhovih. Ako ne, dobi primerno odškodnino. Kaj bo s posestvom, še ne ve. Za enkrat mu je v mislih melina pod Klančnikovim gozdom — tista, kjer se dobi tako lep in suh pesek. Ta pesek je za cementno opeko baje kakor nalašč. Ko bi se tu postavila mala opekarna, bi to bilo v korist vsemu okraju. Sosedne gorske vasi imajo hiše pokrite s slamo. Ko bi se dobivala opeka v bližini, bi sosedje posegli po tej priložnosti in drug za drugim bi krili strehe z opeko. In čez leto in dan — tako misli Benkovič — bo na Vrhovih v resnici tako, kot je sanjal Anton . . . Franica! To mi je v največje veselje in tolažbo!»

»In kaj narediš ti, Cila? Ali ostaneš?»

»Za sedaj ne vem. Rekla sem, da se posvetujem s teboj. Spomini na Antona me vežejo na kraj. A ti spomini so včasih tako tužni in žalostni . . . Franica, kaj naj storim?»

Tedaj pa je Franica že imela sklep storjen in kar določno in brez omahovanja je rekla:

»Cila, ti pojdeš z menoj na Dolenjsko in stanovali bodeva skupaj.«

Cila se je začudila. Saj pri Franici na domu pač ni prostora za njo. A drugje —?

Franica ji je razložila dogovor z Mohorjem in z domačimi.

Cila je omahovala.

»Vem, kaj misliš. Na Vrhove misliš in na spomine, ki bi jih morala pustiti . . . A jaz ti obetam Cila: vsako leto enkrat obiščeva Antonov grob in mimogrede se oglasiva tudi na Vrhovih. Ali ti je všeč tako?»

»Ah Franica, ti si tako dobra!«

Molče sta odšli proti Vrhovom.

* * *

In danes so Vrhovi do malega taki, kot jih je Anton gledal v duhu in načrtih. Pojdi, dragi čitatelj skozi lepo Znojilsko dolino in poglej na hribovje, ki proti solnčni strani,

ločeno od drugih grebenov dela neke vrste svojo skupino. To so Vrhovi. Pa poglej, kakšni so Vrhovi danes, kakšni so bili pred leti! Vse je izpremenjeno. Hiše so pozidane in se ti belijo od daleč, kot da so se izkopale v mleku. Slamnate strehe skoro ne najdeš. Pod Klančnikovim gozdom stoji mala opekarna, last Benkoviča iz Znojil. Iz te opekarne so se pokrile hiše z lepo belo opeko in pokazale vse drugo lice. Ob vznožju grička stoji hiša, ki je najlepša izmed vseh. To je nekdanje posestvo Antonovo; sedaj last Benkoviča, ki stanuje deloma doma, deloma na Vrhovih. Benkovič je odprl tu prodajalno, ki je bila za Vrhove kar naravnost potrebna. Čez Vrhove namreč vodi sedaj cesta, ki veže obe dolini: Znojlsko in Tuhinjsko. Ako se zgradi še železnica po eni izmed obeh dolin — no potem bo izpolnjena tudi ta edina želja, ki jo še goje Benkovič in vaščani na Vrhovih.

Pod Robom.

Povest. Spisal Ivo Trošt.

I.

Poletno solnce se je že visoko smehljalo nad Planjavico, neveliko vasjo med notranjskimi hribi. Z vseh rebri so odmevali vriski od dela utrujenih koscev, ki so hoteli s tem dokazati, kako malo jih je še ugnala kosa, najsi jo vihte od ranega jutra. Z ne posebno lepim spremljevanjem so se koscem visoko v zraku družile vrane in krožile svoj zategli slaboglasni: kra, kra, kra, kakor da nočejo zaostati s svojimi dokazi: tudi me smo odtlej in še bolj zarana pokonci, pa celo pojemo. Kaj bo samo vaše vriskanje!

Vroč poletni dan se je obetal, zakaj po dolinah se je sesedla tista modrikasta meglica kakor kovaški dim. Ta oznanja kmetu ob košnji potno čelo in veliko spravljenega dišečega sena do večera. Hribje na sever in vzhod so bili malone še v senci, samo njih robovi so bliščali kakor pozlačeni nad Planjavico. Suhi Vrh nad Robom se je svetil bolj, nego da se skriva za njim neznano morje svetlobe. Tudi vrhovi posameznih dreves so se bliščali v nepopisnem zlatu. Suhi Vrh je namreč porasel z gozdom od treh strani; tudi na jug mu seza gozd košatih bukev in temnih jelk

malone do vznožja, kjer se začenja nekoliko večja jasa. Na nji je že od davnih časov gospodaril delavni rod znanih vilarjev, grabljarjev, škafarjev na edinem samujočem posestvu pod Robom. Zemljišča ni veliko, gozda samo za potrebo, a vse je tako lepo zaokroženo, da lahko kočar Podrobar s hišnega praga pokliče z najoddaljenejše meje ženo domov kuhat kosilo, če se vrne lačen s kupčije s suho robo.

Pogled na jug je pa malo manj obširen kakor s samega Suhega Vrha, ki gospoduje nekaj sto metrov nad njim. Skozi okno zre po zimi malone do kapa zasneženi Podrobar na jug in zahod v toplo dolino pod Planjavico, kjer sije gorko solnce vsak dan na talo zemljo; tam doli ni snega, ne mraza. Kako mu srce zadrhti v nepojmljivem čustvu po nadnaravni krasoti, ko se oko ozira za zahajajočim solncem in se koplje vsa daljna dalj visoko nad morjem v zlatem blesku, da odseva te neznane sreče še Suhi Vrh nad njim, sosed Robar poleg njega in njegova jasa, njegova kočica v temnordečem — snegu! Kaj šele proti Veliki noči, ko se začne poslavljati solzeči se sneg, da teče voda v potokih izpod Suhega Vrha mimo Podrobarja v dolino, pa pripiska, pripoje in prižvižga vesela pomlad iz krajev, ki jih je Podrobar samo gledal po zimi, gledal zaman z željnim očesom. Pomlad se tedaj ne ustavi niti pri fari na Planjavici, niti po skalovitih klancih in čereh, koder se vije slaba gozdna in poljska pot pod Rob in Suhi Vrh, temveč hiti naravnost na jaso k Podrobarju in počiva šele na robu poleg Suhega Vrha in povsod trosi cvetje, širi toploto in ponuja dobro voljo slehernemu nepokvarjenemu človeku, ki mu je v dolgi zimi zamrlo še veselje v srcu. Tedaj se pomlad zasmee Podrobarju hkrati z vseh gričev, s polja, iz gozda, z vsakega grma: »Pridi, Šimen, in poglej! Ali si samo za to tukaj na tem krasnem božjem svetu, da se prepiraš z ženo Rezo in jo pretepaš, kadar se zgodi, da ni ona močnejša od tebe? Poglej okoli sebe, zdrami se in čuj, kako drzno te pozivlje vsa okolica: Pridi, zapoveduj, kraljuj nam Podrobar Šimen, zato te je postavil Stvarnik na odgovorno mesto tvojih prednikov.«

Šimen je slep in gluh za vse take pozive, gluh za ptičje petje z loke, gluh celo za kravo sivko, ki se lačna ozira s praznega, kakor obritega pašnika in mu očita toliko in toliko nezapovedanih postov po zimi samo zato, ker je Šimen v prepiru z ženo pustil pokošeno mrvo na senožeti, vrgel vile in grablje vstran in šel na Planjavico k Maseljnu

— pit. Kravica muka na spomlad lačna in mršava, da se komaj premika po štirih; glasno očita te poste, to nemarnost: mu-mu-mu-u-u! — Šimen je celo slep za luknje v strehi, za neposejane njivice ob hiši, za zanemarjeno senožet; samo za ženine besede ni gluhi. Da mu le reče ona eno, dve navskriž, takoj je ogenj v strehi — ne, ta bi šel lahko skozi, toda: prepir je pod streho, prepir in pretep, ki noče nikamor izpod strehe. In Šimen ne pomisli, da kriči streha vsak dan za njim, ko odhaja jezen — včasih tudi tepen — na Planjavico k Maseljnu si jezo hladit: »Gospodar, zlezi ti na moja pleča in me zakrpaj, če ne, se sesedem jaz na tvoja, in to ne bo dobro ne zate, ne zame.«

Šimen Podrobar pa je le gluhi in slep za vsa taka svarila. Z ženo se ne more. Zakaj? Ko bi ga kdo prašal, bi dobil odgovor: zato ker se žena z njim ne more. Nič drugače bi ne odgovarjala Reza. Kaj jih je razdvojilo? To vedi Bog sam, zakaj sama ne vesta drugega nego to, da sta sprta — od tistega dne, prvega po poroki, prav gotovo ne od prej. Ko sta bila na oklicih, so ženske iz okolice opravljale Rezo, močno, krepko in pogumno deklet s Suhega Vrha, da raje prime za sekiro nego kuhalnico, raje bič kot šivanko in metlo. Šimen je bil znan tedaj že tudi moškimi, da se sicer ne izogiblje toporišča, tudi ne izdelovanja gospodarskega orodja in tudi ne gostilne in v gostilni kozarca, dokler je v žepu kaj veljave, potem gre pa celo veljava na kredo, dokler hoče krčmar donášati na mizo. Več ali manj je podedoval te navade po svojih prednikih, a ti so po daljši pijači tudi pridno delali po cele mesece, da se je poznalo na zemljišču in izdelanem orodju; tega pa Šimen ni podedoval po svojih prednikih. Kdo ve, kje je ostala ta dobra lastnost sicer poštenih Podrobarjev?

Resnica je bila slednjič tudi to, da je mlada Podrobarica prvi dan po končani svatbi šla namesto v kuhinjo napravljat zajutrek, v hlev, kjer je napregla kravico in junico, in šla z njima v gozd po jelove hlode. Šimen je seveda zastavil moško besedo zastran jedi, pa ni obveljala. To ga je ujezilo, da je skuhal zajutrek sam, potem pa šel — ne za mlado ženo v gozd — marveč k Maseljcu na Planjavico.

Takšen je bil začetek svetega zakona.

In zopet se je glasila modra beseda modrih sosed in sosedov: Ona ga užene, saj je močna za dva. Za Šimna ni veljala niti najstarejša rečenica. Ostal je trmast, ostal prejšnji Šimen in še hujše: vedno slabši Podrobar. Oba

brata, ki ju je imel, sta bila boljša. Oče je bil spoštovan rokodelec — kolar do smrti, ki ga je doletela še ne priletnega na poti s Planjavice od desete maše — zvečer v mraku. Rekli so, da ga je mrtvoud spravil pod zemljo. V Jerovi griži, kjer je izdihnil, je postavil Šimen velik rdeče pobarvan križ in nanj pribil pozlačeno sv. razpelo. Kmalu nato se je oženil.

Oba brata sta hodila v hrvaške šume sleherno zimo tesat hrastove doge. Nekaj let je bil z njima tudi Šimen, ki pa ni mnogo zaslužil, ker je ob sobotah in nedeljah znosil zaslužek v gostilno. Neko pomlad se je vrnil sam Šimen. Brata sta ostala na Hrvaškem za vselej. Najstarejšega je pobrala bolezen — pljučnica, drugega je strl podirajoči se hrast v šumi.

Za dom je ostal Šimen — najmlajši, najnesposobnejši. Mlad ni bil več, da bi ga žena uganjala. Tudi Reza ni bila v tako cvetočih letih, da bi dejal: moževa trma jo upogne, ko je brez solze in brez posebnih pomislekov zapustila samski stan, najstarejša izmed pol ducata bratov in sestic na Suhem Vrhu.

Zagrozila mu je takoj prvi dan, ko je pripeljala sama hlode iz gozda, Šimen pa groznega ‚mačka‘ s Planjavice, da se vrne na dom, če ne bo drugače pri Podrobarju.

»Ne,« je odgovoril Šimen in vino je smrdelo iz njega, kakor iz slabega soda, »lahko me tudi zapustiš, a moja bo veljala. S Suhega Vrha, odkoder sem te vzela, je pot vedno navzdol; lahko se še vrneš. Ali jaz, če posodim hlače, nimam sam —.«

»Kaj boš tisto,« ugovarja Reza trpko očitajoče, »kar je Bog zavezal v nebesih, človek ne razvezuj na zemlji. Razumeš?« Odločno in nemilo ga je pogledala žena Reza, včeraj še njegova nevesta, voljna kot vosek. Navzlic temu je glasno dvomil Šimen in bil obenem prepričan v globočini srca, da ni Bog zvezal v sv. zakon Reze in njega.

»To so storili tvoji sorodniki in moj zaupnik, tisti širokohlačni Maselj s Planjavice, veš.«

»Pa si bil vendar danes zopet pri njem. Menda v zahvalo, kaj?« ga vnovič pogleda ona odločno in nemilo. Šimen si ni dal kar tako poceni mešati štrene, pa je godrnjal dovolj glasno sam s seboj: »Tudi drugi so bili poleg, tudi. E, ko bi bil sam Bog, bi me ne bil tako oprtil.«

»Ti grdavž ti nehvaležni! Ali se ne bojiš, da bi te potipal Bog za tako bogokletje?«

»I, saj me je potipal že včeraj, da me ni mogel huje, ko mi je tebe naložil za pokoro do smrti.«

Tako so se pozneje navadno začenjale vsakdanje molitvice pri Podrobarju, sicer je vladal po vseh prostorih nevelike kočje molk, neprodiren kakor v grobu. Niti maček ni kihnil na zapečku in kokoš ni zakokodajsnila, pa da je znesla za groš jajec obenem. Celo petelin je ob takih praznikih prepeval bolj sam zase, kakor da se mu sanja zjutraj in zvečer na gredi ali opoldne na gomili za hišo. Potem je pa molčal in premišljal menda o kraguljih, tičarjih in lisjakih, ki preganjajo kurji rod brez usmiljenja leto za letom pod robom in ga še niso uničili. Na prepir med gospodarjem in gospodinjo skrbni kurji voditelj ni najbrž niti utegnil misliti, tako se je vsaj zdelo, vendar je tu in tam poškilil z enim očesom za Rezo, ko se je obrnila jeznega obraza v stran od svojega moža.

To pa še ni bilo dovolj. Drugod v naravi sledi tišini pred nevihto sicer vihar s ploho in često tudi točo, z bliskom in gromom, konča pa najraje z mirnim blagodejnim dežjem, kakor s solzami, na kar se prikaže izza oblakov jasno nebo, na nebu se pa prismeje zlato solnce sprave in ljubezni — tudi v dolino zakonske sreče za nedogledni čas. Pod Robom se je narava kar sama sebi izneverila, zakaj vremenik je kazal pred nevihto slabo vreme, po slabem vremenu pa zopet nevihto s točo, ki je pobijala v kuhinji lonce, sklede in kozice. Namesto solz in toplega solnca se je naselila k Podrobarju še hujša jeza, še večje sovraštvo. Začela sta si celo kuhati vsak za-se: ona v peči, on na ognjišču; ona je obračala piskre pred pečjo, dočim je Šimen pekel krompir in repo kdo ve kje v dolini daleč sredi Mednikovega gozda. Ob taki priliki ga je noga zanesla še najraje po kosilo ali večerjo — v gostilno na Planjavico, kjer je mladi mož potem pil in prepeval do zadnjega beliča in še črez. Drugi ali celo tretji dan je došla žena izpod Roba pogledat za možem, »če se je že napojil voliček«. Tako ga je namreč zmerjala, ko je ves skesan capljal z njo ali pred njo domov. Dolga, dolga je bila pot in prav nič — brez greha in jeze od Planjavice pod Rob.

To se je ponavljalo mesec za mesecem, leto za letom, da, več let le prerado.

Tisto poletno dopoldne, ko se je solnce že visoko vspenjalo na vedri nebosklon nad Planjavico in so vsi Podrobarjevi sosedje imeli polne roke dela na senožetih, se je Podrobar šele odpravljal domov s Planjavice po neprespani noči, vračal nerad pred besnečo ženo, ki se ji ni upal postaviti v bran, dasi je čutil po vseh žilah in žilicah silno moč. Že prejšnje dopoldne se je sprl doma z Rezo, naložil v naramni koš nekaj žlic in kuhalnic, več zavojev smole in zdravilnih koreninic, kakor jih je že njegov oče pobiral po gozdu, in krenil slabe volje proti Planjavici. Kupčija je bila slaba, ker ni bilo ljudi doma, da bi kupovali njegovo blago. Zato je kmalu zavil k Maseljcu, kjer je zaporedoma klical na mizo pijače.

Ker danes ni izkupil mnogo za suho robo, je kmalu klical pijače na kredo. Saj ga je imel Maseljč dobro zapisanega za nekaj sto kronic po vseh durih in tudi v dolgih, črnih bukvah. Zato sta si bila ne le kot sorodnika oddaljenih sorodnikov, marveč tudi na kredo — dobra znanca.

Ker ni imel družbe do večera, je kar sam s seboj včasih glasno zakrulil: »Oja, kje bom jemal?« Maseljč se mu je smehljajl kakor vedno, ko si je Šimen na tak način preganjal dolg čas. Zvečer so se vaščani vrnili z dela, pa je ta in oni pogledal k Maseljcu, da si priveže žejno dušo s čašo hladilne pijače, vsak se je pa čudil Šimnu Podrobarju, ki tako lahkomišno trati ob košnji, ko je največ dela, dragi čas in denar.

»Nesrečno se je oženil,« so ga zagovarjali Planjavčani. »Ženo je onesrečil, ker je noče ubogati, ko mu želi dobro,« so glasno nasprotovale Planjavčanke. In kmalu bi bil marsikje hišni mir v resni nevarnosti tudi pod planjavškimi dimniki zaradi tega, ko bi ne bili ljudje zmučeni, potrebni počitka in v skrbeh, kaj in kako bodo ukrenili jutri.

Podrobar je krulil še pozno v noč sam za mizo v gostilni, kjer je slednjič tudi zaspal godrnjaje in zabavljaše Maseljcu, Planjavčanom in vsemu svetu, ki ga noče umeti.

Komaj so vstale prve lastovke in se podile za zajutrekom najmlajšemu zarodu, švigale sem in tja za zaspanimi žuželkami, je bil tudi Šimen že po koncu. Zahteval je za oteščaj žganja, krilil z rokama okolu sebe in poizkušal, kako bi ga kaj noge nosile proti domu. Nič posebno ga niso bile zadovoljne, zakaj majal se je in opletal nerodno in negotovo ter se slednjič zavalil za mizo. Sreča, da je še zadel klop pod seboj, zakaj kmalu bi bil telebnil pod mizo.

Zunaj na cesti so se oglašali vriskajoči kosci zahajaje na delo, njih vrisk so visoko nad vasjo spremljale vrane z glasnimi: kra-kra.

Tedaj se prikaže kot angel maščevalec na pragu gostilniške sobe — sama Podrobarica z debelo gorjačo v rokah in s tako jezo v očeh, da bi pameten človek desetkrat preje premislil: ali bi manj bolelo, če ga ošine z gorjačo ali z jeznim pogledom.

Najbrž da je vso pot izpod Roba izbirala besede in psovke, ki je z njimi sedaj pozdravila in podila domov pijanega moža. Slabo bi se na njih zgledovali Planjavčani in Planjavčanke, ko bi jih le utegnili poslušati. Hiteli so drug pred drugim na delo. Ob Marijinem zvonjenju so bili doma razun šolskih in mlajših otrok le še starčki in gospodinje, ki so se podvizale s kuho, da jo čim prej poneso v jerbasih na glavi za kosci na senožet visoko v hribih.

Tedaj je Reza komaj siloma prisuvala moža izza mize na cesto. Šimen bi bil rad še posedel, ker ni hotel, da bi rekli: glejte, pa jo le mora ubogati! Tudi se mu je zdelo zdaj kratkočasneje, ker se je imel vsaj s kom prepirati. In z ženo mu je bila še posebna slast, s sovraženo ženo. Ona ga ni pustila. Pol vlekla, pol nesla ga je po vasi, vmes je pa trdila, da mora z njim tako pometati, kakor zasluži.

S palico ga je priganjala izpred Maseljčeve gostilne proti domu. Gledalcev, ki bi se bili čudili Šimnovi skromnosti, ni bilo skoro nič.

»Tako, tako, Podrobar! Domov pojdi, ženo slušaj! Že včeraj, že sinoči sem ti svetoval, da se vrni. Dovolj ga imaš. Vsak človek ga ima enkrat dovolj, če je le božji ter pozna svojemu želodcu — dno.« Dobrohotne so bile te besede imovitega trgovca in posestnika Mihe Mednika, znanega stiskača, ki mu je bil tudi Podrobar dolžan več stotakov na moki, zabeli, kavi, soli in drobnem blagu. Šimen se ga je bal in se zato spuščal z njim v neprijazen pogovor samo tedaj, ko ga je imel, ali bolje rečeno: ko je vino njega imelo — pod kapo.

Široko je stal Mednik pred prodajalno, golorok in roke v žepih in se skoro prezirljivo smehljal, videč, kako samozavestno izvršuje Podrobarica Reza njegovo trditev: ženo slušaj! Ako ne gre izlepa, poje gorjača po Šimnovih plečih: ženo slušaj!

Šimen Podrobar je tiho prenašal to pokoro. Tudi Medniku je sklenil za danes molčati. Toda nesreča nikoli ne pride sama. Danes se je približal z njo gostilničar Maseljč, ki je počasi došel pred prodajalno. Rdečeličen možiček z nekoliko osivelimi brkami in lasmi, a sicer dobro rejen, je bil vesel, da se je iznebil nadležnega gosta Podrobarja. Takoj za Mednikom je poprijel besedo: »Vsak skrben kristjan je zdaj pri mrvi na senožeti. Ali meniš, Šimen, da bo rasla tvoja trava — na Suhi Vrh in pa da bo tvoja kravica po zimi jedla — žafran?!«

To je bilo Podrobarju vendar preveč. Že doma me je obdeloval na podoben način in sedaj pa še tukaj na cesti vpričo Mednika in vpričo žene. Tako si je mislil Šimen in jeza v njegovi notranjosti je kakor deroča voda jezove, podrla njegove prejšnje sklepe, da bo in kako gotovo bo molčal. Ni si mogel več kaj, da ne bi odgovoril: »Moja kravica — jedla žafran — a? Morda prigrizne vmes še vaš strupeni jezik. Kaj pa vam mari, oče Maseljč? Kar sem dolžan, plačam vse — kmalu. Nikar se ne bojte. Zato se pa tudi jaz vas ne bojim. Saj vam plačam —.« Podrobar se je dokaj sumljivo gugal na vse strani in se večkrat prav za potrebo naslonil na sovraženo ženo, ki ga je samo za ta hip nehala obdelovati z jezikom. Najbrž se je tudi njej zdelo primerno, da Šimen pove par gorkih vsiljivemu Maseljcu. Sedaj mu pomaga še Mednik, ko praša silno prezirljivo: »Odkod boš pa vzel, Šimen, odkod, da plačaš, kar si dolžan? Tudi jaz bi rad, veš, kar je mojega.«

»O, vam diši že od nekdanj moje premoženje, vem dobro. A ne boste ga imeli, dokler bo gibal ta-le.« In Šimen je pokazal Medniku mezinec desne roke, pomigal z njim ter se zapotekel proti ženi, da bi jo kmalu podrl na tla.

»Ti mrha ti, pijana! Klada ničvredna! Goba nikdar sita! Vse je že požrl ta podrobarski ostanek in pravi, da bo plačal, kar je dolžan. Ne zamerita, možaka! Še hlače ne bodo kmalu več njegove. Sam Bog mi ga je naložil za pokoro. Le kaj sem se pregrešila, da me tako tepeš, pravični Bog?«

»Pusti ga, Reza, naj leže v senco in se prespi,« svetuje dobrohotno Maseljč, »potem pojde lažje s teboj.«

»A jaz da bi ga čakala, menite? Ko se prespi, bo silil zopet k vam za mizo. Jaz imam pa doma toliko pokošene trave! Sušiti jo moram in spravljati sama. Ali menite, da bo sivka zares jedla po zimi žafran; še mrve ne bo. Tega seveda pijanec ne praša.«

Moža sta ji molče pritrčila, zakaj tudi sama ji nista mogla več svetovati, kako naj spravi domov moža. Začela sta kar vpričo prepirajočih se obeh podrobarskih zakoncev drugačen, za Šimna velepomemben pogovor. Mednik pomenljivo pomežikne in praša soseda: »Za koliko ga že imaš na bukvah?«

»Tega-le meniš, Podrobarja?« se hitro obrne Maseljč za oddaljujočim se Šimnom in potem pogleda Mednika, ki mu pritrči glasno: »I, koga pa?«

»No, veliko baš ni, a dovolj, da ne dobim brez tožbe.«

»Sitna stvar, seveda. Meni je več dolžan. Tudi jaz ne dobim svojega brez bobna. Dvakrat sitna stvar za te, ker sta nekaj v rodu. Vendar pa, če si zadovoljen, poravnaj jaz Podrobarjev dolg, ako ga odstopiš meni. Lažje in celo brez tožbe dosežeš, kar je tvojega; jaz pa lažje tožim, ker bo večja svota. Saj si slišal, ko mi je očital sam ves krmižljav in pijan, da bi jaz rad dobil njegovo posestvice s hišo vred. Res leži prav tik mojega gozda in tudi v mojem lovskem okolišu. No, saj se vidi! Le poglej naravnost za mojo roko gori pod Suhi Vrh.«

Mednik pokaže in Maseljč se odločno brani gledati za njegovo roko trdeč, da je že hodil tam gori mimo hiše, ko je kupil telico na Suhem Vrh. Ta nesporazumnost ju vendar ni razdvojila, da ne bi nadaljevala s pogajanjem.

»Niti dobro uro ni od tukaj. V hišo bi lahko nastanil logarja ali rokodelca, ki bi varoval gozd in lov po njem. S Šimnom ne bo nič, dasi bi jaz videl še najraje, ko bi se oprijel dela in bi se bolje sporazumeval z ženo. Je izgubljen. Vsi so že poizkušali, kako bi ga pripravili na pravi pot — zaman. Ali naj poizkušam še jaz? Pijača ga je uničila — —.«

V tem času je Podrobarica odgnala Šimna kakor neuko živinče iz vasi. Pogovora ni utegnila poslušati. Bolje za njo, da ga ni, zakaj že brez tega je bila dovolj jezna in žalostna. Komaj da je bila z možem za ovinkom zunaj vasi, odkoder ni več videla pred Mednikovo hišo, sta Maseljč in Mednik že udarila za Šimnovo bodočnost. Celo smejala sta se zraven, kakor da jima je Podrobarjeva stiska največja zabava. Ljudi ni bilo blizu, da bi se bili zgledovali in obsojali njuno brezsrčnost, in morda je bilo tudi to prav, da sta s Podrobarjevo usodo odločala sama.

A še pred koncem tedna so govorili vendar po vsi Planjavici in po okolici: »Prodal ga je! Kakor lškarijot

svojega Mojstra je prodal Maseljč svojega najboljšega gosta. Nekateri grošek je zlezal za pijačo iz Šimnovih v Maseljčeve hlače. In zato je grdo in nehvaležno, da ga je prodal Medniku, Mednik ga pa v kratkem požene izpod Roba po svetu. Grdo, neznansko grdo!»

Ljudje so od kraja obsojali to početje, Mednik in Maseljč sta se pa smejala. Kaj bi se tudi ne? Saj sta dosegla, tako so sodili, vse kar sta hotela v škodo in pogin Podrobarju...

Vsak dan do konca tedna so že zgodaj zjutraj ponavljale vrane visoko nad hribi svojo dolgočasno pesem, vriskali so kosci, da je zateglo odmeval njih glas v gozd in dol, samo pod Robom v koči je gospodoval molk, neprodiren molk, kakor v grobu.

II.

Tudi k Podrobarju je dospela nekega dne nevesela vest: Prodal je Šimna! Najboljšega pivca, gosta in sorodnika je prodal Maseljč. Mednik ga je pa kupil — jastreb goloba.

Poslej bo kmalu nehal Podrobar postopati okolu njih oglov in tudi okolu svoje hiše. — Tako resna in obenem žalostna je bila javna sodba.

Kmalu za neveselo vestjo je došel pod Rob sam trgovec in posestnik Mednik. Velik mož, še ne prestar, zagorelega lica in kot naslikan dež povešenih zlatorumenih brk, pa s ponosnim, vedno več ali manj zaničljivo se smehljajočim pogledom. Puška dvocevka mu je visela na rami, lovska torba pa ob boku. Za njim je hropel velik lovski pes, pravo, več tednov staro tele; molel je jezik iz gobca in vohal po tleh pred hlevom, koder hodijo spat kokoši.

Podrobarica, sama doma, se je ustrašila obeh, in ne zaman. O psu je najprej uganila, da gotovo krade in žre kurja jajca, ker mu tako diši sled za kokošmi. O gospodarju je bila njena sodba še slabša. Naprej je vedela, da je prišel napraviti konec, žalostni konec Šimnovemu gospodarstvu in nje gospodinjstvu, konec nadi, da kdaj doseže ona mir in srečo v zakonu, kakor si je nje srce tolikokrat želelo v globini vse žalosti na tihem in zaman. Prepričana je bila, da si vse vzame s tožbo, z rubežnijo. Boben zapoje poslednjo uro Podrobarjevemu posestvu in tudi njenemu veselju do življenja. Njej ostane samo grob nedosežene sreče, nepoboljšani Šimen in večni prepir z njim. Žalostna dediščina!

Mednik se je sklonil, da je stopil skozi nizka vrata v zakajeno vežo in od tam v črno kuhinjo, kjer je pričakovala gospodinja usodnega konca. Samo za hipec ji je bilo žal, da je včasih vendar preosorno ugovarjala Šimnu, ki je potem še huje nasprotoval, pohajkoval in pil. Samo v naglici je pomislila, da je s tem njemu in sebi pospešila — današnjo nesrečo. Za neugnano trmo se jima kaže sedaj enako neprijazna usoda.

»Kje je gospodar?« praša Mednik oblastno ter se razkorači po ozki veži malone od zidu do zidu, da pokaže s tem, koliko je že njegovega pod Šimnovo streho.

Gospodar Podrobar je ta dan slučajno kosil otavo ob zeljniku, ne daleč od hiše. Nehote ga je k delu priganjala skrb za sivko, odkar je slišal, da jo bo moral prodati v kratkem sam, ako noče, da mu jo zarubi in proda Mednik s Planjavice.

»Ga grem klicat, če počakate; ni daleč.«

»Že počakam, če veš, kje je. Morda nista niti toliko prijatelja, da bi ti povedal, kam gre!« Ob teh besedah se Medniku lice nakremži ter pokliče psa, ki je res že podil kokoši po vrtu. Reza si je pa mislila, hiteča na plano, odkoder je videla lahko skozi sadno drevje do zeljnika: »Me že ščiplje od kraja ta-le ajdnik. Kaj bi počel, ko bi šele vedel, da nisem govorila prijazne besede s Šimnom že dobre tri tedne? Tega veselja mu pa le ne privoščim, da bi se mu dala v zobe, kako sva z možem v jezi.«

Molče stopi še korak naprej, nastavi roko po robu ob desno stran ust in zavpije, pozabivša vso jezo: »Ši-men, Ši-m-en! Hiti domov! Te čaka oče Mednik.« Glas je odmeval v dolgih presledkih iz gozda pod Suhim Vrhom, za odmevom je priplul po zraku od zeljnika sem tudi odgovor: »Naj le potrpi! Takoj pridem.« Glas je odmeval le v kratkih jekih od hišnih sten. Za jekom se je pa nasmehnil Mednik, stopil nazaj na hišni prag, se ozrl za gospodinjo in opomnil: »Lej no! Tako čudno odmeva glas tu gori pri vas, kakor da se sam ne ve, kam dejati. Ali ne govorita s Šimnom vsak dan, kakor drugi krščeni in tudi nekrščeni ljudje po svetu?« Mednik je še pomenljivo pomežiknil, pogledal Rezo in čakal odgovora — zaman. Ona je zardela, kolikor je bilo to mogoče spoznati na njenem licu, zakajenem z dimom izpred peči, odgovorila je pa povsem mirno, kakor da jo je Mednik pravkar prašal o tem: »Bo kmalu tukaj, bo!«

Mednik se je čudno namuznil, ko je videl njeno zadrego in slišal odgovor, kakršnega ni zahteval; rekel pa ni nič. Zato ga je povabila ona:

»Pa bi stopili v hišo k mizi in sedli! Vem, da vas je utrudila pot, ki je dolga in grda. Saj Šimen že gre.«

»Naj pa bo, no!« se odzove Mednik, povabi psa s seboj, se skloni skozi stranske duri ter stopi v sobo, nazvano »hiša«, kakršnih je po gorskih domovih in kočah v vsaki po ena — stanovalnica, delavnica in obednica obenem. Žličarsko orodje, svedri, rezilniki, obličji in žage vsake vrste in mere so visele ob stenah. V kotu ob durih je kraljevala mogočna peč, po zimi gorka in po leti; v nasprotnem kotu nad belo javorjevo mizo so visele podobe sv. Trojica, sv. Šimen z mogočno žago in sv. Terezija s križem na prsih, zavetnika sedanjih vladalcev pod Robom. Za Mednikom je stopila v hišo Reza in si brisala suhi roki ob predpasnik, zakaj spomnila se je, da je spodobno in potrebno, če si človek umije vsak dan roke, zlasti po delu v hlevu, pa je to pozabila vsled premnogih opravil. Bala se je, da jo Mednik vščipne tudi radi tega, pa je ni. Ni se še namreč dobro ogledal po hiši, ko prisopiha za njim Šimen in seže v zadregi z roko — za uho. Hotel se je odkriti, pa se je stegnivši roko mimo ušesa domislil, da je gologlav in da visi njegov slamnik na steni pri peči. Znano mu je bilo tudi, da Mednik ne mara za tako čast. Prezirljivo sicer gleda, ker je bogat in se mu bogastvo množi vsak dan, ker grabi, kar doseže in kar mu kaže dobiček. Sedajle prime tudi njega, ki ga je omrežil kakor pajek muho. Tudi drugi ljudje so mu dolžni po Planjavici in daleč po okolici. Ali drugih noče še zadaviti, ker mu niso tako na potu kakor Podrobar in njegovo posestvice. Polagoma pa izpije kri tudi drugim. To je pa za Šimna slaba tolažba. Saj on ne bo imel nič več, ko ga prežene Mednik, tudi če so poleg njega vsi ljudje berači. Obenem se je pa zavedal, da je on več ali manj sam kriv, da bo moral po svetu. A kesanje je danes prepozno. Ko bi ga ne bil tako grdo prodal Maseljč, njegov »ljubeznivi« sorodnik, bi se še kako izmotal. Ali ne! Medniku je že od nekdanj dišalo posestvice pod Robom, ki bi ga strnil in z njim zaokrožil svoj gozd in lov. Vsakega gospodarja bi moral veseliti tako pameten načrt — tudi njega, Šimna, ko bi bil — on Mednik — seveda.

Vse te misli in še mnogo več takih in podobnih je švigalo Podrobarju po glavi kakor bliski ob hudi uri po oblakih, ki jih vetrovi pripode na Suhi Vrh, tukaj stiskajo

in stlačijo, da pada iz njih dež, toča in sneg, vse kar iz ene vreče.

Često je opazoval tak boj v naravi po dnevi zroč izpod Roba v dolino in po noči, križajoč se ob vsakem blisku v strahu na postelji. Poslej tega ne bo več, ker bo tukaj gospodar ta-le velikonja Mednik in njegov lovski čuvaj.

Enako se mu je storilo ob tej misli. Sedaj je videl različno, da ni bilo drugače, marveč da je moralo njega nespozumljenje z Rezo pritirati samo na tak konec in ne drug. — Pa bi bil odnehal vsaj včasih, mu je glasno očital notranji opomin.

Mednik ga je pogledal mirno, kakor tedaj, ko je došel v prodajalno »na upanje« po soli, in rekel: »Šimen! Brez daljnih besed! Med nama je tako-le! Ti boš od danes moj lovski in gozdni čuvaj, če le hočeš.« Šimnu se ni zdelo nič umestnejšega na to nepričakovano ponudbo, nego da naglo pritrdi: »Prav rad, oče Mednik, če ni hujšega.« Siloma je prikrival svoje iznenadenje, zakaj pričakoval je povsem drugačnega pozdrava. To je najbrž tudi opazil Mednik in se mu nasmehnil videč, kako težko premaguje svojo razočaranost. Nasmeh Mednikov sicer ni bil nič manj prezirljiv kot oni dan, ko je gledal, kako ga je Reza gnala domov s Planjavice, toda danes se je zdelo Podrobarju, da se slajše in prijaznejše ne more smehljati noben človek na svetu.

»In ti gospodinja boš ob letu izredila in opitala tod okoli hiše in na paši dva para puranov. Za plačilo se domenimo, kakor bo prav s teboj in s Šimnom. Pogoji niso pretežavni: obresti vama ne bo treba plačevati od denarja, ki ga meni dolgujeta.«

Oba bi bila najraje padla na kolena pred Mednika, zakaj iz njegovih besed sta spoznala, da jih ne misli pregnati, vsaj tako brž še ne. To je bila vsekakor velika olajšava. Niti ust nista mogla odpreti. Zato je pa lažje nadaljeval Mednik s pogoji: »Povrhu dobita še posebno nagrado — kakšno, ne povem; samo to rečem, da je bosta bolj vesela, nego si moreta misliti. Toda — jaz si tudi moram izgovoriti še to: vse mora biti narejeno brez moje škode. Še več: poleg dveh parov opitanih puranov hočem dobiti osorej še štiri mladiče, torej: osem parov. Divjačino, kolikor je nastreliš v mojem gozdu, vso; niti dlake ne smejo odnesti lovski tatovi; en sam vrat ne sme ostati v zanjkah. Sta zadovoljna?«

»Zadovoljna! Kai pa hočeva, gospod?« se prva oglasi Reza, vesela, da sta rešena vsaj za prvo silo dražbe in sramote.

Šimen jo pa jezno ošine s pogledom, tako karajočim, da bi mogla Reza že v njem čitati jasno in razločno, kako nerad sliši Mednik, da ga kdo nazivlja gospoda ali se mu odkriva. Tudi je nespodobno prav ta trenotek dražiti največjega dobrotnika. Poleg tega je dobro vendar znal vporabiti ugodni hip in si izgovoriti od vseh ujetih in ustreljenih živali primerno streljino.

»To se ume samo ob sebi«, pritrди Mednik in reče še Rezi, ki bi rada vedela, kje naj dobi purane: »Te kupim jaz. Ti jih samo priženeš domov.«

Tudi žena je bila s tem zadovoljna. Potem je še očital Mednik Šimnu, da je že marsikateremu zajčku doslej na skrivnem upihnil luč življenja. »Poslej pa vedi, da so vsi zajčki, prav vsi moji, tudi lisjaki, jazbeci, kune in drugi gozdni stanovalci. Ob najmanjšem prestopku izgubiš službo in mi plačaš s kapitalom tudi obresti. In to veš, kaj pomeni!« Pomenljivo ga je pogledal Mednik in Šimen se je domislil časov, ko je bil sam drzen lovski tat. Zato se je hitro pokesal te napake, in pomislil, da bo v bodoče drugače.

Reza je ugibala, kako bo treba streči puranom, da se lepo izrede in da jih bo več, morda še za dom en par ali dva. Mednik je vstal, poklical psa in še poslednjič pogledal oba resno, prav resno in dejal: »Ako sta imela doslej čas za kreg, prepir in pretep, ga bosta imela poslej za važnejši posel, ki bo vajin gotov dobiček. Bolje, da zamudita prepir in jezo nego delo, ki sem ga vama naložil. Vse drugo uredimo ob letu. Nadejam se, da se snidemo srečni, če Bog da! Pa zdrava oba!«

Segel je vsakemu v roko in odšel počasnih korakov, pred njim pa veliki lovski pes, ki so mu še dišale kurje stopinje.

Podrobarja sta strmela za Mednikom in nista vedela, če bi se čudila nenavadnemu vedenju znanega stiskača Mednika, ki živ človek ni pričakoval od njega take besede. Nista vedela, če bi bilo sploh treba ugibati o negotovi bodočnosti, ki se jima je kar ponujala s samimi rožicami postlana.

Mož je molče pogledoval ženo, žena moža. Reza je čutila celo v očeh solzo, ki ji je omehčala jezik, da je prva izpregovorila po dolгих treh tednih: »Šimen, tega nisi zaslužil ti, pa tudi ne jaz; to nama je naklonil Bog. Zato mu bodiva hvaležna.«

Šimen ni hotel naravnost za njo povzeti besede, marveč je pripomnil: »To bo gledal Maselj, moj sorodnik, kaj je dosegel, ko me je prodal!«

* * *

Nedolgo potem je prignal Podrobar ves hripav neko popoldne pod Rob štiri velike rdečeglave ptiče kričače, kakršnih Reza ni videla še nikoli. S silo jih je prignal in tudi pijan ni bil, ko je došel domov in sedel na klop pod jablano na dvorišču. Izpočetka se je gospodinja celo bala čudnih ptičev in ni vedela, ali naj jih podi kakor ovce ali kakor pse, zakaj za kurji rod in njegov razum so se ji zdeli vendar preveliki in beseda š-š-š preneznatna, da bi jo slišali in na njo tudi slušali. Sodila je, da morajo biti ti čudaki gotovo doma nekje tam doli na Turškem, ker imajo rdeče kape in rdeče glave kakor menda pravi Turki; tako je namreč slišala praviti, zakaj tudi teh ni videla še nikdar. Resno je dvomila, da jim bo mogla streči. Prašala je Šimna, ki je videl v mladosti nekaj sveta tudi že dalj kot nesejo oči izpod Roba; toda on je trdil, da se purani rede prav tako kot ostala perutnina. Toliko je videl na Hrvaškem.

Več ji ni mogel povedati, ker ni vedel niti sam. Na tihem se je tudi on čudil puranom, pa je imel zato dovolj časa in prilike medpotoma s Planjavice pod Rob, ko mu je žival kavdrajoč nagajala, kolikor je mogla.

Reza se je ravnala po njegovem navodilu, pridružila purane kurji vojski in niso se počutili slabo; le za kurji rod niso marali, marveč ostali so sami za-se, češ, kaj boste vi, pritlikavci!

Bolj kot puranov je bil Šimen vesel tisti večer, ko je že pozno prikoral domov s puško na rami, z lovsko torbo ob strani in z orožnim listom, kjer je bilo pisano, da sme streljati divjačino po Mednikovem lovišču, celo mora. Ne malo se je ponašal s to srečo. Doslej je le skrivoma »pihnil« srno, zajca ali lisico, vjel kuno in jazbeca. Puško je imel iz dveh kosov, ki jih je v sili lahko stlačil po enega za vsako golenico ali potisnil v grm, kamor je prišel po njo ob ugodnejšem času. Sedaj sme vršiti ta čislani obrt javno brez skrbi in prejme zato celo plačilo.

Sedel je — nekoliko vinski — pod hruško pred hišo in začel vnovič ogledovati svoje zaklade, svojo srečo. Ko je preštel patrone, je že vnaprej izračunal, koliko dobi streljnine od pobitih živali s tem orožjem, če bo božja volja. Najraje bi bil kar streljal, da bi le dal duška srčni radosti, ker se mu snuje vse tako povšeči. Ker je bilo v tako samoljuben namen vendar škoda patronov, se je moral zadovoljiti

samo s tem, da se je glasno pohvalil vpričo žene, kako zelo ga veseli najnovejša preokrenitev na dobro. Reza pa ni bila takih misli. Odgovorila mu je sicer mirno, vendar ne brez nevolje: »Ako boš dohajal s Planjavice vselej tako okrogel kakor danes, naju prežene Mednik v enem letu od tukaj, naj bo še tako dober, kakor beli kruh, ko se je.«

»Saj bom vendar vselej tudi zaslužil nekoliko.«

»Zato boš pa raje iskal prilike in izgovorov, da se čim večkrat spozabiš. Tako poženeš vse sproti in — najbrž še več.«

»Danes je zadnjič, da sem se res nekaj opil — prvič, ker imam službo, zadnjič, mislim, ker sem sklenil postati drug človek.«

»Kolikokrat si to že sklenil? ali ne veš? Naj ti očitam? Nočem tega. Res je pa bilo vselej, ko nisi imel denarja. Enako res je bilo, da si vselej pozabil vse take dobre sklepe, ko si zopet dobil denar.«

»Sedaj bo zares, boš videla. Ali ni rekel Mednik, da se midva poslej ne bova mogla več prepirati, ker bova imela dovolj dela.«

To očitanje je Rezo opravičeno ujezilo. Zato se je postavila pred Šimna in prašala odločno: »Kaj pa njemu mari najin prepir? Ali sem ga jaz kriva? Sem li jaz zanemarjala delo zaradi prepira? Le s teboj naj se zmeni.«

»Z menoj, he, he? Za prepir morata biti vselej dva pripravna, kakor za sveti zakon. Mednik je tako rekel in jaz vem, da lahko tako reče, he, he.«

»Seveda, ker si šema, ki se ga bojiš. O, ko bi ti slušal mene, bi se ti ne bilo treba bati Mednika in on bi se ne delal iz tebe norca in iz mene in tudi drugi bi se ne. Tako pa — ti, ti ali veš kaj si?«

Šimen je molčal, zakaj vino, ki ga je bilo na Planjavici omamilo, je že izpuhtelo medpotoma. Po vsem životu se mu je sedaj širila tista lena utrujenost, ki jo ponekod na Slovenskem nazivljejo »nemarnost«, ko bi človek vse popustil, naslonil glavo tudi na mrzel kamen in zaspal. Zato mu je bila Rezina sitnost samo dvakrat napoti: zaspati ni mogel in ugovarjati ga je silila, pa se mu ni ljubilo. Naslonil je brado v obe dlani, oprl komolca na kolena in pozorno gledal ženo, kakor da je kdo ve kako radoveden, koliko psovk ima zanj spravljenih za hribom. A tudi Reza je uprla vanj svoje temne oči še bolj ostro nego tedaj, ko je želela izvedeti, kaj žro rdečeglavi purani, da se rede. Nocoj se ji je zdel Šimen s podprto brado v dlani podoben želvi, ki gleda jajca

svojega zaroda, ležečega med kamenjem v svetlikajoči se vodi na pomladnem solncu. Tudi molčal je kakor želva. Rezo je pa to huje jezilo kakor da ji nasprotuje z jezikom.

»Le glej me, budalo budalasto! Sama si zastonj razbijam glavo, kako bi rešila tebe in sebe. Pa si se ga že zopet nalezel. Mednik nama proda streho iznad glave, da sam ne boš slutil kdaj, klada pijana!«

»Kaj? Jaz — pijan! Kdo pravi?« ugovarja Šimen prav leno in zaspano.

»Pijan, pijan! Tudi ko si najbolj trezen, — na tešče si pijan, ker ne vidiš, da je to-le Mednikovo sladkanje in služba samo past, ki sva se midva pa tako rada ujela vanjo, da mu ljudje ne bodo mogli očitati: kar naravnost ga je pognal iz bajte Mednik. Komaj je čakal, da mu ga je izročil Maselj, tvoj sorodnik.«

Šimen je molčal in samo na tihem pritrjal ženi, ki govori najbrž pravo. V neveselih mislih se je zagledal za zahajajočim solncem, ki se je prav kar tako ljubo oziralo v njegovo kočo, v hrib nad njo in vse gori na Suhi Vrh in na Rob, kjer gospodari njegov sosed Robar, mož častitljive starosti, a tudi častitljivega poštenja: Nedavno neko zimo zelo bolan je sporočil za Božič gospodu župniku na Planjavico, da bi se rad izpovedal, kar se je tudi zgodilo. Ker je na Rob dolga in strma pot, je obljubil duhovniku, da za Velikonoč ga ne bo treba priti več previdovat; dotlej bo že mrtev. Toda Velikonoč se je približala, smrti pa le ni bilo po Robarja. Poslal je zopet po mašnika, da prejme za Velikonoč sv. zakramente. Poleg tega je pa živo obžaloval, da ni mogel biti mož-beseda, ker ni umrl in je s tem duhovnemu gospodu povzročil dolgo in težavno pot.

Šimen si ni mogel kaj, da se ne bi še danes nasmehnil čudni Robarjevi modrosti. Tudi sam ni vedel, kako da se je prav nocoj domislil dogodbice o Robarjevi poštenosti. Le to je vedel, da mu je ta-le okolica mila in draga. On bi si želel, da se s pravim, resničnim zlatom, ne le v zarji zahajajočega solnca pozlati njegov rojstni kraj in vsa njegova bodočnost. Vsaj toliko, če ne več naj bi donášala njegova nova služba. In tukaj pred njim nerga, godrnja in reglja njegova žena, da je vse to samo nastavljena past. Ali je mogoče?

Ko se je Šimen nasmehnil dogodbici o sosedu Robarju, je menila Reza prav za gotovo, da se smeje nji, ki je stala tu pred njim nepremakljivo kakor njeno lastno prepričanje, da se jima bliža poguba.

»Le smejaj se, izguba izgubljena! Bomo videli, če se boš smejal nazadnje, ko bo treba izpod strehe po svetu.«

»E, veš, Reza! Nekaj pa nama le še ostane. Več je vredna ta-le domačija kakor je dolga pri Medniku z Maseljčevim vred«, se postavi on mirno in samozavestno.

»Ostane, ostane. Tudi jaz vem, da ostane toliko, kar je za nakup kake nove podobne beračije premalo, a za tvojo požrešnost vendarle preveč.« S tem so bila možu usta zamašena. Molčal je, ker je bil prepričan, da govori žena nepobitno resnico. Še več: Reza se je umaknila izpred njega za korak, ga pogledala očitajoče in rekla: »Nova služba tvoja kaže, da bo prebitka zmerom manj, veš! Še kesal se je boš — prepozno, kakor jaz. Kaj, če ne zredim puranov? Če tebi izpodrsne služba?« — In sama s seboj užaljena je odšla po hišnih opravilih, dočim je Podrobar obsedel pod hruško, dvignil glavo in premišljujoč svojo usodo strmел za solncem, ki se je v vsi svoji krasoti potapljalo v morje za sinjimi gorami.

Mednik je bil res zadnjič preveč omleden. Tudi Šimen ve, da je velik stiskač, ki mu je lastni žep prvo in zadnje veselje. Začel je dvomiti, da bi ga bila resna volja pomagati njemu — Podrobarju, ki ga vendar lahko požene, kadar hoče.

Solnce je zašlo, z njim je zginila tudi zlata zarja, ki je v vedno bolj modrikastem žaru pojemala in trepetala na visokih gorah in potem zginila za širni nebosklon. Enako je ginila in zginila tudi Podrobarjeva nada v boljšo bodočnost. Natihem je zdihnil, vendar ne tako glasno, da bi ga čula Reza; tega bi ne maral tudi ne za ves svet. Samo njej ni hotel pritrditi, da sta oba enih misli.

Vstal je, zadel puško in ponosno odkorakal v hišo, da bi ga videla žena, kako moško kljubuje njeni bojazni za bodočnost. V srcu je bil pa že sklenil, da Rezi ne bo več nasprotoval — vsaj ne zaradi njenih skrbi o Mednikovi iskrenosti. Sklenil je, da tudi sam počaka, kaj prinese negotova prihodnost. Naravnost ji pa tega ne pove, nalašč ne.

III.

»Tako, tako! Moja setev gre že imenitno v klasje,« se je krohotal neki večer Miha Mednik, držal obe roki v žepih in se oziral za pijanim Podrobarjem, ki mu je prinesel ustreljenega zajčka, zapil v štacuni na žganju streljnino in še nekaj povrhu na kredo ter potem spotekaje poiskal, kje so

vrata na cesto. Na cesti je parkrat topotnil z nogo ob tla, da se prepriča, če je cesta zgrajena dovolj trdno, da bo njega nesla iz vasi, zakaj noge so mu odločno usiljevale misel, da se cesta in ves svet nocoj maje, prav nevarno maje pod njim. S temi mislimi in z majajočo se cesto se je boril Šimen s Planjavice proti domu, dokler ga ni žganje z mislimi vred vrglo na cesto, odkoder se je zvalil v obcestni jarek, kjer je zaspal in obenem zasmrčal, da se ga je ogibala s pašo domov se vračajoča živina na več korakov daleč kot smrdljive mrhovine.

Tedaj je pa stopil Mednik iz štacune na cesto in po cesti pred Maseljčevo hišo, kjer je stal sosed gostilničar in začel ž njim tak le pogovor:

»Pa tak le človek da bo dober lovski čuvaj? On sam bi potreboval čuvaja. Sedaj se najprej pošteno prespi, potem šele odrine domov kregat se z ženo. A doklej se bo to ponavljalo? Hm! Samo do zime. Po zimi obleži na poti enkrat v mrazu za vselej, ko zmrzne.«

Nič posebno dobro se niso zdele Maseljcu te besede. Sam je na tihem občudoval Mednikovo vsevednost, ki mu je še največkrat pomagala do dobička. Rekel je pa ne brez zavisti: »Seveda, dobro si mu zastavil, preveč. Res je to šele prvi začetek. Dolgo je leto. Mnogokaj se premeni lahko v tem času.«

In Mednik se zopet razkorači pred sosedom na cesti, porožlja s srebrnim denarjem v obeh hlačnih žepih in pravi odločno: »Tako, tako! Toliko se pa le ne more premeniti v tem času, da bi se preobrnil ta pijanec.« Hotel je še pristaviti prašanje, kdaj se izpreobrne pijanec, pa ni bilo treba, zakaj Maseljč se je molče oddaljil do praga domače hiše in od tam, kakor da ga kdo nagloma kliče še v hišo. Mednik je ostal na cesti sam in se je na tihem smejal: »Ali sem ga ugnal?« — Maseljč si je pa mislil: Prekletu srečo ima ta-le moj sosed. Škoda, da sem se tako zaletel zaradi Podrobarja. Ko bi mu le smel pomagati! To je res preveč! Šimen je ne bo izgazil.

Soseda se poslej nista nič več prijazno gledala. Mednik je bil preširen, a Maseljč se je kesal.

In pod Robom se je res nadaljevalo prejšnje življenje samo s to razliko, da je sedaj puščalo za seboj še globokejše brazde. Šimen se je hvalil s svojo lovsko srečo in se tudi zanašal vanjo, ker se mu je res smehljala na lovu in na sledu za lovskimi tatovi. Podrobarica ni verjela lovski

sreči in se ni zanašala na možev lovski zaslužek. Prepričana je bila, da brez nje strmoglavi navzlic temu Podrobarjevo posestvice v Mednikovo nenasitno žrelo.

Ljudje so gledali, kako prihajata Podrobarja ob nedeljah in praznikih vsak za-se k maši, ona k prvi, on redno k deseti maši ter se prav tako redno in molče srečata v Jezovi griži, strmem klancu ne daleč od Podrobarjevega doma, kjer je stal rdeče pobarvan križ, znamenje, da je tam umrl nagle smrti Šimnov oče. Šimen se je vračal potem skupno z ženo šele ob ponedeljkih in dneh po prazniku proti poldnevu domov v prepiru in besedovanju nadaljevat prepir in besedovanje.

»Tega zakona zares niso sklenili v nebesih. Ali je duhovnik ob poroki kaj izpustil od svetega obreda ali je pa Bog z nebes pozabil priložiti svoj blagoslov. Eno bo res ali drugo — ali oboje.« Tako so sodili ljudje. Sosed Robar je to celo v obraz povedal Rezi, pa ga je zavrnila izgrda. Njena mati s Suhega Vrha se je vselej jokaje vračala domov izpod Roba, kadarkoli je izkušala pomirljivo vplivati na zakonca. Nihče ni več mislil, da bi bilo mogoče spraviti ta razrahljani zakon v pravi tir.

Nehvaležnega posla se je lotil tudi gospod župnik s Planjavice. Mnogoizkušeni mož se je po dolgem pogovoru z Maseljcem napotil k Podrobarju. Samo prvič je bil pod Robom, pa je takoj nehal. Oba zakonca sta ga nagnala z ne lepim očitanjem: kaj njemu ali komu drugemu mari, če se pod Robom prepirajo. Ali ga je kdo najel za to prazno delo? Kadar bosta hotela in če bosta sama hotela, že nehata, če jima bo tako prav, sicer pa —.

Župnik se ni dal takoj ugnati, pa je odvrnil: »Saj menda res trdita resnico. Kaj komu drugemu mari, ako sta vidva zadovoljna s takim ali pa s še slabšim življenjem? Ako hoče kdo imeti pekel namesto tihe sreče, zakaj bi mu mi to hoteli kratiti ali celo braniti?« — Šimen in žena sta debelo gledala duhovnega gospoda. Odgovoriti nista vedela nič več pametnega, pa sta molčala tedaj in še dolgo potem, ko je duhovnik tudi molče odšel. Domislil se je še med-potoma, da je čul v bogoslovnici nasvet: Često je najboljše zdravilo proti prepiru in needinosti med zakonskimi, da pustimo oba sama sebi na miru. — Sklenil je dušni pastir te misli z željo: daj Bog, da bi to ceno zdravilo pomagalo tudi tema dvema! — Zakonska pod Robom pa nista mislila tega, marveč začela sploh popraševati, ali se v druge dru-

žinske prepire tudi tako mešajo vsi ljudje, kakor jih skrbi njuna nesloga.

Jesen je stresla vse listje z drevja. Lovci so se plazili za divjačino po vsi okolici male Šimnove domačije, on je pa imel dovolj posla s tem, da je oskrboval skrivno nadzorstvo nad lovskimi tatovi, ki jim je prav v tem času tudi cvetelo njihovo rokovnjaštvo. Pobiral je zanjke, snemal zadrgnjeno divjačino, jemal ustreljene živali nepoznanim lovskim pomočnikom dostikrat kar na mestu izpred nosa in jih donašal dan za dnem Medniku na Planjavico.

»Vedno žre in pije,« so se čudili divji lovci glasno in na tihem, »pa nas ima vendar vse na vrvici ta-le Podrobar.« Mednik pa ni hotel nič slišati o lovski tatvini. Brezobzirno je tiral tatove pred sodnika. Šimna pa ni imel nič raje zato.

Mnogo je nastreljal čuvaj tudi sam. Na to je bil najbolj ponosen, a Mednik ga ni hvalil zaradi tega. Molče mu je odštel streljnino.

»Se vidi, da mi ni resnično naklonjen,« si je na tihem razlagal Šimen to posebnost. »Toda zaslužek je zaslužek. Tega mi ne more vzeti.«

Reza se je navadila krmiti rod rdečeglavih puranov in se čudila, koliko požre ta kavdrajoča kuretina. Tudi sivki in telički je jeseni napravila dovolj stelje in krme. Navlekla je za prvi sneg dovolj drv pred hišo, navalila starih štorov za peč in pričakovala s solznimi očmi zime in nezanesljive bodočnosti.

Zima je bila mrzla in dolga. Reza se je bala, da ji ozebe rdečeglava družina v hlevu. To se pa ni zgodilo, dasi so purani ž njo vred težko čakali toplih pomladnih dni.

Proti koncu svečana je mraz stisnil peroti ter se umaknil na sever v ledene gore, svoje poletno bivališče. Reza je vedela, da je za njene gojence s tem minila prva nevarnost; premalo je pa zaupala sreči, da bi mogla reči: sedaj pa nič več straha! Prva nesreča je sicer zginila, a z njo ne tudi zadnja.

Šimen je po zimi ponosno stopal, v toplo kožuhovino zavil, po Mednikovi hosti, strah divjačini in lovskim tatovom, donašal vestno vse nastreljene živali in one, ki so jih naložili tatovi, pa jih je on prestregel iz pasti in zanjke. Redno se je vračal potem s Planjavice dobre volje, nikoli dovolj trezen. Sklep takih slovesnosti pod Robom je bil gotov prepir z Rezo in vztrajna jeza.

Motili so se vsi prezaupni preroki, meneči, da se prepir in nasprotstvo med njima poležeta v premenjenih razmerah

kar sama ob sebi. Nasprotno: kolikor več poti na Planjavico, toliko več je bilo jeze in nevolje.

No, zaradi tega se je vendar umaknila zima boljšim časom. Priplavala je kakor na lahkih perotih neko toplo jutro tudi pod Rob vesela pomlad. Celo bukov brst je že čutil dih novega življenja, a v nižavi pod Robom proti Planjavici in še nižje doli se je že širila pomlad po hribih in dolinah. Solnčni žarki so tod s prav očarajočo močjo klicali vsak dan nove cvetlice na zeleno trato.

Tedaj se je vrnil neko jutro Šimen z lova resnično še tešč in resnično tudi — pijan, pijan samega veselja. Prinesel je domov ustreljeno čudno ptico, kakršne Reza ni videla že davno. Bil je divji petelin — ponos in sreča vseh lovcev. Kdo ga je bil bolj vesel kot Šimen? Kdo bolj žalosten kot Reza? V njenem srcu se je dvignila zopet tiha misel, krotka kot golob in ponosna, zmagujoča kot orel v višavi. Zato reče z neprikritim obžalovanjem: »Divji petelin bo še danes plaval v pijači. To bo edini tvoj dobiček, ljubi moj mož. In ta dobiček bo ob enem tvoja in moja poguba.«

Šimen, vesel nenavadne lovske sreče je imel danes občutno, da celo usmiljeno, dovzetno srce za vse blago, dobro in pravo. Želel je, da bi se celi svet radoval njegove sreče — tudi ona, da, tudi njegova žena. Ali je prav slišal? »Ljubi moj mož«, mu je rekla. Zato je ugovarjal mehko in vdano: »Če ti rečem, da petelin ne bo plaval in naša poguba ne bo to, da sem ga ustrelil.«

»Šimen! Prežalostno izkušnjo imam s teboj, da bi verjela tvoji obljubi. Kdaj si jo pa še držal?«

In Podrobar se danes ni dal ugnati, da bi mu očitala žena, kako malo zna biti mož-beseda. Odločno stopi pred njo in reče: »Danes hočem držati obljubo, veš.«

»Pa samo do Maseljca in Mednika na Planjavici.«

»Ni res. Tudi nazaj pod Rob.«

»Najina največja sreča bi bila, ko bi ostal mož-beseda.«

»Boš videla, Reza.« Ob tej besedi je pogledal Šimen svojo ženo prijazno in ljubeznivo in njegov pogled je govoril bolj glasno in razumljivo kakor še določnejše vprašanje. »Ali me zdaj poznaš? Ali nisem tiček, da ni takih? Čakaj, tudi tebi dokažem, da znam več, kot me sodiš.« Hotel je že povedati, da ne pojde danes k Medniku, marveč odloži pot do jutri, ko ga že mine prvo veselje. Ali Reza ga je prehitela in svetovala prijazno, toda neodločno: »Eno samo zdravilo je, ki te reši očitanja, da si figa-mož.«

»In sicer kakšno?« praša on, sede na klop ob peči in čaka nestrpno z desno roko dvignjeno poleg ušesa. Ona je pa še dvomila o končnem uspehu in rekla: »Zdravilo, da sploh ne greš na Planjavico.« Zastala ji je beseda, zakaj čudila se je na tihem, da ne vzroji Šimen kakor je pričakovala, ker mu je svetovala nekaj, kar je danes zanj popolnoma nemogoče. Šimen je pa molčal, stisnil roke v žep in mislil, mislil — kdo ve kaj. Reza je sedaj nadaljevala pogumno:

»Ostani ti doma, jaz ponesem žival Medniku. V dveh urah se vrnem z denarjem, ki ga lahko obrneva za sto nujnih potreb. Oračev bo treba, telica bo hotela vsaj do poletja več mrve. Lani, veš, koliko sva spravila sena, ko nisi hotel. Dve kokoši sem podsadila. Mladim piškam moram kupiti prosa in druge piče. Kje naj vzamem, ako ni novca pod streho niti za sol?«

Še marsikaj drugega mu je Reza skoraj proseče nanižala pred očmi, a vse brez sile in prošnje: nehaj! — Zdelo se ji je, da je tista velika, krilata misel, vstajajoča v njenem srcu, sedaj obsenčila tudi Šimna ter da objame ves svet.

In Šimen, docela prožet nenadne lovske sreče in ponosen na svojo slavo in svojo puško, je bil tako pijan veselja in ženine miroljubnosti, da je res odnehal.

Sedel je na rezilni stol in si dal opraviti z napol dodelanimi grabljami. Reza je spoznala, da jej na tihem že pritruje, pa je ogrnila veliko ruto, položila divjega petelina — ponos in veselje vseh lovcev — v pripravno ročno košaro in odšla, vesela, kakor gotovo še nikoli, na Planjavico.

Šimen je v tem času dovršil grablje, jih odnesel k drugi zalogi pod streho in glej, Reza je bila že doma z denarjem sicer, a nič prav zadovoljna. Šimen se je čudil tej premembi. Z divjim petelinom na rami mora biti vesel, vsak pošten kristjan — tudi Mednik; pa bi ne bila njegova žena, ki ji je vendar danes dokazal, da zna biti mož, če hoče.

Reza je odložila košaro in sedla vsa upehana na klop poleg mize. Z glasnim vzdihom je preštela denar — streljnino — zavezano v voglu žepne rute. Potem je pogledala moža mehko in milo, da se je skoro zganilo nekaj v njegovem srcu. Toplo mu je bila hvaležna, da jo je slušal, zakaj vedela je dobro, da ga je zmagala samo njena velika misel, ki zmaga celo vesoljni svet. Da! Toda!

»Ti, pa Mednik trdi, da je še zasledil na lovišču nastavljene zanjke. Naročil mi je, da jih poberi in zasleduj

zlikovce. Ako jih ne dobiš, že veš — je rekel — kakšna je vajina pogodba.«

Sedaj je izdahnil pa Šimen. Najprej je nekaj mencal, da bi bil najraje zarentačil na ves glas, ali hipoma se je premislil in potrdil žalostno: »O, vem, vem! Ko bi tako ne vedel!« Obupno se je popraskal za ušesom, pomaknil polhovko na stran in pristavil: »Torej mu ne služim dovolj zvesto! Koliko vjete divjačine sem mu že znosil, nastrelil? Danes tudi petelina, in še mu ni dovolj! Tudi psa bi ne mogel huje goniti, kakor goni on mene. O, sedaj vidim, kaj name-rava: Njegova bo veljala. Ničvreden lovski čuvaj sem, pa če si zanj danes zbrusim noge do ram, ker njemu kaže na to stran dobiček. O, o!«

»Zato ti pa pravim leto za letom: Nehaj Šimen! Ne daj se jim, da te skubejo, koder ni potreba.«

»Je prepozno, ljuba moja, prepozno. Ali ne?« Pogledal jo je toplo in zaupno, namesto »ljuba moja« bi ji rad rekel še stokrat bolj sladko besedo, ko bi se je bil le domislil. Zato mu je tudi Reza vračala milo za drago: »Prepozno je za tistega, ki nima namena ali ne zadosti volje kreniti na pravo pot. A ti nisi tak!«

Šimen je rad verjel Rezi, kar je trdila o njem, da se je poboljšal, a pritrđiti ji zopet ni hotel, ker je bil prepričan, da ga Mednik s tako brezobzirnostjo, kakor je zdaj začel pometati z njim, lahko spodi iz koč, kadar si izmisli. Ustreči mu itak ne more.

Edina misel, ki mu je poslej lajšala neveselo življenje, je bila zavest, da z njim čuti in trpi tudi njegova žena, ki se celo trudi, da mu pomaga na trnjevi poti življenja. Zamišljen je hodil po svojih opravilih. Zasledoval divje lovce in jih tudi zasledil. Komaj se je umaknil, da ga ni zadel sovražni strel, zato je pa tudi naznanil zlikovca pravici. Namesto lovskih tatov je zagospodoval po Mednikovem lovišču strah in Šimen Podrobar. Pripravil je njive za oranje, najel orače, posejal in posadil poljske pridelke in začel še le do dobra izpregledovati, koliko je zamudil in zanemaril na svojem premoženju vsa leta doslej, odkar je gospodar. Dan za dnem mu je bilo bolj jasno in očitno, koliko lepše bi bilo lahko njegovo skromno imetje, bolj redno, morda celo vzorno njegovo gospodarstvo, njegova hiša — celo njegovo življenje.

Reza je namreč, kakor tisto dopoldne divjega petelina, odnašala teden za tednom na Planjavico ustreljeno divjačino.

Šimen je ostajal doma ali iskal plena po gozdu. Tista velika misel, ki se je bila nenadoma dvignila Rezi v srcu, je sčassoma prevzela tudi njega, da se je trudil, pehal in delal, kakor še nikdar prej in da je često prašal samega sebe: ali veš, zakaj se ubijaš? Toda življenje se mu je zdelo vedno lepše kot ondaj, ko je popival zaradi prepira z ženo, zapravljal denar in premoženje ter se ni nikoli utegnil prašati: Šimen Podrobar, zakaj delaš tako in ne drugače?

Nadlegovala ga je sredi najhujšega dela, kakor sredi tihe noči nevesela zavest: Šele sedaj si spoznal, kako lep je tvoj rojstni kraj, in kakšna sreča bi te obiskala na tej grudi tihe zadovoljnosti, pa jo boš moral skoraj zapustiti, dom in z njim tudi srečo.

Reza je bila vesela, ko ga je videla vsega v skrbeh. To ji je bilo dobro znamenje, da Šimen nekaj premišlja. In odkar premišlja, tudi dela. Prej ko ni premišljal, je samo zapravljal. Prizadevala si je, da mu je z milo besedo lajšala take trenutke. Delala je pa s podvojeno silo in sama rekla materi, da je sedaj bolj zadovoljna, če bi še zraven stradala; a prej bi ne bila, ko bi jo bil nergavi in pijani Šimen posadil na kraljevi prestol. Mati se je vračala domov na Suhi Vrh srčno vesela te izpremembe.

Purici samici sta znesli več parov umazanih in precej debelih jajec. Reza jih je bila vesela, kakor da so znak bodoče sreče. Sedaj je videla, da s purani kaže zares dobiček, in sicer veliko večji, nego je mislil Mednik, večji nego je računala sama.

Podsadila je obe samici in nestrpno čakala mladih purčkov. Samca sta glasno kavdrajoč stopala po dvorišču in se izpraševala, kod se mudita družici. Sama nista mogla prav razviti temeljitega kavdranja. In to jima je bilo navskriž. Iz dolgega časa sta prehodila vrt in njive, travnik in senožet pod gozdom. Zapasla sta se celo v grmovje, kjer sta lovila kuščarje in slepce. Šimen jih je moral poiskati, da jih je prignal domov. Videč, kako hlastata živali za raznimi žužki in mrčesi po mladi travi, se je domislil, da je prišlo kdo ve odkod ob zadnji suši na Kras premnogo kobilic selk. Te so požrle vso skromno zelenjad, kolikor je zmore suhi Kras. Jeseni so zginile, a spomladi so se zopet prikazale. Toda Kraševci so nekje na Ogrskem ali Hrvaškem nakupili puranov, ki so hitro požrli kobilice in se zredili, a Kraševci so pojedli rejene purane in nesreče je bilo konec.

Šimnu se je včasih vrnila uprav mladostna dobra volja, ko je pomislil, koliko je pridobil s tem, da je Rezo pošiljal na Planjavico, namesto da bi hodil sam in tam doli popival. Tudi mesečna plača gozdnega čuvaja mu je s tem zaostajala pri Medniku in večala njegovo dobro voljo. Lotil se je z neutrudno roko domačega dela. Pridno je kopal in sejal, gradil ob mejah in čistil goščo. Ob tem opravilu in pomirjenem družinskem življenju mu je včasih vsplul pogled na Planjavico in še nižje doli v dolino, polno solnca in toplote, cvetja in sadja, veselja in vina. A ta pogled je bil jasen, veder. Tudi srce ni zahotelo več kakor nekoč nestrpno od tod — samo izpod Roba. Spoznal je, da se božje stvarstvo s svojo nedoumljivo krasoto smehlja tudi njemu in vsakemu, kdor ima mirno, občutno srce in um, da ga more opazovati. Samemu sebi se je čudil Šimen, da doslej še ni videl, kako lep je božji svet, ki ga zre vsak dan izpred svoje kože izpod Roba. Obžaloval je, da vsled lahko-miselnih dolgov, ki mu teže dušo in posestvo, ne more uživati tega veselja v vsi obilnosti. Toda to se še lahko premeni, se mora premeniti. Ali ne zna delati? Ali se boji dela? Ali ne zasluži, kjer hoče? Da! In žena njegova, ki podpira zares tri ogle hiši in še njega povrhu, da ne omahne v staro blato! E —!

Neko hladno jutro sredi majnika prijoče Reza na glas k njemu v hišo. Sedel je pri mizi in jedel krompirjeve žgance s kislim zeljem. Prav prijetno je dišalo po ti jedi po hiši, zunaj je pa pozna slana pobelila vso okolico. Podrobar je bil s svojim zemljiščem v senci, ki jo je od vzhoda sem iztezal Suhi Vrh. Zato mu slana na poljščini ni nikdar dosti škodovala. Reza tarna in vpije: »Šimen, čuj no, Šimen! Moji ljubi purčki so skoro vsi pozebli nocoj. Uboge živalice! Pomisli: dvajset jih je bilo in sedaj so še samo štirje mladiči. Če ostanejo do jeseni vsi, jih bo dovolj komaj za Mednika. O saj sem vedela, da je to delo past, kamor sva se ujela!«

Šimen je segal vedno bolj poredkoma v lonec, kjer je imel zelje, žganci v skledi so se mu že docela uprli ob tej novici. Slednjič odloži žlico in lonec, obenem celo pozabi, kaj je hotel odgovoriti žalostni ženi. Tudi njega je obšla neprijetna slutnja, da ne bo dober konec pogodbe z Mednikom, a vendar reče, da bi vsaj z besedo tolažil tarnajočo ženo: »Morda le Bog preokrene, da ne bo tako slabo.« Sam pa ni verjel izgovorjeni besedi.

»Danes tudi Bog ne dela več čudežev,« mu je ugovarjala Reza, sicer mehko, vendar ne brez očitanja. »Saj še ni leto, odkar smo se pogodili, pa kaže tako slabo. Ali je Mednik s teboj zadovoljen?«

»To veš tudi ti, ki govoriš z njim na Planjavici. Ali ne hodim jaz samo k maši, potem pa naravnost domov vsako nedeljo in praznik?«

»Res! Nekaj tednov je že molčal o tebi in ni več grozil, a zadovoljen vendar ni bil, da bi to pokazal z lepo besedo.«

»To je že navada vseh skopuhov in oderuhov,« pristavi Šimen.

»Oh, molči no, lepo te prosim. Ako je s teboj zadovoljen, se bom morala pa jaz truditi samo zanj. Mislila sem, da jih nekaj ostane zame — purčkov.«

»Bom pa jaz pomagal. Saj nekaj zaslužim.«

»A dolg in obresti? — Na zimo si zopet izmisli, da mu slabo varuješ lovišče. Zato naju zapodi oba po svetu.«

»Bova pa delala drugod. Saj znava!« Reza ni ugovarjala več, zakaj njegove besede so jo zelo pomirile, naj si je videla pred seboj negotovo in trnjevo pot.

IV.

»Ne bom se več prerekal s teboj, Reza; tudi se ne maram,« de pomirljivo in vdano Šimen videč, da je žena opravičeno v skrbeh za bodočnost.

»Vsaj to bo najino, kar pridelava, ali ne?« Mož ni čakal odgovora, marveč vzela motiko in odšel na njivo, prepričan, da s tem še najbolj ustreže ženi.

Pomlad je razprostirala svoja krila tudi pod Robom. Pozdravljali so jo ptički ob prisojnih rebrih, pisane cvetlice po zeleni trati in božje solnce visoko z jasnega neba. Podrobarjeva sivka s teličko je imela vsak dan več sočnate paše, purani so se moško izprehajali po mehki travi in se glasno čudili, da je svet tako lep tudi v teh oddaljenih krajih — Bogu skoro za hrbtom. Reza jih je kar skupno, mlade in stare, zagnala na trato, kjer naj si žival po svoji volji išče živeža in zabave; sama je pa imela oko vedno pri delu na njivi, na vrtu ali v kuhinji. Nekega popoldne, ko je zopet tekla s koreninami in kožami namesto Šimna na Planjavico, se je vrnila s parom prav mladih pujskov. Vsa zasopla jih je položila zvečer pred moža na tla in hitela

po mleka, če se ga bodo lotili. Poleg tega se je srčkano smejala kakor otrok, ko dobi obljubljeni igračo.

»Glej no,« mu je dejala, »ti si se vračal iz doline navadno z groznim — mačkom, jaz pa z drugačno živalico. Vsak po svoje, ni res, možek? No, saj ti nič več ne očitam. Pomagaj samo, da spraviva ta-le mladiča v hlev.«

Ob teh besedah je pomenljivo pogledala Šimna, ki je prašal ne brez začudenja: »V hlev? Saj ga nimamo več.« Zares niso imeli pri Podrobarju prešičje živine, odkar je umrla Šimnova mati. Tega pa ne pomni sedanji gospodar. Tudi ni utegnil misliti, kdaj je bil tisti nesrečni čas, ker ni utegnila čakati Reza: »Če ga nimamo, ga pa narediš, kaj ne, Šimen? Saj izdeláš še žlico in grablje, vile in brano, pa bi ne zbil za silo svinjskega hleva! Ni res?«

»Res, no! Se pa že naredi kaj takega, ko vidim, da je prav in potrebno.«

Drugo dopoldne sta živali že krulili zadovoljno po dvorišču, popoldne pa v hlevu.

Šimnu so bili všeč ti glasovi in Reza se je smehljala na tihem.

Imela je poslej še več opravila in se je vsaj navidezno hudovala, da ne more bolje postreči ti mnogoglavi družini, zakaj prerazlična je bila in prerazlična so bila njena opravila, da bi mogla vsem ugoditi, kakor bi rada. Sedaj so uhajale kokoši na vrtne gredice, kamor je nasejala solate in redkvice, ki jo je tako rad prigrizoval Šimen s črnim kruhom; pozabila ni majarona, drobnjaka in raznovrstnih cvetlic, ki tako ljubo vabijo oko. In zdaj bi tu brskala neugnanana perotnina? Komaj jo je odgnala in ji ugradila, ko so se purani zakavdrali v goščo, da jih je morala iskati in tako muditi dragi čas. Prej nego se je od tega posla zasopla vrnila v kuhinjo, je pribezljala domov neumna telica, zamukala na hišnem pragu, pa zbežala v hlev, za njo pa vsa v skrbeh nič manj pametna sivka.

Šimna je podila v gozd, da zadovolji Mednikovi sitnosti. Mož jo je slušal in se vračal domov ob nedoločenem času, da bi lovski in gozdni tatovi ne uganili, kdaj je doma, pa bi potem gospodarili po gozdu po svoji volji. Doma je pa Podrobar občudoval svojo pridno ženko, da more uganjati v pravi red domačo živino, vršiti delo na polju in zraven še skrbeti, da dobi on, ko pride iz gozda, vselej dober prigrizek. Najraje bi bil ves dan poleg nje in ji pomagal pri raznovrstnem delu, ko bi ne bilo lovskih uzmovičev in pa

Mednika. Zato je pa toliko pridneje delal v ostalem prostem času. Skupno sta se potila na njivi in na travniku, pozabila na skrbi in težave, trud in bridkost, samo ne na delo. Tako se je često zgodilo, da sta začela zjutraj zarana in je Reza odložila orodje, ko jo je že solnce visoko z neba opozarjalo, da jo čaka doma veliko lačnih nezadovoljnežev. Neko dopoldne je delala sama in zamišljena v delo pozabila ves svet. Tedaj zavrišče kure ob koči in zlete proti hlevu, za njimi purani. Reza se ozre in vidi, da odnaša lisica v nasprotni hrib najlepšega purana. Skočila je že z njim črez plot in se podvizala proti gošči. »Šimen, Šimen!« zavpije žena vsa obupana. Šimen se je mudil kdo ve kje v gozdu. Njen krik je samo opozoril tatico, da so jo opazili, in je zato še bolj hitela v grmovje, kjer je imela podzemeljsko stanovanje z neznanimi luknjami, koder je lahko odhajala in donášala mladičem hrane.

Na glas je zajokala marljiva gospodinja, videča, kako izginja z lisico v goščo neznano kam tudi njena nada v boljše čase. Tekla je domov in zaprla kuretino v hlev. Tedaj se vrne Šimen. Truden in upehan odloži puško in lovsko torbo, da bi se odpočil in kaj založil. Ko mu pa Reza s solzami v očeh razloži nesrečo, zadene naglo zopet puško in hiti v smeri, kakor mu jo je povedala ženka, za lisico. Nič niso zalegle njene besede, naj ne hodi tako brž, marveč naj počaka, da se vsaj okrepča. Šimen je tiščal za tatico. Znano mu je bilo njeno skrivališče, znano tudi, da ima v tem času mladiče, ki jim daje za prigrizek mehkega kurjega mesa. V tem času je tako predrzna, da odnese pišče gospodinji izpred oči, goloba o belem dnevu iz golobnjaka, valečo kokljo izpod ognjišča.

Do skrajnosti obupani Rezi sicer tega ni povedal, da bi ne bila še v večjih skrbeh. Opomnil jo je le, da treba poslej bolje paziti na perotnino. Pa tudi s tem ni ugodil Rezi, ki je tožila, da ob tolikem delu ne more biti sama povsod z rokami in z očmi. Šimen ji je pritrdil, da se ne bi še bolj žalostila.

Še prej nego v pol uri se je vrnil — prazen, toda s trdnim namenom, da vjame tatico ob vhodu ali izhodu jame, če je ne ustrelil doma pri hiši, ko se bo plazila za plenom.

Popoldne je lisica odrinila od družine zopet po novo pečenko, seveda k Podrobarju in brez denarja. Nič preveč se ni začudila, ko je opazila ob izhodu iz stanovanja zija-jočo, nastavljeno — past. — Puran je bil pa le dober, si

misli zvita tatica. — Zato pa še ni treba, da bi se jaz vjela. Hm! Imam družino, Šimen je nima. Ali bo morda on skrbel za lisičke in lisjačke mustačke po moji smrti? Seveda — po svoje: pomagal bi jim, revežem — h krznarju! — Lisica se je vrnila od zapaženega izhoda po podzemeljskem hodniku v drugo stran, našla kmalu prost izhod, kakršnih ima več, da se reši iz nevarnosti, in se splazila po namenjenem opravilu. Prišla je v bližino Podrobarjeve kočice in oprezovala toliko časa, da je izvohala, kje je perotnina in kje lovec. Purani so bili še zaprti v hlevu, kokoši so se pa že pasle po dvorišču in vrtu. Lisica si izbere primerno oddaljenost, skoči po najbližje piščice, mu zavije vrat, da ni niti čivknilo, ter odbeži z njim, kakor dopoldne s puranom, a ne v hrib in goščo, kamor je ubral pot Podrobar, ko so se kokoši zopet s krikom zgrinjale k hiši in je Reza opazila, da manjka najlepše piščice; krenila je z njim navzdol preko poti v skalovje, kjer je izginila, kakor da jo je požrla zemlja.

Šimen je preklinjal njeno zvijačo in predrznost, ko se je vrnil in pripovedoval ženi, da se lisica ni niti dotaknila nastavljenih pasti, ko je šla drugič na rop. Žena je vnovič ugnala kokoši na varno in prijokala iz hleva, da je v tem času odnesel nekdo — drugega purana.

Šimen, star lovec, ugane: »To ti je lisičja prekanjenost! Niti cigan ni bolj premeten. Glej, danes sta šla popoldne oba na lov, lisica in lisjak. Lisica si je mislila: za menoj se bo zapodil Podrobar, ko odnesem piščice, dočim zleze lisjak skozi okno v hlev in brez skrbi odnese — po drugem potu — purana. — Tako se je zgodilo in nič drugače. Čakaj! Še obema pokažem, kaj znam.«

To reče Podrobar in hiti s puško ob licu od hiše, oziraje se na vse vetrove, da bi kje ugledal zvitorepko tatico. Vrnil se je za nekaj časa slabe volje in praznih rok. Reza je jokala. Roke so ji omahnile, kakor je omagal v njenem srcu pogum. »Kaj bi delala, ko ne pomaga nič!« Navzlic tožbam je šla po opravih.

Po vročem tednu se je slednjič približala nedelja — brez nove nesreče. Podrobarja že davno nista hodila več tako k maši, da bi se molče ali pa zmerjaje srečevala v Jarovi griži; srečala sta se ob domači hiši, zakaj eden je moral skrbno paziti, da prepreči zlobne nakane sosede lisice. Ko je odšel v cerkev Šimen, je vzela puško v roko Reza. Saj je v svoji mladosti še doma na Suhem Vrhu tudi očetu pomagala preganjati lisice, kune in jazbece.

Boj tatinski zverini se je nadaljeval brezobzirno v petek in svetek.

Mehka in mila pomlad se je začela umikati vročemu poletju. Zgodaj sta morala Podrobarja loviti dan za glavo, kakor je trdila Reza, navajena od očeta — da sta dovršila delo za tisti dan pred nočjo. Za rep boš dan zastonj lovil — po noči. Tako je učil svoje otroke rajni Suhovršnik.

Opoldanje ure so bile vrhu tega ob jasnem vremenu prevroče, celo pozno popoldne je še tiščala vročina v tihem zavetju pod Robom.

Neko jutro na vse zgodaj najde Šimen vjeto lisico pred vhomom v luknjo. Grdo se mu je režala in kazala zobe, toda cev njegove puške ji je kmalu pregnala jezo in upihnila luč škodljivega življenja. Zmagovito jo je vrgel čez ramo in stopal z njo proti domu. Računal je namreč, in tudi žena je bila njegovih misli, da bo poslej mir med perotnino in manj skrbi za ostale purane. Z lahkim srcem se odpravita na delo.

Šimen je obesil mrtvo lisico koncem hleva v senco, da jo v opoldnevnem počitku izvleče iz kože. Prav zelo se je veselil tega dela. In glej nesreče! Ko se je Reza opoldne vrnila domov pripravljat obed, je opazila s strahom in bridkostjo, da je lisjak odnesel zopet enega purana, namenjenega Medniku na Planjavico.

»Ob vse bomo, že vidim, da je bilo vse samo najina poguba.« Tako je jadikovala in jokala gospodinja in videla pred seboj vedno bolj črno bodočnost. Tudi Šimna je jezilo to presenečenje, ko je menil, da bo poslej mir okoli hiše. Zato je z veliko nevoljo in naglico »slačil« vjeto tatico. Potem je pa takoj odhitel nastavljat še lisjaku, ki se mora vjeti ob vhodu, kakor se je končno vendar tudi lisica.

Obljubil mu je sovraštvo do pasti, kjer ga čaka smrt. Tako je sodil Šimen in menil, da je s pastjo zaprl lisjaku edini dohod in izhod. Pomislil je celo toliko naprej, da se mu je srce radovalo ob nenavadnem uspehu njegovega lova, zakaj lisičji rod mora brez starih dveh žalostno poginiti pod zemljo. Skoro da se je nasmehnil lepemu uspehu, ko se mu je prav v globini srca pojavilo nekaj, kakor da mu je utripnila doslej neznana žilica — sočutja ob vprašanju: ali ni prekruta, ni neusmiljena taka-le kazen? Doma tega seveda ni omenil ženi, ker je lisjak odnesel s purani tudi poslednjo nado v rešitev iz Mednikovih krempljev njemu in njej. Vendar se ni mogel toliko premagati, da se ne bi

čudil na glas, da samec skrbi za družino, če obnemore samica, češ: kako se imata rada!

Reza ga je zato pogledala toplo in ljubo, kakor da je uganila tudi ostale njegove misli. Ozrla se je v stran, zakaj tudi ona ni marala, da bi Šimen uganil nje skrivno željo, dvigajočo se iz dna srca vedno bolj gorečo, vedno bolj živo, odkar jo mož tako lepo sluša, ostaja doma in skrbi za bodočnost. Za koga pa? S tem ga ni hotela dražiti ob tako neprimernem času. Odpoditi je morala sladko misel z grenko zavestjo o puranih, ki so izginili. In takoj se ji je utrnila solza zaradi tajne želje in ukradenih puranov.

Šimen se je pa jezil, da mora prav v tem času loviti lisice, ko je njih kožuh skoro za nič. Imel je namreč lisjaka že tako zagotovo vjetega in obešenega koncem hleva, kakor resnično se je tam sušila lisičja koža. Veliko ne utrži za nje, a nekaj bo le mogel odriniti h kupu za dolg Medniku.

Naslednje jutro je solnce vzhajalo v veličastnem svitu. V dolini do Planjavice je ležala sivkasta megla in še nižje doli na solnčni planjavi je bil zrak komaj prosojen, kakor nasičen s srebrnim prahom. Velika rosa se je lesketala zunaj, rosa kakor po velikem dežju, ko se solnce prismeje skopano izza Suhega Vrha. »Rosa — kakor morje,« je trdil Šimen, ki se je vrnil zgodaj zjutraj iz gozda — brez lisjaka. Ni mu bilo posebno všeč, da je žena hotela vedeti, zakaj je prišel prazen on — iskušeni lovec, ki se je že izkazal z divjim petelinom. Najraje bi se bil še skregal, ko ne bi poslednji čas ta napaka nekam izostajala iz navade. Po nekaterih besedah, ki jih je nalašč zastavljal bolj po robu, je tudi spoznal, da bi bila Reza za to kmalu pripravna. Pa je pomislil nazaj, pomislil, da se reva trudi in on se trudi, ko bi se mu ne bilo treba. Kriva pa ni ona, marveč on. Nagajivost in upornost ga je takoj minila ob misli na čakajoče delo, ki nujno zahteva dveh delavcev, pa nič prepiravcev. Zasukal je pogovor: »Vreme se nam izprevrže. Škoda!«

»Da bi le še danes previselo!« želi Reza, ki ji je bilo všeč, da se je Šimen na ta način izognil prepiru, in se ozre skozi okno v pisano naravo, ožarjeno s krvavordečim jutranjim svitom. On pristavi kot samo ob sebi umljivo nadaljevanje Rezine želje: »Tiste senene kopice pod gozdom bi posušila in spravila.« Potem vzame molče vsak svoje orodje in gresta kosit. Daleč tam na zahodu je bilo nebo temno in jezno prepreženo z oblaki. Kmalu se vspne preko teme velika mavrica, lepa kot sam mir božji, ki kraljuje nad

vesoljstvom. Reza ni opazovala njene krasote, marveč je samo uganila staro rečenico: »Jutranja mavrica — večerni dež.« Šimnu se je oko še mudilo ob velikanskem žarečem loku. Domislil se je pravljice ranjkega očeta, da dobi vrečo cekinov oni, ki pride po golih kolenih na mesto, kjer ima en konec mavrice svoje podnožje. Neki reven pastirček je verjel tej trditvi in zavihal hlače nad kolena ter lezel za mavrico, da bi objel njeno podnožje, toda mavrica se mu je umikala. Hitel je za njo — za vrečo cekinov črez hrib in plan, a ona pred njim. Niti opazil ni, da ima kolena krvava, da noge bole, da že ves onemogel ne more dalje. Plazil se je naprej po štirih za njo — za srečo, ki se mu je umikala prav tako hitro, kakor se ji je on bližal. Ko je menil, da jo objame še malo živ, je pa solnce zakrilo oblak in mavrica je izginila. Pastirček je žalostno končal na poti za srečo svoje mlado življenje.

»No, ali misliš, da ni res?« ga predrami žena iz daljnih misli o sreči. Šimen se zdrzne, kakor da ga je zalotila na prepovedani poti, zakaj njeno prejšnjo govorico je bil že docela pozabil. Zato odgovori, samo da nekaj reče:

»Res, klepati moram.«

Reza ga pogleda sočutno. Toliko, da se mu ni zasmejala in ga podražila, da tudi nanj neugodno vpliva vremenska prememba, vendar ga ni hotela dražiti, ker je prej tudi on krenil v pogovoru od prepira na mirnejšo pot. Zavila je v stran in se lotila trave, da je kosa kar žvižgala v jutranji rosi. Šimen je pa spoznal, da mu ne kaže nič drugega, nego sestiti na klepišče, najsi kosa ni bila potrebna novega klepa: v to se je neprevidno obsodil sam.

V nekaj urah se je solnce res skrilo za oblake, soparica vendar ni hotela ponehati. Proti poldnevu je potegnil gori od juga topel, vroč veter, kakor dih iz goreče apnenice. Ta je zrak šele razpalil, da so ljudje in živali kar zevali od vročine, nebo se je pa skoro zjasnilo.

Podrobarja sta odložila kosi in začela raztepati pol suho mrvo iz kopic.

Žejni in hladila željni so se ozirali kosci proti nebu po vseh bližnjih holmih, gospodarji so pa priganjali: »Podvizajte se! Sedaj-le je ura!«

Pot je polzel po čelu, a mrva je prijetno šelestela pod vilami in grabljami.

Podrobar je spravil kmalu popoldne včeraj pokošeno seno suho domov. Potem sta se oba vrnila obračat že danes

podrto travo v redovju. Žena mu je pomagala, toda mučila jo je neka skrb: kako je s perotnino? V taki-le soparici se rad prikrade jastreb in odnese pišče ali celo kokoš. Vedno in vedno je pogledovala visoko gori v senožeti izpod gozda k hiši, kakor da se boji nesreče. Slednjič je skrb ni več vzdržala na senožeti. »Grem,« je rekla, »in pogledam, če so še vse kokoši in purani. Potem zmečem pripeljano mrvo na pod. Če bo prav, se vrnem zopet obračat. Nekaj me skrbi.« Izpustila je grablje in zbežala navzdol proti domu.

Dolgo je ni bilo, zelo dolgo. Kakor prej Reza, tako je zdaj pogledaval Šimen k rodni koči. Po njegovem mnenju bi bila sedemkrat že preštela vso kurjo živino in najmanj dvakrat zmetala seno na pod, in še je ni bilo. Opazil je vendar slednjič, da nekaj iztika okoli hišnih oglov. Pa ne da bi bil lisjak zopet odnesel purana! Zakliče dvakrat ali trikrat, kaj išče, pa mu ni odgovorila. On si je mislil, ker se ne oglasi, že ni hudega; gotovo ve, da najde sama, kar išče. Šimen, ti pa le obračaj! Sedaj-le je še ura. A kmalu ne bo več. Nebo se temni. Ko pride dež, mora biti na pol suha mrva v kopicah; potem naj gre dež v božjem imenu. Prav gotovo ve to Reza in prihiti pomagat, da zmečeta v kopice. — Tako je sklepal Šimen. Reza je pa iskala — svojo skrb in nesrečo — ostalih pet puranov, ki je menila o njih, da se je žival, boljšega mesa kot pameti, zopet kam zakavdrala v goščo, kakor se je zgodilo prej že večkrat, ali danes morda celo požrešnemu lisjaku v zobe.

Šimen je delal, da mu je polzel pot po licih, po vratu in za široko razpeto srajco po razgaljenih rujavih prsih. Mrva je prijetno dišala, kobilice so skakale po nji in kupi pred Šimnom so se vedno večali. Kar zakrije solnce velikanski oblak, kakor da se je gora dvignila sem od morja. Tedaj je Šimnu odleglo. Ko se ozre za solncem, vidi, kako se kopičijo od juga gori sive glave mogočnih velikanov, groznih in jezno mrmrajočih. Soparica je tiščala k tlom, da bi človek obnemogel, ko bi se mu ne zdelo škoda tako dragocenega časa. Kmalu čuje Podrobar, da eden sivih velikanov, valečih se gori od juga, polglasno bobni, kakor da od njegovega hrbta odmeva daljni grom; pa si misli gospodar: daleč je še! Hitimo! Zamolklo bučanje je bilo vedno močnejše. Priklicalo je celo vedno več sivih glav iz neznane globine tam za morjem. Tovarišem so se pridružili kakor na važen posvet o bližajočem se nevarnem plesu v naravi sivotemni oblaki še od vzhoda in zahoda, rado-

vedni, kako se sprimeta sovražnika sever in jug. Sever je bil še skrit za gorami, samo daljno bučanje je svedočilo, da se tudi on napravlja na boj. In res je pognal naprej prve straže, ki so popolnoma zakrile jasno nebo. Tedaj se Šimen zaman ozre za solncem. Z rokavom si otre pot z obraza in reče: »Dež bo!« Potem zavpije: »Reza, oj, Reza! Pridi pomagat, da zdevava to-le v kopice! Škoda, če se zmoči, že na pol suho.«

Reza ni slišala prvič, ne drugič; tretjič je pa zavpil na vse grlo, kakor samo še tiste čase, ko sta se prepirala in pretepala ter zapretil Rezi z vilami proti domu. Ta migljaj — s kolom — je pomagal, da se je Reza takorekoč izluščila iz grmovja na nasprotni strani hiše, koder se je vila steza na Suhi Vrh, nje rodni dom. Tudi tam je zaman iskala purane. Za njimi je bil sicer sled, a v suhi zemlji ni mogla razločiti, če drži gori ali doli. Še le na Šimnov klic je opazila bližajočo se nevihto in okoli Šimna vse polno mrve, potrebne, da jo znosita v kopice. Pustila je sled za purani s krvavečim srcem in se spustila v tek pomagat možu.

Nista še prav končala dela, so že začele padati debele kaplje. Tedaj sta zdrčala naravnost navzdol proti domu. Bliski so švigali, da jima je jemalo vid, tema je pritisnila na zemljo, grom je bučal, kakor da se bliža sodnji dan. Nato pa se vlije ploha kakor bi se odprle nebeške deževne zatvornice, hoteče potopiti in zaliti grešno zemljo in njene prebivalce. Reza in Šimen sta bila mokra do niti, ko sta pribežala pod streho. Žena steče v hlev in prešteje kokoši. Res se vrne vsa prepadena: »Ti, puranov tudi sedaj ni. Še nevihta jih ni spravila domov. Ta žival je naša živa nesreča. Že izpred poldneva jih ni. O, da bi jih ne bilo nikoli pod streho!«

Šimen je gledal, da najprej najde suho obleko in se preobleče, ker ga je stresalo po vsem životu.

Dež je lil, kakor da so se utrgali trije oblaki drug vrh drugega gori nekje pod Robom in nad Suhim Vrhom. Voda je drla od strehe, da bi gnala mlin in tri žage. Privalila se je s hriba in se nekaj časa zbirala pred Podrobarjevo hišo, ugibajoča, kod bo najbliže navzdol. Na pomoč ji je prihitela še z nasprotnega hriba, ki je varoval Podrobarja proti jugovzhodniku. Tedaj je pa že našla pot po kolovozih, kolesnicah in kotanjah, po jarkih in žlebovih navzdol, le navzdol v dolino. Reza in Šimen sta se po stari navadi prekriževala ob slehernem blisku. Žena je

obžalovala, da je pogasnil ogenj, ko je ona iskala purane. Lahko bi sedaj-le potolažila z oljkinimi vejicami, kadečimi se na žrjavici, besnečo jezo božjo.

Pogled v dolino proti Planjavici je bil zastrt z deževnimi oblaki, ki je padal dež iz njih kakor v dolgih, debelih štrenah na skalovito zemljo. Vmes je treskalo zaporedoma in tako na gosto, da se je Šimen trikrat zmotil v štetju in slednjič nehal z brezuspešnim delom. Za trenotek je prestal dež, kakor da se je premislil, nato se je pa vsula toča, debela kot orehi.

»Bog nas varuj! Bog nas varuj hudega!« sta vsklivala mož in žena vneto, iskreno drug za drugim, zakaj na njivah se je zibala dozorevajoča pšenica, še bolj zrela pa rž. Stopila sta v hiši k peči, zakaj hladno je bilo obema. Peč, dasi poleti tudi mrzla, ima proti mrazu vedno svojo moč. Rezo je to zaupanje ukanilo. Mraz jo je tresel in domislil, naj se preobleče.

Potem sta drug za drugim stopila k oknu, da bi gledala lastno nesrečo, kako uničuje ledeno zrnje trud njunih rok. No, toča je prenehala; za njo je po malem škropil še rahel dež, ki se je pa tudi izpreletel, da je prej jezno nebo samo rosilo, kakor hoteč izprati in lajšati prizadete rane. Začelo se je svetliti, grom se je vedno bolj umikal za sive glave še vedno nezadovoljnih starcev. Mogočni sever je dahnil po širnem obzorju in velel: Mir vam bodi! In pobrali so nasprotniki vsak svojo jezo ter se neradi udali mogočni sili ledenega samodržca. Obljubili so z veliko zavistjo in škodoželjnostjo, da se ob najbližji priložnosti zopet spopri-mejo z njim, ker vendar ni prav, da bi samo eden vladal na vseh štirih koncih sveta.

Grom je zginil z nasprotniki nekam tja, odkoder so ga bili pripeljali.

Pogled do Planjavice je bil zopet veder, čist, umit. Svež zrak je oživiljal povsod. Narava se je zdahnila strahu in trepetu. Podrobarica je šla iz hiše na prag pogledat, koliko škode je napravila toča. Kar zavpije skozi odprte duri v hišo Šimnu, ki je še vedno zamišljen stal pri oknu: »O ti moj Bog! Šimen, Šimen, pridi in poglej!« Šimen prihiti in pogleda za Rezino roko, ki je kazala visoko gori pod Suhi Vrh. Tam se je pomikala po stezi navzdol Rezina najmlajša sestra pod velikim, rdečim dežnikom, kakršnega je nosil še Pavliha, ko so bili v navadi na Kranjskem. Dva purana je vlekla za noge mrtva za seboj, tretji se je pa še

s poslednjo močjo zaganjal deklici v rdeči dežnik. Žival se je namreč v vročini zapasla po stezi v bližino Suhega Vrha. Ko je začelo deževati, je pa bežala tja, kjer je videla človeško bivališče — k Rezini materi. Tam so purane dobro poznali in jih zato, da bi Podrobarica ne bila v skrbeh, tudi poslali domov še prej nego je dež do dobra nehal. Niso pa vedeli, da puran ne sme videti rdeče barve, ki ga tako raztogoti, da mu poči žolč in pogine. Dva je deklica pustila mrtva na poti. Šimen in Reza sta videla razločno, kako se je poslednji puran do smrti razljučen zvalil na zemljo. Tedaj je deklica zaprla dežnik, prijela še tretjega purana za noge in ga vlekla za seboj.

Reza je malone omedlela. Šimen ni vedel, kako bi jo tolažil. Stopical je z leve noge na desno, z desne na levo in ugibal, če bi molil ali klel.

Domislil se je očetove pravljice o pastirčku, ki je po golih kolenih hitel za podnožjem mavrice, da bi dobil vrečo cekinov. Bridko mu je bilo v srcu, ko je videl, da sta tudi on in žena njegova prav tako nespametna, kakor preprosti pastirček. Ali jima ne gre vse navskriž?

V.

Približala se je rumena jesen in z njo obletnica Podrobarjeve pogodbe z Mednikom in s pogodbo tudi obračun — zguba ali dobiček: biti ali ne biti več pod Robom gospodar in gospodinja.

In res sta se pomikala neko krmižljivo jesensko jutro izpod Roba Reza in Šimen po hrapavi poti navzdol proti Planjavici k Medniku k računu. Nič posebno se jima ni mudilo, zakaj noga bi vedno raje stopila nazaj kot naprej. Žalostno jesenska so bila tudi čustva, ki so jima prevevala srce. Skalnata okolica, kjer se je vila obema dobro znana pot, se jima je zdela danes še bolj pusta in dolgočasna. Komu naj budi dobro voljo ali prijetne misli med pustim skalovjem rumeneč leskov grm ali samotni pritlikavi trn, med kupi kamenja skromna njivica, zavarovana s trdnjavi podobnim zidom. Tod mimo sta hodila oba Podrobarja za mladih let v šolo, potem v cerkev, tod sta šla k poroki, tod spremljala na zadnji poti svoje ranjke; tod sta se tudi prepirala in zmerjala domov ali pa k maši in od maše gredoča — v tistih še nespametnih časih. Da, toda tako težko

kot danes nista hodila po tej poti še nikoli, kot to jutro k Medniku k obračunu.

Minilo je leto in še nekaj črez, kar so se bili pogodili. Težko nalogo sta prevzela, s težko vestjo se bližala danes obsodbi. Vse, vse je krenilo na napačno pot, v zgubo, v pogubo. Puranov ni, lovška služba Mednika ni zadovoljila, dolg je ostal in obresti in zavest, da je bilo vse zaman.

Reza nosi s seboj cekarček. Naložila je nekaj jajec in lonček rumenega masla, da bi se lažje in prej polehla jeza brezsrčnega gospodarja in upnika na Planjavici. Šimen je vzel s seboj kožo poslednje lisice, ki mu je kradla piščeta — lisjaka ni vjel — rogovje dveh srnjakov in račun o neizplačanem zaslužku lovskega in gozdnega čuvaja za dobrih deset mesecev, pa je le stopal poleg žene kakor skesan grešnik molčeč in boječ. Oba je vznemirjalo vprašanje, kako se povrneta popoldne na stari dom, poslednjič kot pregnanca, ali ju Mednik velikodušno pusti še životariti v njem, dokler ga bo volja. Slednjič jima pa vendar trdo določi dan in uro javne dražbe, dan in uro odhoda z rodne grude. Še-le sedaj vesta, koliko dni, mesecev in let sta si zagrenila po nepotrebnem pod Robom s preprirom in sovraštvom; še-le sedaj vesta, kako bi se jima snovalo življenje lahko tu zanaprej ljubo in veselo. Prepozno!

»Tako težko grem kakor k izpovedi,« pretrga Reza neprijetni molk, ko so dalj časa odmevale samo njune stopinje od trde skale in sta tako prehodila že več klancev.

»Jaz pa tako, kakor da grem od izpovedi ‚s ta suho‘, ker nisem dobil odveze,« odgovori Šimen in pogleda ženo sočutno, da bi se prepričal, če se morda že joka. No, ona je najbrž njegov pogled umela napačno, pa je menila, da vidi v njem očitiranje, kolikokrat nista tako mirno in složno kot danes hodila po tej-le poti, marveč sta vpila v dolgih presledkih drug za drugim kakor dva jesiharja, da sta le mogla nadaljevati prepir in drug drugemu ponujati najgrših priimkov in kletvic. Zato ni Reza odgovorila nič na Šimnovo primero. Še le ko je rekel: »Zdi se mi, kakor da grem plačat davek, pa nimam denarja,« se je odzvala: »Ali pa dolg z obrestmi — praznih rok.« In misli so ji hitele dalje po prejšnjem tiru: Tega zares ni bilo treba. Tedaj ni hotel odnehati nobeden, danes bi rada oba. Tega vendar ni marala danes očitati možu, saj je minilo in premeniti ali popraviti se ne da več. Zakaj bi ga žalila? Ali se ni izpremenil on? Zares se je poboljšal. — In misli so se ji vračale

nazaj v tisti čas pred letom dni in pozneje. V duhu je videla izgubljeni čas, izgubljeni trud, zastonj delo, pot, žulje — vse samo zato, da se je poboljšal Šimen, morda tudi ona. Ne! Ta čas ni bil in ni izgubljen. Bil je le dolga, predolga doba preizkušnje, a ne zaman. Ob tej misli se ji je srce napolnilo z veseljem, da bi se najraje nasmehnila, ko bi trenotek in pot ne bila tako neznansko žalostna. Prevzela jo je neka sladka samozadovoljnost, za njo pa vnovič prejšnja skrb in resnoba. Mikalo jo je, da bi uganila, če je Šimen z njo tudi v tem enakih misli. Zato praša: »Ali ni res, Šimen: Zastonj sva se trudila vse leto in več?«

»Še manj kot zastonj; za izgubo!« potrdi Podrobar in pogleda svojo Rezo prepričevalno. »Kje pa imaš danes obetane purane? Plačati boš morala in bova morala Mednikove in zraven še one, ki bi mu jih morala prirediti. Plačaj vse, če imaš kaj cvenka!«

»I, nekaj pa le poravnava,« se čudi Reza.

»Vse plačilo, ki mi je zastalo pri njem, bo komaj za obresti, če bo le dovolj. Potem pojdi in prosi, da te Mednik po milosti in dokler hoče pusti pod streho, ki je bila nekdanj naša.«

»Jaz sem pa pravkar preudarila, da tako hudo vendar ne bo, če se zgodi tudi vse, kar trdiš ti.«

»Dobra si, ljuba moja, če ti je ostalo v tem žalostnem času še toliko preudarka. Radoveden sem, odkod!«

Ona ga pogleda zaupno proseče in vzdahne:

»O, ko bi mogla začeti še enkrat prav od kraja, kakor tedaj po poroki! Vse drugače bi se nama sukale strune sedaj-le! Kaj, Šimen?«

»Tudi jaz menim, da bi bilo danes marsikaj prav, kar je naopak,« potrdi mož zelo potr.

»Sva enim misli, Šimen,« hiti ona skoro vesela ter pristavi: »In prav zato slutim, da za naju ni še vse izgubljeno.«

»Dobra si, Reza, da imaš še nado v tej nesrečni uri.«

Ona ga pogleda veselo in reče prepričevalno: »Kaj bi ne bila? Ali nisva sedaj povsod dva za delo, za podporo in zaslužek?«

»Res, pa naju pred leti, ko sva šla tod mimo od poroke, tudi ni bilo nič manj.«

»Nič manj — po številu, toda po dejanju — vsaj polovico manj, zakaj — oprosti mi, Šimen — eden je prav gotovo podiral, kar je drugi sezidal.«

»In tisti eden sem bil jaz — kaj, Reza?« Čudno je zvenelo to vprašanje, tako čudno, da sta se ga ustrašila oba. Reza pa popravi mirno, skesano: »Ne le ti, Šimen, tudi jaz, jaz —.« In nekaj kakor solza se je zasvetilo v očesu, ki ga je krenila od Šimnovega pogleda. Dolgo sta se gledala, a ne več očitajoče, zakaj in kako, marveč oba razočarana:

»Ali je bilo treba šele teh žlobudravih puranov, da sva izpregledala?« Rezi se je zdelo, da govori sama s seboj te besede in vendar si jih ni upala ponoviti Šimnu, ki jih najbrž že čita v njenih očeh. Obrnila je torej zopet pogled drugam, da ga ne bi več žalila s spomini iz nevesele preteklosti. On je pa mislil bolj na svoje napake kot na njeno svojeglavost in modroval sam s seboj: »Pamet pride, sreča pa — odide.«

Ona je umela te besede ter vzdihnila na tihem namesto odgovora, ki bi ne bil nič drugačen kot žalostno resnično zatrdilo: »Ko bi le ne bilo tako, kakor praviš!« Potem je še nadaljevala prejšnje razkritje: »Glej, sedaj sva dva, pravim. Vsak izmed naju lahko zasluži toliko, da pomaga drugemu v nesreči, pa naj si ti ali jaz. Vidiš, to ni slabo. Taka pomoč pa šele veliko izda, če slabejša polovica ne podira, kar sezida močnejša. To je med nama sedaj dobro uravnano in utrjeno. Zato se ne bojim poleg tebe še tako črne bodočnosti. Zato pravim, da prošli čas za naju ni bil izgubljen, brez koristi. Strojil naju je in učil, pa tudi izučil. Kaj, Šimen?«

Šimen je mislil, da bi mogel tako-le govoriti on sam, ker je krepkejši, ker je moški; pa govori Reza, njegova žena; to je pa še bolje. Ali ji res mirno življenje z njim daje tudi pametne, zrele misli. Zato reče skoro vedrega lica: »Da, da, izučil.«

Med takimi pomenki sta se bližala Planjavici. Kamenita streha nevelikega zvonika župne cerkve ju je že vabila v posete k sv. Lenartu, kamor pa vsaj danes nista bila namenjena. Obema je nemirno utripalo srce, ko sta stopala po vasi in krenila naravnost k Medniku v prodajalno, kjer je navadno občeval s strankami, s posli in odjemalci.

Široko je stal dobro rejeni mož sredi prodajalne, golorok, roke v žepih in ne brez prezirljivega nasmeška okoli usten in oči. Na ponižni pozdrav obeh Podrobarjev se mu ni zdelo niti vredno, da bi odzdravil. Malomarno ju je prašal s tistim vsakdanjim naglasom in zaspanim zategljajem, kakor

praša otroka, došlega po dva vinarja cukra, ali deklo, zahtevajočo 20 kil moke po 48 vinarjev: »Kaj pa vidva, no?« To prašanje je veljalo splošno vsakemu novodošlecju in seveda ni pomenilo nič posebnega.

»Nič posebnega,« odgovori tudi Reza, ki je čutila v prsah mnogo več poguma kot Šimen, stopi k podolgašti prodajalni mizi, odgrne cekar, da se pokaže pod belim prtičem zaloga snežnobelih jajček in lonček dišečega, kot cekin rumenega masla. To je odrinila štacunskemu fantu z opombo, da je za »Mednikovo mamico«. Njeno namero je natančno opazoval Mednik in se zakrohotal: »Oho, o-ho-ho! To pa ne bo tako! Ali menite, da bo namesto puranov — prosim, mojih osmih puranov to-le?«

Reza se zdrzne osramočena, stopi k fantu, mu vzame cekar, ga zopet pokrije z belim prtičem, pogleda Mednika odkrito, celo osorno, in reče brez bojazni:

»Nesreča jih je pobrala. Kaj hočete? Nisem jaz kriva.«

»Kako si jih pa pasla? Ali ni kriv pastir, če se živina izgubi, če zaide v škodo ali če se ponesreči?«

»Jaz nisem mogla, nisem —. Dosti drugega dela je bilo: mrva, krompir, žetev, pletev, pa —.«

»Pa si pustila moje uboge purane, kar jih ni pobral mraz, lisici, potem lisjaku in na vse zadnje so jim pomagali na drugi svet z rdečim dežnikom. Lepe komedije, kaj?«

Reza je ihtela, ne iz žalosti, marveč od jeze in sramote. Zato se potegne namesto nje Šimen: »Prosim, Mednik, ne bodite hudi! Ona je zares imela veliko opravila v hiši, na njivi, na senožeti in drugod, jaz pa na vašem lovišču.« In Šimnu se je zdelo, da je prav moško zarobil svojemu službo-dajalcu Mihi Medniku. Pričakoval je, da mu ne bo mogel kmalu pošteno odgovoriti in da ga v soplačilo za uslugo prav gotovo vsaj Reza ljubo pogleda, toda Mednik mu zareži prav pod nos: »Ho, ho! Ti si bil na lovišču, ti, Šimen! In divjačino si lovil? Katero? Tisto, ki je ostala drugim, kar je niso podavili in postrelili drugi in prodali kdo ve kam.«

To pa Šimna razkači. Neresnice ni prenesel.

»Ni res! Samo takih zajcev, lisic, kun, srn, ki so jim drugi nastavljali in so se prav za prav vjele njim, sem vam prinesel — veste koliko? Če ne vi, vem jaz, ki sem za nje prejel od vas obljubljeni streljnino. O, jaz vem in moja žena tudi ve. Pa drugih sem tudi nastreljal. Glejte, tukaj-le lisičjo kožo in dva para rogov — tudi te sem prinesel v dokaz, da nisem miroval niti v prepovedanem lovskem

času, marveč sem preganjal škodljivo divjačino in lovskim tatovom prestrezal plen.«

»No, no! To že obračunava še danes,« odgovori Mednik navidezno v zadregi. To je videla tudi Reza ter brzo zastavila svoj jeziček: »Pa še rada sem jih štela, saj ne zastonj. Pa bi ne vedela, koliko jih je bilo in kakšnih. Mislim, da sem vam jih nekaj nanesla letos in lani izpod Roba. Delala sva kot črna živina, tega ne morete tajiti, toda — nesreča ne počiva. Kdor dela, včasih tudi pogreši.«

»In kdor ne dela, ne more ničesar pogrešiti, kaj? Ho-ho-ho!« se zasmije široko Mednik, ki mu je vidno ugajala Rezina trditev, kako sta delala in trpela. Potem vzame počasi Rezi cekar iz roke, ga da štacunskemu pomočniku in mu naroči, naj ga nese v kuhinjo ter pokliče gospodinjo. Mogočno stopi z rokama v žepu pred oba Podrobarja in reče ne brez tistega prezira na licu: »Račun bo lahek.«

Rezi se je pogum zopet umaknil joku in Šimen je mislil, da čaka svoje smrtne obsodbe. Mednik se obrne k njemu, pogleda lisičjo kožo na tleh in rogovje v Šimnovih rokah in zmaje z glavo: »Hm, rogovje je še nekaj vredno, koža pa malo — nič.« Potem se zdrzne, kakor da se je še le sedaj domislil nekaj prav lepega, seže z desnico do ušesa in še nekoliko dalje in izpregovori važno: »Jaz bi bil vsekakor stavo dobil.« Mož in žena ga gledata osuplo, nič manj štacunski fant, ki se je vrnil iz kuhinje brez gospodinje, pa s tremi svetlimi kronicami v roki — za maslo in jajčka in z naročilom, da gospodinja ne more priti, ima preveč posla s peko kruha. Mednik nadaljuje v važnem trenutku važne besede: »Z Maseljcem sva napravila pred letom še zadnji poizkus, če je mogoče vaju dva pomiriti ali raje zapravita premoženje. Dogovorila sva stavo za Šimnov dolg pri Maseljcu. Če se poboljšata, dobim stavo jaz« — laže Mednik in poudarja besedo za besedo, ker resnica je bila, da je on stavil: ne bosta se! — »Ce se ne, dobi stavo Maseljč. Če dobim stavo jaz, odpusti Maseljč Šimnu ves dolg na gostilni. Če dobi stavo on, ostane dolg Šimnov meni. Stavila sva poleg tega še vsak par desetakov. Pred tremi meseci sem povedal Maseljcu vajino nesrečo s purani. Videl sem namreč, da vaju nesreča ni preveč potrla in da še izgazita na bolje. To je nagnilo Maseljca, da se je že tedaj udal za izgubljeno stavo ter me prosil, naj odneham od stavljene svote za polovico, enako tudi od priloženih desetakov. Saj bo Šimen

hvaležen tudi za polovico odpuščenega dolga. Razdrla sva stavo, ho-ho! A jaz bi jo bil lahko dobil vso, ko bi hotel, pa me je le prosil, da sem odnehal. Sedaj se kesam, da nisem vstrajal do konca. E, ta Maselj se je tresel za denar.«

Mednik je pozorno opazoval oba, da bi videl, če se mu je laž posrečila ali ne. Podrobarja sta ga pa gledala, kakor da stoji pred njima egipčanska sfinga — pol lev, pol človek z nerazrešeno uganko o življenju v obrazu. Sama sebi nista mogla verjeti, da slišita prav. Ali ni bil povsod doslej Mednik znan kot stiskač in oderuh, Maselj pa dobre volje gostilničar, ki se je rad pošalil s pivci in bil spoštovan soseščan? Resnica je bila pa vendar, da je bil prav Maselj, ki je zabarantal — če že ne naravnost prodal sorodnika Šimna Medniku in se slednjič, tako sta sodila po njegovih lažeh oba Podrobarja, še tako grdo skesal zaradi stave. Resnica je bila vendar tudi, da je prav Mednik vzel Šimna v službo in ga pustil v dosedanji koči. Mednik je bil tisti, ki si je prizadeval spraviti oba na pravo pot in celo stavil na to, da se mu posreči delo miru in sprave.

To negotovost in zadrego je opazil tudi Mednik ter takoj vedel, da je zadel. Zato jima pojasni z resnim licem, skoro na kes in jok nakremženim: »Če ne verjameta, pojdita prašat k Maselju, pa vama bo povedal, da ni Šimen dolžan več Maseljčevega računa kot polovico; lahko bi pa ne bil nič, ko bi hotel Maselj. Le pojdita in se prepričajta, saj ni daleč!« Po teh besedah se okrene Mednik v stran, Šimen pa pogleda Rezo, da bi čital vsaj v njenih očeh namen, če bi šla ali ne — se zahvalit ali očitati — nemoštvo. Ona mu ne svetuje ničesar. Šimen se pa odloči naglo:

»Danes pa res ne grem, naj bo že kakor koli. Pregrdo je napravil z menoj, da me je prodal.«

Tedaj se zopet oglasi Mednik: »In prav to je bila vajina rešitev. Pomagal vama je k pravi zavednosti, kar je več vredno za vaju in zanj, kot žrtvovana svota. Ti Šimen mi pustiš na dolg neizplačano svoto za čuvajsko službo. Streljino si prejel ali jo je tvoja žena. Kože ti izplačam danes ali pa vzamem na dolg, pa sva bot.«

»Torej me ne boste tožili?« praša Podrobar ves srečen.

»Ne. Zakaj pa?«

»In me ne boste pregnali izpod Roba?«

»Kako? Če ostaneš še nekaj let moj čuvaj, kar upam, bom jaz tebi dolžan, pa ne ti meni, zakaj dobro si se držal. To ti lahko povem.«

Šimen je zopet čutil toploto v drgetajočem srcu in po vsem životu ga je obšla prijetna zavest, kakor da ga je zopet obsijalo gorko solnce zlate mladosti. Prestopal je z ene noge na drugo in same sreče ni vedel, kaj bi govoril. Reza je bolje in hitreje umevala, kar se je zgodilo z njima. Zato se je hitro ponudila ne brez samozavesti: »Oče Mednik, kaj pa s purani?« Mednik zopet dvigne desnico iz žepa do ušesa, se umišlja in ne reče ničesar. Reza je bila prepričana, da pomeni to, kako drago jih zaračuna. Pa je sklenila sama naprej začeti s pogajanjem: »Lahko vam jih plačam, oče Mednik, ali pa dam druge — povrnem. S Šimnom bova pisala na Hrvaško. On je delal tam v šumah, pa pozna take gospodarje, ki redijo to rdečeglavo nesrečo.«

»Hm! Nesrečo — pravite! Za vaju je bila sreča. Sicer bi —?« Stavka ni končal, ker se je preje domislil nekaj bolj važnega in prašal: »Kakor kaže, imate denar poleg nesreče.«

»Nekaj sem prihranila, hvala Bogu! Seveda, ker sva se vas bala. Piščeta sem prodala, jajca, par kokoši in maslo naše sivke in utržila nekaj novcev. Za silo ali bolje: za vas imava v sili še sivko v hlevu na prodaj, saj je že velika telička, da ne bova brez krave, brez mleka. Pusto je ...«

Začudeno je gledal Mednik samozavestno Podrobarico in jo prašal smehljaje: »Ali nista prav nobenega novčiča zapravila ta čas, kar Šimen več ne iztika po gostilnah?«

»O, sva, pa še precej.«

»Odkod sta pa vzela?« Ob tem vprašanju pogleda Mednik Šimna pomenljivo po strani. Hotel mu je menda reči: »Pa ne da bi bil ti služil dvema gospodarjema: sebi in meni?« Reza ga reši te neprijetne sumnje, ko potrdi: »To je bil ves denar, ki ga je dobil Šimen od ustreljenih in vjetih živali pri vas, potem za nabrane zdravilne koreninice po gozdu, za izdelane grablje, vile, kosišča, žlice, kuhalnice in podobno suho robo. Denar, ki sem ga prejela jaz, a ga je Šimen res zaslužil in ne zapil. Tako je.«

»Tako-o-o!« se začudi Mednik in nadaljuje na glas: »To je pa celo dvojna vajina sreča. Po poti, kakor sta začela, bom lahko v par letih ponosen, da imam poleg svojega lovišča tako mirnega, treznega in marljivega soseda.« Reza je pogledala Mednika, kakor da je danes zares sam med. Poznala je, da je sedaj le pravi čas, ko se zmenita za purane. Zato je silila še z večjim pogumom: »Pa naredimo račun še za tiste štiri turške žlobudravce, oče Mednik, prosim.«

»Za štiri, praviš! Ali se nisva zmenila za osem?« praša odločno gospodar in komaj zadržuje dobro voljo, da mu ne zasije prezgodaj z lica.

»Seveda — za osem, kar je res, je le res. Toda —« hiti Podrobarica zopet v skrbeh, Mednik ji pa seže v besedo: »Toda s teboj se danes ne menim zaradi puranov; narediva že s Šimnom. Ni res, Podrobar?« Šimen samo prikima, Mednik pa govori razsodbo: »Narediva pa kar po staroslovanskem načinu, ko so ljudje namesto denarja dajali še dragocene kože divjih živali. Ti mi prineseš prihodnje leto na ta račun kožo tistega lisjaka, ki ga letos nisi mogel ne vjeti in ne sestradati, in pa kožo tiste kune, ki je tvoji ženi letos odnesla največ piščet. Drugo naj poravna tista polovica od Maseljca dobljene stave.«

»Prav, prav!« pritrди Šimen, kakor skesan grešnik, ko prejme odvezo. Reza pa praša vsa radostna: »Samo to še želim vedeti, oče Mednik, če bi bila koža drugega lisjaka in druge kune tudi dobra?«

»Tudi, tudi!« potrди Mednik, gre za prodajno mizo, potegne iz predala ozko, pa dolgo knjigo — vseh dolžnikov planjaviške fare. Črna, oguljena je bila in vsa preveč popisana od znotraj — pravo narobe — pribežališče grešnikov. V nekaj trenutkih je vedel Šimen, za koliko je lažji pri Medniku od lani in za koliko težji sam zase kot gospodar pod Robom.

Žena je še nekaj nakupila, potem sta se odpravila domov. Mednik ju še opozori ob slovesu: »No, k Maseljcu pa danes vendar še ni treba stopiti, da se mu zahvalita, ne, za to bo že še čas.«

Šimen pogleda ženo, Reza pa pravi: »Spodobilo bi se, ne rečem. Mislim pa, da bo v bodoče še priložnost za to.«

»Hm! kakor hočeta!« se čudi za njima Mednik. Šimen izpregovori, kakor da se opravičuje: »Pa me je le prodal. Kar je res, je res.«

Odšla sta.

Nebo se je v tem času razvedrilo. Na jesensko osivele in rjave griče je sijalo zlato solnce. Podrobarja sta stopala hitro, dasi se jima ni preveč mudilo, zakaj doma je opravljala posle hišne gospodinje Rezina mati. Pot se jima je odlegala, kakor da imata peroti. Stopala sta pa molče, polna najslajših, najblažjih čustev, še stokrat lepših in prijetnejših kot tisti dan, ko sta prav po tem potu stopala med vriskajočimi svati od poroke.

VI.

Tista velika misel, združena s tiho željo, ki jo je gojila Podrobarica še izza časa, ko se je prepirala s Šimnom, je uveljavljala svojo moč ne le pod Robom, marveč tudi drugod. Sosed Robar, ki ni bil še nikdar zelo sporazumljen s Podrobarjem in ki navzlic večkratnemu zatrdilu domačemu župniku še ni umrl, se je izjavil glasno in razločno pred pričami, da ga tako zelo veseli mir pri Podrobarju, da mu gre rad za botra, če bi bilo treba.

Tisto zimo potem je planjavski župnik pri velikonočnem izpraševanju vpričo zbranih žena obširne župnije pohvalil Podrobarico, da se je tako lepo pomirila z možem. Namenil se je, da pohvali pozneje tudi Šimna, pa se je raje gospod premislil. Imel je že z Rezo preveč žalostno izkušnjo. Reza se namreč zaradi pohvale ni le nekoliko sramovala preburne prošlosti z možem in morda le malo zardela ali komaj slišno zanergala. Kaj še! Dvignila se je kakor je zrastle visoko in rekla: »Gospod župnik! Ne zamerite! Kar je bilo, je bilo — je tudi minilo. Vi mi pa še zmirom očitajte stare bolečine. Mislím, da bo dovolj tega, če je božja volja.« Sedla je in ni pogledala nikogar. Župnik ji tudi ni rekel nobene več. Ko ji je izročil listek, jo je samo rahlo posvaril, kar je umela komaj sama: »No, Reza! Le pridna, le pridna! Vse bo prav.« Reza je poljubila gospodu roko, sprejela listek in se obrnila v stran. Hotela je reči: »Še tega je bilo treba po vrhu! Kaj pa da!« — Župnik je bil pa živo prepričan, da je tu pomagalo njegovo in sicer najcenejše zdravilo: Prepirajoča se zakonca pusti na miru!

Pozneje je bil z njima prav tako zadovoljen kakor z resničnostjo tako uspešnega nasveta.

Toda Mednik in Maseljč sta hotela imeti tudi svoj delež in z deležem še po vrhu primerno zahvalo na premembi pod Robom.

Ko sta se pogajala za stavo, ali se poboljšata Podrobarja ali ne, je Mednik nalašč usilil trde pogoje s purani, da bi lažje ujel Šimna in dobil stavo. Maseljcu v lice je pa trdil, da bodo tudi pogoji imeli zanesljivejši uspeh. Stava je bila namreč taka, da dobi Podrobarjev dolg Mednik, ki mu ga ne bo treba Maseljcu in nikomur odplačati, ako se Šimen ne poboljša; ako se pa Podrobar in Reza umirita ter začneta v enem letu poizkušnje drugačno življenje, pusti Maseljč Šimnu ves dolg in obresti. Povrhu tega dobi Maseljč v tem

slučaju še tistih par desetakov, ki bi jih dobil kot postransko stavo Mednik, ko bi po enem letu ostal Podrobar — prejšnji Šimen.

Maseljc, mehkejšega srca, je takoj mislil, kako hudo bo Šimnu, če ga Mednik po izgubljeni stavi prežene z rodne zemlje. Sklenil je na tihem, da mu poslednji trenotek prihiti na pomoč, da se mu ne bo treba umakniti — vsaj takoj ne izpod Roba. — Še posebno zaradi tega ne, da ne bodo ljudje kazali za njim: »Glejte! Maseljc ga je pognal — pa še sorodnika!« O dogovorjeni stavi sta se zavezala molčati oba — do konca ne le sosedom, marveč tudi Šimnu in Rezi. Še le ob koncu naj izvesta, kaj sta dobila ali zamudila.

Vse je kazalo, da bo brezuspešna tudi ta stava.

Od tistega dne, ko je padel Podrobar v jarek zunaj Planjavice, da se ga je od daleč izogibala celo neumna živina, pa tje do onega jutra po poletni nevihti s točo se nista Maseljc in Mednik pogledala z lepim očesom. Tisto jutro je pa prijokala Reza na Planjavico tožit o svoji nesreči. Mednik jo je sprejel hladno, trdo in se obrnil v stran skoro molče. Iz njenih besed je spoznal, da nje ne upogne niti ta — poslednja nesreča.

Poizkus se je obnesel, stava je izgubljena! S to novico se je zibal po malem in smehljaje takoj potem k Maseljcu, ko je odšla Reza. Začel mu je pripovedovati o poslednji nesreči pod Robom in mu naravnost dokazovati, da je stava izgubljena. Šimen res ne hodi več popivat na Planjavico, a le zato, ker ga ne pusti žena. Kadar se ji zopet sname iz klešč, že pokaže prejšnje rožičke. S prezirljivim nasmehom je še opomnil, da se je prav za prav Šimen le potuhnil. Pridno hodi na lov, a Reza verjame njegovi trditvi, da je bolan.

»Bolan, ha, ha!« pristavi porogljivo, »Šimen — bolan, ker ne more do pijače.« Maseljc si je pa zopet mislil na tihem: »Presneto srečo ima ta-le moj sosed. Stava je torej izgubljena. Škoda Šimna, posebno še Reze.« Kakor bi Mednik uganil njegovo misel, je vnovič povedal sinočnjo nesrečo in opomnil, kako izpolni Reza potrjene in sprejete pogoje. — Prezaupljivi Maseljc se je vdal, naj si je sklenil že ob začetku stave, da ga ne ujame medeni Mednik nikdar več. Pustil mu je polovico Podrobarjevega dolga.

Ob računu se je pa delal Podrobarju zopet Mednik lepega in dobrega še bolj nego tedaj, ko sta se pogajala za službo in purane, da ne bi prekmalu zasledil njegove zvijače.

Šimen je bil res tudi pozneje mož-beseda. Hodil je s Planjavice trezen, celo brez pijače, kakor izpod Roba, če se ni napil sveže vode. Pri Maseljcu se sploh ni oglasil in pri Medniku samo po opravilu; in rožičkov, kakor je prorokoval Mednik, ni pokazal več — celo njemu ne, dasi jih je bil zaslužil.

Medniku seveda to ni bilo všeč, ker je menil, da se Šimen poboljša samo do konca stave. Tudi Maseljcu se je čudno zdelo, da ga po obračunu ni bilo še nič k njemu, če že ne v gostilno, vsaj z lepo besedo v zahvalo. Ali ni bil on edini pravi začetnik njegove sedanje sreče?

Naravnost ga ni hotel prijeti za to, toda sporočil mu je po ljudeh, po znancih: Tako in tako — jaz sem stavil z ‚da‘, Mednik z ‚ne‘. Potem je Mednik mene nalagal zaradi neuspeha, da sem mu verjel in tudi odnehal v stavi. Nalagal me je resnično. Pustil sem mu polovico. Ali ni bila moja? Pa ne rad. — Šimen in Reza sta se ob tej vesti spogledala in se umela. On je dejal: »Oh ta zviti Mednik! Tako je mešetil z menoj kot z živino. Čakaj! Mu jo že še zasolim, da bo pomnil! Ni res? Obema sicer sem se izmotal, ha, ha! Ali vidiš sedaj?«

»O, hvala Bogu!« potrdi ona, pogleda Šimna prav živo v oči in se skloni k njemu, kakor da se hoče prepričati, če je to še tisti kljubovalni, nagajivi Šimen. On jo pa prime za ramo in rahlo potisne od sebe ter pokaže bele zobe: »Ha, ha! Sedaj pa, sedaj — kako je pa sedaj?«

Tudi ona se mu nasmeje in odgovori:

»Sedaj? Bog vedi, kako še bo?«

»Mislim, da nič hudega, če nas obvaruje Bog nesreče na duši in na telesu.« Reza je šla zadovoljna po domačem opravilu. Šimnu je zaupala popolnoma. Namesto prejšnjih burnih vsakdanjih prizorov sta si v sporazumstvu, ljubezni in prizanesljivosti spletala pod domačo streho toplo gnezdece. Skupno sta hodila ob nedeljah in praznikih k maši, skupno od maše. Stara mati s Suhega Vrha je rada prišla in jima je za tisti čas oskrbovala hišo. Šimen je navadno trdil, da žene ne more več pustiti kar tako same po slabi, dolgi poti. In obema — materi in Rezi se je dobro zdelo, da je Šimen tako skrben za ženo in hišo — nekdanj neugnani pijanec in nespravljivi zakonski mož.

Sosedje po bližnjih hribih in dolinah, kakor tudi vaščani na Planjavici so bili sedaj zares prepričani, da je bil tudi ta zakon sklenjen v nebesih. Neki šaljivec je včasih pristavil:

Sklenjen seveda v nebesih, pa je Bog nekaj let pozabil rostiti nanj svoj blagoslov.

Ženske so se hihetale tej opombi in si pripovedovale na uho — kdo ve kakšne skrivnosti izpod Roba in tudi od drugod. Saj se snuje povsod po župniji dvojno življenje: navidezno in ono, ki ga ljudje vedo skrivaje in samo od ušesa do ušesa. Zato se lahko pove že tukaj, da je bila javna tajnost razširjena že po vsi planjavški župniji, da ostane Podrobarjev rod tudi v bodoče trden in krepak ter čislán po svetu kakor doslej, najbrž pa še bolj.

Zgodilo se je namreč že celo, da je po zimi in še večkrat na pomlad prinesel Šimen ustreljeno divjačino sam Medniku, prejel plačilo in se napil vode; prodal je zdravilna zelišča in koreninice, vile in grablje ter se vrnil domov ob tem, kar je vžil doma zjutraj, ko je odhajal. In koliko brže se je vrnil kot nekdej! Vesel je bil poslej edino doma pri skrbni ženki, ki je med tem imela dovolj dela s kravico in teličko, v hlevu in na dvorišču. Imela je že iz glave izračunano, koliko dobita za teličko na sejmu o sv. Juriju. Ves izkupiček odrineta potem Medniku na dolg, zraven pa seveda tudi očitánje, kako neodkritosrčno, kako grdo bi bil lani Šimna kmalu zabarantal navzlic Maseljčevi poštenosti.

Tako sta večer za večerom izbirala besede, ki bi bile dovolj ostre, da se mu z njimi očita tisto neiskrenost. Pred nedavnim časom bi si Šimen ne bil drznil kaj takega za ves svet. Ali sedaj je drugače. Telička je namreč kazala že več časa, da kmalu neha biti telička ter bo stala v hlevu poleg krave mlada kravica. Dveh kravic pa pod Robom ne prerede. Je premalo mrve, in Šimen ne pomni, da bi se kaj takega zgodilo niti v tistih dobrih, zlatih časih, ki jih pomnijo in hvalijo vsi stari ljudje.

Ob tej misli je čutila veliko, toplo zadovoljnost v svojem srcu zlasti gospodinja Reza. Menila je, da je velik, blag angel razprostrl peroti, bele in široke, ter zakril z njimi jasno nebo, zakril celo pekoče solnce ter da se v njegovi prijetni senci sedaj veseli z njo vesoljni svet. Tak angel se ji je zdela tista velika misel, tista topla želja, ki se ji je uresničevala, ki je napolnjevala njo in Šimna in vse ljudi.

Šimen je sam gnal teličko na sejem v bližnji trg na sv. Jurija dan. Tam jo je tudi prodal prav za tisto ceno, kakor sta jo doma dognala z Rezo, ne vinarja več, ne manj. Potem se je vrnil naravnost na Planjavico in odštel ves

denar Medniku v štacuni. Z nobeno stvarjo se ni bil še otešil od jutra, in vendar se mu ni roka prav nič tresla, ko je štel denar in je stal pred njim Miha Mednik, mogočno in široko ter rožljaj v žepih z obema rokama po srebrnih goldinarjih in kronah. Tudi njegovega prezirljivega pogleda danes ni opazil, ko je govoril zraven naštetega denarja zbrane besede, kakor jih je ponovil doma z ženo že gotovo stokrat. Mednik se je čudil Šimnovi odločnosti ter se mu smehljaj, kakor da ve, koliko truda ga je stalo prej, nego si je vsega tega nabral in tudi zapomnil tako lepo po vrsti: »Še to-le sem se bil namenil vam povedati, oče Mednik, pa brez zamere, veste! Bom govoril samo čisto resnično, veste! Veliko dobroto ste mi storili, da me niste zapodili iz hiše po svetu, ko sem vam bil dolžan več kot danes, veste! Tudi potem me niste pognali izpod strehe, ko ste pregovorili Maseljca, da je vam odstopil dolg, ki sem mu ga bil dolžan povrniti jaz, veste. Velika dobrota je bila to za me, veste, in sreča. Dobrota in sreča. Sreča pa ne le za me in za mojo ženo, veste, tudi za vas, oče Mednik. Zakaj vi, veste, ste pregovorili Maseljca, da vam je odstopil moj dolg, veste, ne v svojo, marveč vašo veliko korist. To bi pa imeli še le potem, ko bi mene pognali izpod Roba. Ker ste menili, da je to več kot gotovo, ste naredili z menoj in mojo ženo pogodbo, že veste, s tistimi purani, veste, ki bi bili moja poguba, pa ni bila tako božja volja, veste, oče Mednik. Vi znate dobro računati, veste, pa res in brez zamere. Podrobarjevo posestvice dobim, ste si mislili, veste. Morda ni res? Zraven dobim pa še stavo z Maseljcem, veste. Zakaj ko bi se ne bilo zgodilo, kakor se je, veste, to je res: Vi bi dobili za dobljeno stavo tudi ves dolg, ki vam ga je prodal Maseljca. Ni res, oče Mednik? Tako-le ste računali. Račun ni bil slab, veste, zares da ne! Toda goljufal vas je, veste. — Ko ste videli, da se vam vaša nakana z menoj in mojo ženo ni posrečila, veste, tudi to je resnica — jaz govorim danes čisto resnico; pa ste si mislili: bolje nekaj stave dobljene kot cela izgubljena, veste. In pregovorili ste Maseljca, veste, kakor ste ga prvič, veste, prav zares. In naredila sta tako, da je vam odstopil polovico stave, ker je vam verjel, veste. Pa ste tedaj lagali, oče Mednik, grdo ste lagali, veste. In zato vam nisem prav nič hvaležen, veste, pa brez zamere! Lahko me zapodite iz službe, veste, še danes, če hočete; s posestva me ne morete. Samo to sem vam hotel povedati — brez zamere.«

Miha Mednik se postavi pred Šimna in ga gleda od zgoraj doli, kakor da ga hoče pohoditi, potem praša porogljivo: »Ali znaš še kaj več?«

»Nič več. Samo to,« odgovori ta pogumno in upira pogled v Mednikove nevoljno pomežikujoče oči.

»Presneta reč, Šimen! To si se pa dobro naučil. Ni prazna tvoja glava.«

In še globlje zarine Mednik obe roki v hlačna žepa in še bolj glasno zarožlja z denarjem v njih. Šimen si je pa mislil: Vsak zna po svoje. Tudi jaz sem mu jo dobro zagodel! In rahel smešek se mu prikaže na ogorelem, razoranem licu, kakor tedaj, ko se je v prepiru z Rezo domislil soseda Robarja in njegove poštenosti. Ondaj je menila Reza, da se smeji nji, pa se je motila; danes je mislil Mednik, da zasmehuje njega, pa se je tudi motil. Šimen se je smejal srečnemu slučaju, da je brez izpotike in nerodnega pokašljevanja pripravil svoj govor do konca in ga tudi dovršil brez napake. Zato se tudi ni bal niti Mednika, ki mu je zabrusil prašanje: »Pa ti očitaš, meni očitaš laž, ti Šimen! Koliko sem storil za te? Ne veš?«

»Vem pa že, vem; saj sem vam povedal: veliko, a še več — za svoj dobiček.«

Mednika je to skoro ujezilo. »Ali je to moj dobiček, da ti živiš zdaj človeško s svojo ženo?«

»Vaša izguba že ni. Po vašem računu bi bil šel seveda jaz kdo ve kam po svetu — po vašem računu bi bil zdaj-le vaš moj — grunt, veste! Pa —.«

Mednik bi ga bil najraje zagnal iz štacune na cesto, pa sta bila skoro sama, zato si je mislil: nečedne udeležbe ob premembi stave ne morem utajiti. Denar sem prejel, Šimen mi tudi vračuje dolg: dvojen dobiček. Najboljše, če obdržim še Šimna. Ali kar tako-le ob nič se tudi ne vdam. Štacunski pomočnik je tukaj. Ta je slišal vse: naj pa še to-le. In zopet je oblastno pogledal Šimna ter se zakrohotal: »Laž imenuješ to, kar sem storil za te in kar je bilo tebi rešitev in Rezi. Morda ni res?«

»Res,« potrdi Šimen, »kakor je tudi res, da ste vi pobasali po krivici polovico Maseljčevega denarja, ki bi bil ves moj.«

Mednik se je zopet čudil, odkod ima Šimen danes toliko poguma. Skoro da se je kesal, ker je nadaljeval pogovor in ga ni raje postavil na cesto. Sedaj se je moral opravičiti:

»Ali nisem tvoji ženi odpustil povrnitev denarja za purane — na račun polovice stave?«

»To je tudi resnica. Tiste purane sprejemem tudi jaz namesto tistega denarja. Saj zastonj bi ga še ne maral od vas, veste.«

»Presneto, smo moški danes, kaj, Šimen? Pa naj bo, no! Lisjakove kože nisi še prinesel, kunine ne — na račun, kaj?«

Kaj naj reče Šimen na to? Nasmehnil se je vnovič, ko je spoznal, da hoče vsekakor tudi Mednik imeti del zasluge na njegovi sreči, da ga ni mogel zabarantati, ker se mu ni dal. Mednik je menil, da z nasmehom pritrjuje njegovi velikodušnosti za purane. Ločila sta se — vsak zase zadovoljna.

Šimen se je vesel vračal domov, ker je vedel, da ustreže ženi, če ji pove vse, kako in kaj je opravil po svetu. Zato se ni utegnil niti danes nič oglasiti pri Maseljcu, kar bi bilo spodobno. Tudi je menil, da je bolje, če odnese spravo s sorodnikom na nekoliko poznejši čas, ker je bila to tudi Rezina misel.

Tisti čas je pa bil že prav blizu.

Neko pomladno jutro kmalu potem je hitel Šimen skoro brez sape izpod Roba na Planjavico. Mudilo se mu je tako, da se je pozabil celo odkriti, prekrižati in med potoma zmoliti Očenaš za pokoj pokojnemu očetu, ko jo je pomikal mimo rdeče pobarvanega križa ob poti, kjer je izdihnil pred davnimi leti rajni Podrobar v Jerovi griži. Danes je hitel, kakor da mu je posodil peroti tisti vseobsežni angel, ki je menila Reza, da podoben tisti veliki srečni misli, že objema v svoji oblasti vesoljstvo. Pomikal se je naglo, kakor da ga nosi veter. Kamenje mu je odletalo izpod okovanih črevljev na vse strani. A kaj se je menil danes Podrobar za kamenje? On se je danes pomikal proti Planjavici, kakor da nima nog, kakor da ga nosi sama neznana sreča na svojih nevidnih krilih.

Bil je zanj dan, ki ga je ustvaril sam Bog že v začetku. Tudi ko so ga le noge prinesle na Planjavico, je dirjal brez prestanka, dirjal po vasi naravnost mimo Mednika — še ozrl se ni tja — naravnost k Maseljcu. Nagloma je odprl vrata, planil v hišo, pa kar v eni sapi v gostilniško sobo, kakor da so ga pravkar vrgli z nebes in zavpil: »Oče Maseljč, oče Maseljč!«

Maseljč, nevajen tako burno prihajajočih gostov, se prikaže kmalu na pragu duri, ki so držale v kuhinjo in se začudi:

»Oho, moj stari sovražnik Podrobar! Srečne oči! Ali te je vendar minila jeza?«

»Kaj, jeza? Nobene jeze, oče Maseljč! Danes govorimo drugače, oče Maseljč, veste?«

Gostilničar se ni mogel načuditi, da je Podrobar danes takšen. Izvedel je bil že med tem časom, kako se je obnesel Šimen zadnjič zanj pri Medniku, pa je ugibal, če nista zopet danes imela podobne praske. Zato ga podraži: »I, kaj pa da si danes vendar tako židane volje? Ho-ho! In tudi praznje oblečen! Ali sta se zopet dajala z Mednikom.«

»A, kaj Mednik? Danes ga pustim, naj plava ali tone v svojem bogastvu. Danes —.«

»Potem ni drugega,« meni Maseljč, »nego da ti je umrla žena. Pa ne da bi ti bila res umrla!«

»He-he-he! Kaj še? Bog varuj! Umrla! Kaj pa da! Ni umrla, oče Maseljč! Pustite me, no, naj povem: h krstu sem vas prišel prosit za botra, oče Maseljč, veste! Mladega Podrobarja smo dobili nocoj po noči, he-he! Staramo se, staramo! Imamo že naslednika. Vse je po sreči in lepo, samo fantek je še — jud, he-he!«

Komaj si je oddahnil Šimen in nemirno sukal klobuk v rokah, zakaj spodobi se, da vabi oče odkrit botra svojemu otroku.

»No, no! To pa se že zgodi, Šimen, če nisi nič več hud name,« ga potolaži gostilničar.

»Bog varuj, oče Maseljč! Tega pa ne, tega pa ne, da bi bil hud. Saj nisem bil še nikoli — na vas že ne, prav zares.«

Maseljč je zadovoljno potrepljal po rami svojega nekdanjega gosta, ki ga je bil pozneje prodal, kakor so mislili, tako grdo prodal Medniku. Potem ga je povabil za mizo, poklical ženo in otroke ter vsem povedal, kako srečno se je končala njegova stava, ker je bil vedno prepričan, da Podrobarjev rod ni takšen, da bi zavrgel samega sebe ali pa se spozabil tako zelo, da bi več ne mogel nazaj, ako je zabredel.

»Seveda, seveda!« je ongavil Šimen, ki ga je le še skrbela neka stvar, če je ali ni prav dognana. Prvotni namen današnjega pohoda ga je zanesel tako v stran in tako daleč naprej, da se mu je zdelo potrebno, poprijeti prejšnji pogovor: kako je zares z Mednikom?

Maseljč se ne umišlja preveč in odgovori mirno: »I, kaj bi bilo neki? Stiskač je bil in ostane.«

Podrobar rad potrди to nelaskavo izjavo svojega do-
brotnika in omeni, kako si je Mednik ob zadnjem računu
razlagal krivično pridobitev polovice stave. Zračunal jo
je kar vso na neuspele purane.

»No, mislim, da so tudi dobro plačani,« se zasmije
dobrohotno Maseljč na račun Mednikove skoposti.

»Ako je vam tako prav, je tudi meni, seveda. Zato
sem mu pa zadnjič pošteno bral levite in me ni tožil za
ostali dolg, službe mi tudi ni odpovedal, ha-ha. Le naj jo,
če hoče.«

»Saj ti je tudi ne bo, verjemi!«

»Prav nič se ne bojim sedaj več. Ves drugačen sem,
verjemite, ves drug kot lani.«

»Verjamem, Šimen, in zelo me veseli ta prememba.
Ti in Reza sta se v stiskah in nadlogah, ki sta jih pre-
stala, tudi navadila delati. To je od vse stave najlepši
konec, ki se ga Mednik ni nikoli nadejal. To bodi njegova
zasluga, ha-ha-ha!«

Zelo dobro se je zdela Šimnu taka pohvala. Kadar-
koli prej bi jo bil poslušal noč in dan, toda danes se mu
je zares mudilo, da se je kar nemirno premikal na sedežu
ter prestavljal koleno na koleno.

»In vaša zasluga je pa še največja, oče Maseljč. Bog
vam povrne, jaz vam ne bom mogel nikoli. Saj Bog ima
vsega dosti. Glejte, s čim je obdaril mene! Kdo bi si
mislil, he-he! Samo to prosim, še enkrat prosim —.« In
zopet je snel klobuk z glave in ga nerodno vrtel v rokah.
»— Za botra vas prosim, oče Maseljč!«

Gostilničar zopet potreplja nekdanjega gosta po rami
in reče dobrovoljno: »Tisto pa že, tisto, Šimen. Kakor sem
rekel: le prinesite!«

Podrobar vstane, poda vsem roko in se poslovil po-
časni iz posebne sobe v gostilniško sobo in medpotoma prosi
skoro s solznimi očmi odpuščanja očeta Maseljca, ki ga je
spremljal do praga in še po veži na cesto, naj mu ne za-
meri, če je prevečkrat tožil v svoji veliki nevednosti, kako
grdo ga je prodal Medniku, pa ni bilo res.

»No, no, Šimen! Malo neroden si bil res. Pa naj bo.
Danes je za te velik praznik in zame vesel dan. Pozabiva
bridkosti, ko se nama smehlja sreča! Pa zdrav, Šimen!«

Podrobar je menil, da sijejo danes nanj vsaj tri solnca.
Malone še bolj naglo kakor na Plan avico je stopal tudi s
Planjavice pod Rob. Vroče mu je bilo, pa je komaj čutil

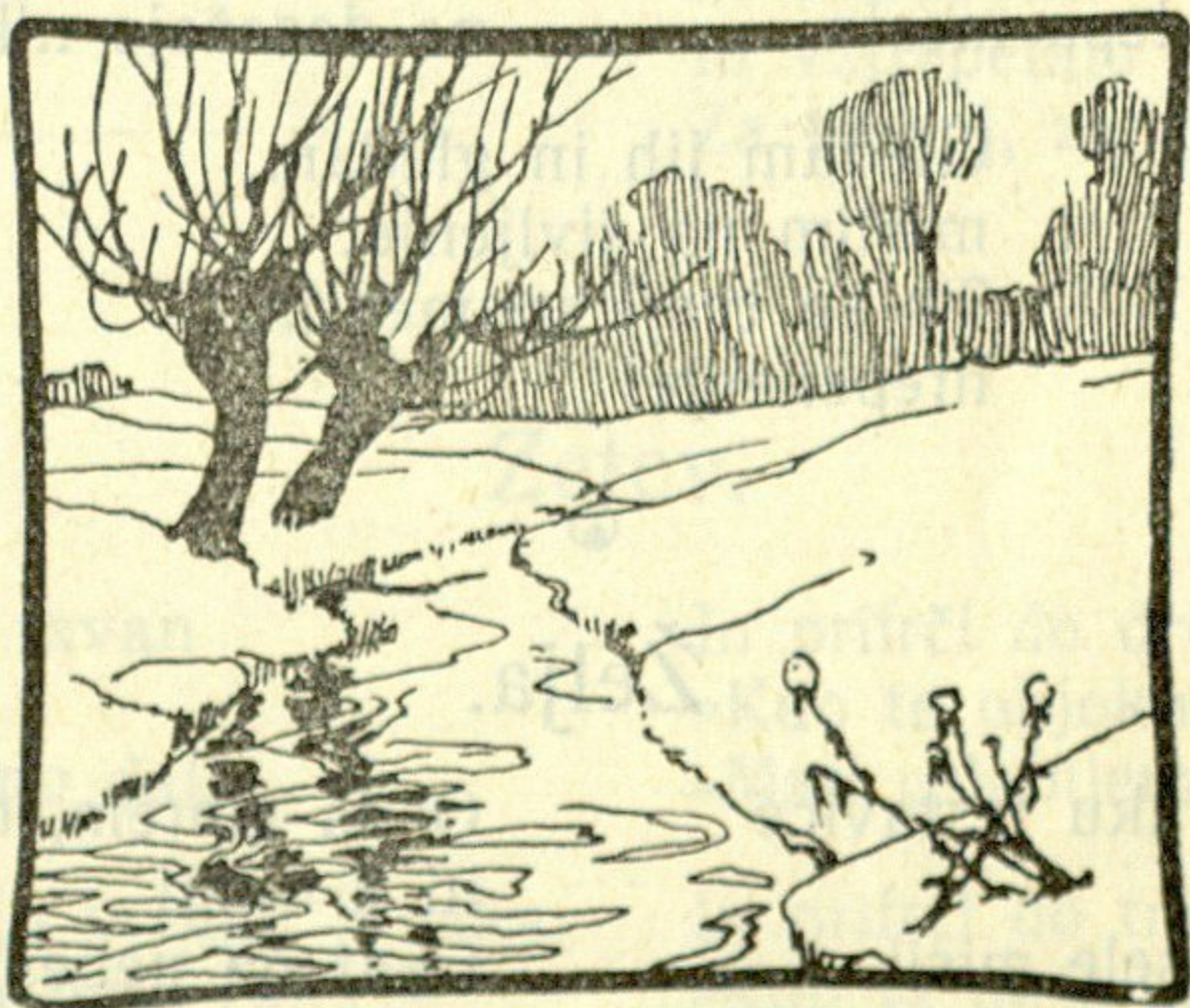
potno čelo. Hitel je k Rezi, mladi mamici, ki se je danes vsa srečna topila v doslej neznani sladkosti. Tista velika misel, ki je doslej še ni mogla prav pojmiti, se ji je zdela danes sam Bog v neskončnem veličastvu, vsemodri Stvarnik, ki pošilja pokoro, pa mir in veselje zemljanom — celo nevrednim. To je čutil danes tudi Šimen, ko je vse povedal ženi, kako je opravil na Planjavici.

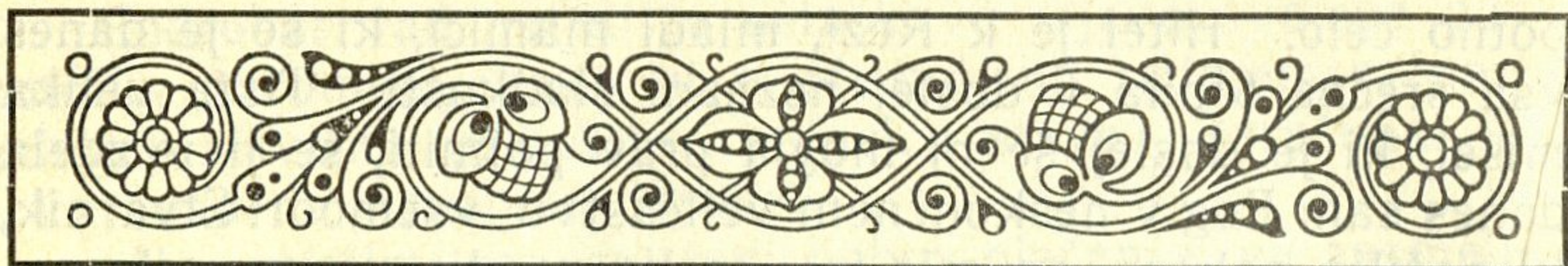
Reza je jokala samega veselja: »Da sem le dočakala kaj takega, le dočakala! Hvala večnemu Bogu!«

»Še več si zaslužila, še več!« jo je hvalil Šimen in pogledal v vznožje, kjer se je kremžil njegov lačni naslednik.

Žensk je bilo ta dan v hiši toliko, kolikor jih je potreba za tako izredno slovesnost, morda še več. Komaj se jim je umikal Šimen, vendar ni rekel nič. Saj sta bila s sinom med tolikimi ljudmi — tudi dva moška pri hiši. Začeli so pripravljati vesele botrinje. Podrobar je menil, da se vnovič bliža svatba, vesela, resnična svatba, ko iskreno, odkrito lahko objame svojo ženo in se po tolikem času prvič moško ozre izpod Roba po svetu.

V takih mislih ga je prijetno vznemirjal otročji jok v hiši.

Josip Lovrenčič:

Mlade sanje.

Sanjal sem še ótrok:
pojdem na planine,
stegnem roko in potrgam
z neba zvezdice-cekine.

Vsakemu jih dam prgišče,
ki bi me poprosil,
preveč bi jih bilo,
da bi sam jih nosil!

Rastel sem, dorastel,
hodil po planini —
vendar še na nebu
rumenijo zvezdice-cekini!

Topoli.

Čez ravnó poljé
gre cesarska cesta,
kakor da se ji mudi,
v daljna, lepa mesta.

Drug za drugim v vrsti
ž njo gredó topoli,
ž njo gredó — a cilja
ne dosežejo nikoli!

Gledam jih in gledam,
mislím na življenje:
To so tvoji spomeniki,
hrepenenje!

Želja.

V jasnem zraku lastavice
žvrgolijo,
kakor da vesele misli
do neba hitijo.

O da morem, o da morem
iti ž njimi
trkat na nebeška vrata:
Sveti Peter, daj, odpri mi!

Pa bi mu potožil
žalost črne zemlje,
pa bi ga poprosil,
naj v nebó nas jemlje! ...

Spoznanje.

Platane so zopet zelene,
radostno njih listje v večer šumi,
a jaz — misli nimam ni ene,
ki ogenj veselja v očeh razžari.

Premeril sem pot, ob kateri
pri cvetu smehljal se je cvet,
in živel v prijetni sem veri,
da dober človeku je svet.

Prišlo je življenje — z življenjem spoznanje
in mi brezobzirno odprlo oči.
Zdaj vem, kaj na svetu človeku je zvanje —
srce mi je mirno in nemo trpi! . . .

J. Lavrič:

Vseh mrtvih dan.

(Leta 1914.)

Oj véliki praznik je vstal
in zrl in zrl
na bojno poljano:

In prišli so mimo
kakor živi cveti
v pomlad odeti,
žarečih oči in mogočnih glasov:
V boj!

— — — — —

In prišli so nazaj
kakor jesenski listi na drevju,
kakor kapljice na vejevju
in njih pogled je bil poln krvi
in iz njih pogledov smrt govori
svojo sodbo.

In véliki praznik je vstal
in vztrepetal
in vztrepetalo je lučic nebroj:
Za menoj, za menoj . . .

⊙

Žetev.

Čez bojno ravan
hiti smrt
v nerazsežno dalj.

In prifrči do prvega junaka:
»Kdo doma nàte čaka?«
»Otroci in žena.«

In prifrči do družega junaka:
»Kdo te objokuje?«
»Mati oslabljena.«

In prifrči do tretjega junaka:
»Kdo te obžaluje?«
»Ljubica osolzena.«

In vtisne jim na čelo križ
za pot v paradiž
in hiti dalje . . .

⊙

France Bevk:

Briski motiv . . .

Po cesti gre mož in opleta se omahovaje,
bodri se z besedami sam, pa poguma si daje
in dalje raz ceste po stezi ukrene jo v desno
in krili in plava — prostranstvo se zdi mu pretesno.

»Hej, oče! Kako, no, kako? Kaj pa breme?« — »Kaj, bric?
Še niste ga pili vi? To vam je kapljica, stric!«
Objel je drevo. — »Da, okusil sem ga že nekdam . . .«
in v me zastrmel je: »Kaj ne, njegov zlati sijaj!«

»Da, oče, pred leti« in tiho na uho: »a bil sem bolan . . .«
»Kakó je mogoče, za vruga? Že bil je kristjan!
Ker veste — i jaz vam na uho povem, ker ste mož:
če krščen je bric, kdo pa dal bi zanj počeni groš!

A veste, jaz mislim le vino, a Bric ni pogan,
v nedeljo gre k maši in kaj če zavije jo vstran
potlej, ker navada je taka. Kako bi solzile
se trte spomladi, ki rasto po brdih in potlej rodile,

da nas ni, ki nosimo tovor molče kakor neme
živali . . . Pa danes sladkejše zato nam je breme!«
Tako so oči mu solzile kot trte spomladi
in spustil drevo in objel me po stari navadi . . .

Hej Brda, ve Brda, kar nese mi moje oko,
le holmi, le holmi in cerkvice gori in solnce svetlo
in polja, vinogradi, ki se oklepajo hiš,
pa delo, trpljenje, pol pekel in pol paradiž . . .

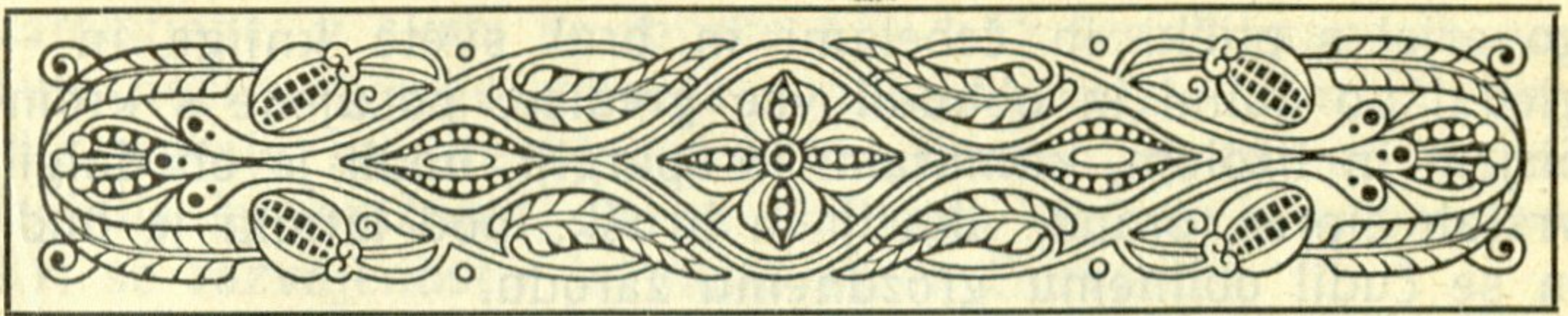
Križ.

Tam sredi polja križ stoji
in Kristus z nagnjeno glavo
razteza roki na obe strani
in troši blagor na zemljo.

In mimo gre, betežen na telesu
ubog in reven, v duši ves bolan,
pa se pripogne z glavo k lesu
in zdrav je, komaj se dotakne ran.

O polje, polje, sredi polja križ —
ti sveto se mi zdiš, ti božja pot
tako vse blizu je ob tebi paradiž
in poln dobrot, Gospod! . . .

Pater Gervazij.

Samostanska zgodba. Spisal dr. Ivo Česnik.

I.

Pater Gervazij je sedel na samostanskem vrtu, tam v kotu je sedel med lovori in gledal po dolini, ki je ležala pred njim kakor na dlani, vsa lepa in blagoslovljena, obsejana od toplih solnčnih žarkov, odeta v pinijevo cvetje in zelenje. Reka se je ovijala njenih grudi, duhtečih vinogradov, nizkih gričev! Nevesti je bila slična dolina, nevesti na poročni dan. Kako krasno je bilo njeno pisano krilo in njena mehka volnena jopica, kako žareče njene bistre, čarobne oči!

»Oh, dolina, moja draga domovina,« je vzdihnil pater Gervazij in si pogladil sivo brado, »moja radost, ponos dežele! Ni je doline, ni kraja na svetu, podobnega tebi, ni cvetja, ni zelenja kot je tu. Vsemogočni te je pobožal ob stvarjenju z ljubečo roko in angeli so ti peli sladke melodije. In navzela so se brda teh glasov, navžile so se jih brajde, napili vinogradi in ljudje. Vse je sveže, mlado, le jaz sem betežen in slaboten in reven, da ne morem služiti Gospodu, kot sem služil v mladih dneh in v zreli moški dobi.«

Težavno je mislil pater Gervazij, težko govoril, ker ga je pred dvema mesecema zadela v desno stran kap, ko je šel v gore pridigat. Na nosilih sta ga prinesla dva moža v dolino in s solzami v očeh sta ga izročila bratom in očetom v samostanu. Pater Bernardin, mlad kapucinec, milega obličja in usmiljenja polnih oči, je bdel po noči pri bolniku in mu dajal gorke obkladke, ga kopal in molil zanj. Vračale so se bolniku moči, a vrniti se niso hotele. Vstal je pač, a ni mogel maševati, pridigati in izpovedovati. Po bergljah je lezel čez dan na vrt in tam molil in se po-

govarjal s ptički in čebelami in bral svete knjige in — gledal po dolini in obhodil vse gredice, posajene s krompirjem in fižolom, kumarami in šparglji, hodil je ob dolgih vrstah cipres, oranž, akacij in hrušk, pod latniki je hodil in se čudil obilnemu grozdnemu zarodu.

Pater Gervazij je videl dolino, obilo blagoslovljeno, in iz srca se mu je izvila zahvalna molitev:

»Velik si, o Gospod in dobrotljiv. Že dvajset let nisi tako bogato poškropil brajd, vinogradov in latnikov. Zahvaljen bodi vekomaj!«

Molil je zahvalnico Bogu, molil za srečo ljudstva, ki mu je bilo drago, kakor punčica lastnega očesa. Med njim je bil rojen, zanj in njegove duše se je trudil. Zgodaj, zgodaj je sklenil, da bo služil le Bogu v tihi samoti, da bo osrečeval le druge in pozabil popolnoma nase. Tej misli je ostal zvest tudi, ko je dozorel njegov um in je zadehtelo pomladno cvetje njegovega življenja. Z molitvijo in postom je utrjeval svojo voljo in odganjal skušnjave, s premišljevanjem verskih resnic se je poglobljal v krščansko mistiko. Ljudstvu je govoril tako lepo in vzvišeno, s takim ognjem, da je drhtelo ob njegovih pridigah. Ko ga je gnala dolžnost in zapoved, je hodil po dolini in lečil duševne in telesne rane. Vsak starec ga je poznal, vsak otrok mu je hitel poljubljat roko. Pravili so, da je svetnik. Samostanski bratje so ga ljubili in spoštovali kakor svojega očeta in pater gvardijan se je pogosto z njim posve-toval v težkih urah. Ljudstvo je prihajalo v trumah v samostansko cerkev na božjo pot častit Marijo, ki se je ozirala milosti polna z velikega oltarja, in iskat duševne tolažbe. Prikupil se je ljudem samostan na hribčku, ki so okrog njega čepele ponižne hiše, kakor bi se tiščala deca krila ljubeče matere, prikupil se je samostan, ki se je oziral na desno in levo v nedogled, ki so mu za hrbtom ležali veliki skladi skalnatoapnenih hribov, ki so se pred njim dvigala slemena vinskih gorc.

»Dobro ljudstvo prebiva v dolini, blagoslovljeni od božje roke. A bojim se zanj, da ga ne preslepi zvit sovražnik z laskavo, sladko besedo. Življenska vrata so odprta na stežaj, da je treba samo vstopiti in sestiti k bogato obloženi mizi. Veliko boljše bi bilo včasih, da bi jih morali odpirati z znojem. Trdo delo zariše ostre črte v obrazu, okrepi mišičaste roke, napne telesne sile; globoko

zamišljene, v skrbi se topeče oči, v duševnih naporih prečute noči ustvarijo gigante z odločno voljo. Hm, življenjske ograje so preveč razdrte! Pozna se to po dolini: izginila je ponižnost, širi se ošabnost, izginila je priprostost, širi se razvajenost,« je mislil pater Gervazij.

Zazvonilo je poldne. Po vsej dolini so brneli zvonovi v prazniškem, nedeljskem veselju. Tudi samostanski zvon je zapel in vabil v refektorij (obednico).

Po patra Gervazija je prišel brat Tomaž, dobrohoten starček, ki je živel že nad petdeset let v samostanu, delal po vrtu, v kuhinji in pobiral miloščino okrog usmiljenih ljudi.

V refektoriju je čakalo pet patrov pri dolgi mizi patra Gervazija, ostali so odšli po dolini maševat in pridigat, ker je bila nedelja.

»Kako je danes, pater Gervazij?«

»Lepo, lepo in dobro, bratje!« je odgovoril in šel na svoje mesto.

Odmolili so, sedli in jedli, lektor je pa začel svoje branje z enakomernim glasom.

Tišina je vladala povsod, komaj je bilo čuti drsanje žlic, vilic in nožev in brenčanje muh, ki so letale okrog svetilnice, viseče z lesenega stropa. Žalostno je gledal Kristus s slike na levi strani, kjer se je milo oziral po svojih učencih pri zadnji večerji.

Dokončali so patri s kosilom in odmolili. Tedaj je vstopil v refektorij žalosten in potrtn pater gvardijan. Bil je vitek mož, z dolgo črno brado, v najlepših letih, žive, modre oči so gledale z ljubeznijo v svet.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus! Pax vobiscum!«

»Na vekomaj! — Kaj vam pa je, pater gvardijan?«

»Ah, kaj mi je, bratje? Žalost me je potrla, globoka žalost. — Maševal sem in pridigal v Dobravi, pa je bilo tako malo vernikov v cerkvi! Trije ciganski godci so prišli v vas in so godli od jutra in med sv. opravilom. Koliko ovčic je ostalo zunaj cerkve, mladine je bilo tako malo pri božji službi. Jokal sem, bratje, jokal, ker je ljudstvo pozabilo na Boga in ga je začelo tako žaliti. — In pomislite, kaj se mi je še primerilo? Ko sem šel mimo gostilne, kjer je bil ples in razsajanje, je stal eden izmed godcev na pragu in se mi smejal: »Ha-ha, paterček, kako ti je šlo danes? Malo duš te je poslušalo. Tvoje besede so puste in prazne. Pri nas je pomlad, ljubezen in veselje,

mi smo imeli poslušalcev in jih bomo še imeli in služili srebrne groše. Ej, ko zažge naša pesem srca, ko zazvene cimbele in zadoni bas, ko vsplamti vinski sok v srcih mladine, tedaj bo plesala vsa dolina. Ha-ha!» — Tako me je zasmehoval, jaz sem pa šel proti samostanu s težko dušo in globoko žalostjo.«

Čuli so patri in so vzdihnili. Malo na to je prišel pater Bernardin. Na obrazu in očeh se mu je brala žalost, njegov glas se je tresel.

»Hvaljen bodi Jezus Kristus! Pax vobiscum!«

»Na vekomaj! Tudi ti si žalosten, dragi brat. Kaj se ti je pripetilo?«

»Žalost me je potrla in me še tare. Zavrhom sem maševal in pridigal in zvedel sem trpko novico. Sinoči so fantje pili in vasovali in razsajali ter enega ubili.«

Čuli so patri in vzdihnili.

In kmalu potem je stopil v refektorij pater Valentin, suh in majhen kapucin s svetlikajočimi očmi in jezo na bledih licih.

»Hvaljen bodi Jezus! Pax vobiscum! Mir z vami! Z menoj ga ni danes,« je hitel. »Pomislite, kaj sem zvedel! Tisti mlinar Marko, tisti bogatin, ki je proklel Boga, ker mu je umrla žena, zbira ob nedeljah mladino okrog sebe in ji bere peklenske knjige in ji govori umazane stvari. Veliko jih hodi k njegovim pridigam, mesto da bi hodili v cerkev. Mnogo je študiral, učen je. Ljudje pravijo, da ima več v glavi kot gospodje po župniščih. Izpridi nam mladino in naseje ljulike, da jo bo težko kdaj poruvati.«

Čuli so patri in vzdihnili. Pater gvardijan se je ozrl po svojih bratih in vprašal:

»Quae faciamus? Kaj naj storimo?«

Tedaj je izpregovoril pater Gervazij počasi in pre-mišljeno: »Otožne novice ste prinesli, bratje. Hudih časov nam je pričakovati. Ljudstvo greši in bojim se, da ga Gospod udari, silno udari. Zavzdignil je že čestokrat svoj bič: povodnji so preplavile vinograde, suša je spekla polja, kobilice so požrle travnate bilke in oklestile perje na drevju in trtah, Turki so morili, palili vasi in gonili v sužnost dekleta in fante in zrele može. Čujmo, molimo in svarimo! Morda še ni prepozno.«

»Da, čujmo, molimo in svarimo!« so vsi ponavljali in odšli k skupni molitvi.

Ko je zvečer stal pater Gervazij sredi vrta med gredicami in se je vspenjala krvava zarja nad gorami tam na jugu, sta od severa švignila čez dolino dva bliska in za njima je trepetalo deset, dvajset, trideset drugih.

Pater Gervazij je to videl, in iz prs mu je prišel težak vzdih: »Suša!« Povedal je bratom v refektoriju, naj pouče ljudstvo, da se bliža suša, ki udari vso dolino.

»Molitev in pokora nas reši,« je pristavil, ko si je podstavil berglje in odšel v svojo celico, kjer je pokleknil pred razpelo, poljubljal petero Kristovih ran in molil za svoje zdravje, da bi mogel zopet med ljudstvo in ga odvrnil od pogubne poti.

»Suše nas reši, o Gospod! Tako obilo si letos blagoslovil dolino. Vsemogočni! Ne uniči nam upov!«

II.

Trije godci cigani so šli čez polje in peli in vriskali. Židana volja je bila z njimi, ker so mislili na srebrne groše in goldinarje, ki so jih prislužili pretekle dni. Še med potjo so prijeli za cimbale, gosli in klarinet, in preko vinogradov so zadrhteli prijetni glasovi. Postajala je deca, posluhnili so fantje in dekleta, starke in starci. Spomnilo se je ljudstvo godcev, ki so pred leti vzradostili dolino, spomnilo se jih je in zaplesalo pri trdem delu na travnikih.

Godci cigani so šli od vasi do vasi, romali so po vsej dolini in vznemirjali srca. Krčmarji so jih bili veseli, objemali so jih in poljubljali in jim stiskali v roke dvajsetice.

Najbolj jih je pa bil vesel mlinar Marko, največji bogatin v dolini. Gostil jih je in jim napijal. Pri nobenem plesu ga ni manjkalo. A njegovo srce ni hlepelo po razveseljevanju, želel je le govoriti in učiti, učiti vero čiste pameti.

»Imel sem ženo, lepo in srčkano kakor roža vrtnica. Komaj petindvajset let je štela, pa mi je umrla. Rotil sem Boga in ga prosil, v prahu sem se valjal pred njim, pa me ni uslišal. Ko je umrla ona, je umrl zame tudi Bog. Na mrtvaškem odru je ležala, tudi jaz sem položil Boga na mrtvaški oder, v grob so jo deli, v sveže izkopen grob, tudi jaz sem del tedaj Boga v grob. Zame ga ni bilo. Če bi bil, bi bil moral rešiti Alenko smrti. Ali ni ga bilo in ga ni. Sami predsodki so ga ustvarili in v teh ste rojeni in vzgojeni vsi. Veliko sem bral in študiral, saj me je

oče z obilnim denarjem poslal v tujino, in videl sem, da smo varani, kruto varani od rodne matere, od duhovnikov in javnega mnenja.

Treba nam je nove vere ljubezni, edinosti, bratstva in napredka. Vrzimo proč vse spone, ki nas oklepajo, vse npravne predsodke in bodimo svobodni in zasije nam luč.»

Govoril je še veliko, ljudje so ga poslušali in včasih pritrjevali, včasih skomigali z rameni in pravili, da se mu morda meša.

V dolini se je naselilo petje in pitje, godba, prekli-
njanje, zmerjanje in nevoščljivost. Berač je zavidal beraču
ščepec moke, sosed je zameril sosedu vsako besedo, brat
se je jezil nad bratom, če se mu je živina dobro redila.
In zgodilo se je, da niso ženske nikdar tako brusile jezikov
kakor tisto leto. Kazala je obilna letina, zato je bilo živ-
ljenje brezskrbno.

Izvedeli so patri, videli duhovniki, kaj se godi po
dolini. Molili so in govorili, pripovedovali so opomine
patra Gervazija, ki je prerokoval sušo. Zaman so bile vse
besede. Hudobneži so se smejali, dobri so molčali.

»Suša, suša! Kdo jo bo dal?«

»Če pride, je ne odvrne nihče razen dežja; dež pa
pade iz oblakov, oblaki se dvignejo iz vode, morja; Bog
ne da suše, ker ga ni,« je modroval mlinar Marko.

»Veseli bodimo! Letina bo obila. Kdo bo mislil na
sušo!« so vpili godci cigani in vriskali in izvabljali iz
svojih godal poskočne glasove.

Poldrugi mesec so že svarili duhovniki in patri ter
naznanjali sušo, kakor je prerokoval pater Gervazij. Ljud-
stvo je ostalo zakrknjeno. Poldrugi mesec je molil pater
Gervazij in hodil na vrt in s strahom opazoval, kako ve-
nejo rože, kako drevje poveša perje in veje, kako bogato
sadje klavrno steguje svoje peclje k tlom, kako se zvija
koruza v bolečinah po polju, kako rjavé pokošeni travniki,
kako se žaloste ponosni vinogradi, kako ljudem zmanjkuje
vode. Solnce je dan za dnem huje pripekalo, soparica je
dušila ljudi in živino. Ta in oni se je zvrnil ob poti na
tla, ker ga je zadela solnčarica.

V tistih dneh je iskreno molil pater Gervazij k Bogu,
naj mu da zdravje, da pojde po dolini med ljudstvo, po
rodni zemlji, ki je vzdihovala pod pripekajočimi žarki in
hlepela po blagodejnem dežju kakor žejen jelen po stu-

denčnici, po rodni zemlji, ki jo je tako silno ljubil in za katero se je tako bal.

In Bog ga je uslišal. Okreval je in prepotoval s palico v roki vso dolino. Odprl je ljudem oči, da so videli kakor nekdanj, da so opazili sušo in posušene studence in potoke, rjave travnike in vinograde. In pustili razveseljevanje in se spomnili Madone in njene milostne slike, ki visi v velikem oltarju samostanske cerkve.

»Gor pojdemo k Mariji vnebovzeti. Med angeli plava proti nebesom in poprosi za nas reveže pri nebeškem Očetu. V tolikih težavah in nadlogah smo se zatekali k njej, in uslišala nas je.«

In dolge procesije so se vile na hribček k samostanu. Spredaj so nesli križ, zadaj so pa stopali fantje in možje, dekleta in žene s sklonjenimi glavami in skrbjo na obrazu in molili in peli so.

In pokleknili so pred Madono in se trkali na prsa kot cestninar v templu in obljubljali samostanu in revežem bogatih pridelkov, če jih Bog usliši. Ta fara je obljubila deset čebrov vina, ona petnajst, tretja koš jabolk in hrušek.

Tiste dni so izginili godci cigani iz doline. Jezili so se nad patrom Gervazijem, ki jim je odvzel zaslužek in dobiček, in so se tolažili: »Vrnemo se! In tedaj bo naše prizadevanje še bolj poplačano.«

Mlinar Marko je gledal novo pobožnost v početku z začudenjem, potem s smehom.

»To bo šele voda na moj mlin. Suše ne bo konec in pater Gervazij in drugi pridigarji ostanejo na laži in odprejo se ljudstvu oči,« si je mislil. »Čeprav občuti moj žep sušo, kaj to! Bogat sem in denarja ne rabim več kot ga imam, saj nimam otrok. Ah, nobenega spomina nimam več na svojo Alenko!«

Dežja ni bilo in v ljudska srca se je selila vedno večja skrb in žalost, žalost nad sedanjostjo, skrb za bodočnost.

* * *

Tisti večer pred Porcijunkulo je stal pater Gervazij sredi samostanskega vrta in gledal po dolini, ki je ležala tiho pred njim, kot bi izumrla. Tista sveža mladost, kipeče veselje je izginilo; nevesta je izgubila ves žar, vse cvetje in rože, njeno obličje je bilo otožno.

Nebo je bilo jasno, nikjer na vsem obzorju niti oblačka ni bilo. Solnce je zahajalo in opasalo hribčke, brajde in vinograde z lahno svetlobo nebeških trakov. Vsa narava je bila podobna obrazu moža, ki ječi v mogočni, bolesteri, zavrženi ljubezneri. Utihnil je mož in podpira svojo glavo z dlanmi in je podoben kipu bolesteri. Taka je bila dolina.

Ko je gledal pater svojo rodno zemljo v neizmerni globoki bolesteri, se mu je oko zasolzilo in se je razjokal.

»Obljube je storilo ljudstvo, o Gospod! Zakaj se ga ne usmiliš, Vsemogočni? Prevelik je bil greh, kaj ne, in preslabotna je naša molitev! In vendar, o Stvarnik, usmili se nas radi nedolžne dece in sključenih, revnih starcev, ki jih bo lakota najhuje trla. Usmili se revežev, ki jim ne bo mogla dobrotna roka rezati kruha, usmili se jih!«

Tedaj je odprl Tomaža Kempčana in bral o Jezusovem križu in veliki neskončni ljubezneri: »Ko bi se ostro pokoril, bi bilo le malo in ko bi vso učenost pridobil, bi bil še daleč. In ko bi bil velik v svoji kreposti in v pobožnosti silno goreč, bi mu še mnogo manjkalo, enega namreč, kar je najbolj potrebno. In kaj je to eno: Da vse zapustivši tudi sam sebe zapusti, sebe pozabi ter ne ohrani nobene lastne ljubezneri.«

Zaprl je knjigo in ponavljal: »— — ter ne ohrani nobene lastne ljubezneri.«

In tedaj je obžarelo nebeško solnce s svojimi zadnjimi žarki njegov obraz, njegov pogled je objel v veliki ljubezneri vso dolino in v njegovi duši se je rodila misel na daritev in zastavo Bogu.

»O Gospod, obljubilo je ljudstvo poboljšanje, obljubilo darove. A treba je še poroka, da bo obljubo izpolnilo. In ker ljubim to ljudstvo, o Gospod, zato se žrtvujem zanj. Dober pastir da življenje za svoje ovce. Kristus, ti si žrtvoval vse za odrešenje človeštva, ko si umiral na Golgati med nebom in zemljo. Dovoli, da te v malem posnemam, moj Gospod! Zastaviti se ti hočem za ljudstvo.«

Žarelo je obličje patru Gervaziju in samostanski bratje in očetje so videli velik sijaj svetosti v njegovih očeh in gloriolo okrog njegove glave.

Tisto noč je pater Gervazij prečul v molitvi; in rodila se mu je v srcu vera, da bo uslišan.

* * *

Drugi dan je bila Porcijunkula. Od povsod so vreli ljudje v samostansko cerkev, mladeniči in starci, dekleta

in žene so z gorečnostjo zrli na Madono v velikem oltarju, velika pobožnost in skesanost se je naselila v njih srca. Izpovedali so se in prejeli Gospoda s čisto dušo.

»Usmili se nas, o Gospod, usmili se nas!« je vzdihovalo ljudstvo. Na levem stranskem oltarju je zrl Kristus z usmiljenjem na klečeče in trpeče. Visel je na križu, ves oblit s krvjo, razpet med nebom in zemljo, pribit z ostrimi žebli za roke in noge, darujoč se za vse človeštvo nebeškemu Očetu. Na desnem je klečal sv. Frančišek na gori, zamaknjen v nebo z izrazom nadzemske sladkosti in radosti in miru, ki ga ne more dati svet.

Bingljali so zvončki in vrstila se je maša za mašo.

Zunaj je pa pripekalo solnce, niti oblačka ni bilo na nebu in vsa dolina je vzdihovala v trpljenju in solzah.

Ob desetih je vstopil na leco pater Gervazij in v cerkvi je zavladata grobna tišina. Glas se je tresel starčku, ko je pričel pridigati. A postajal je vedno krepkejši, vzpenjal se je od trenutka do trenutka, bičal je in žugal pa zopet gladil milo kakor mehka materina roka. In v sredi pridige se je obrnil proti križanemu Kristu in obraz se mu je zasvetil od nebeške milobe.

»K Tebi, Križani, obračamo svoje oči. Poznaš našo revščino in slabost. Padli smo, a želimo vstati. Grešili smo, a delati hočemo pokoro kot Marija Egiptovska. Ne zavrzi nas, kakor nisi zavrzel razbojnika Dizmo na Golgati. Glej, oblaki ne zastrejo neba in ne rosijo dežja. Lakota pride nad dolino, o Gospod. Če se ne usmiliš nas, usmili se nedolžne dece, in zaradi nje prizanesi nam. Elija je prosil in dežja ni bilo tri leta in šest mesecev, in spet je molil, in nebo je dalo dež. Velik si, o Vsemogočni, reši nas stiske! Ljudstvo ponavlja po meni svoje obljube in za te obljube sprejmi milostno mene kot poroka. Če bi jih ne izpolnilo, udari mene, o Gospod, vzemi moje trhlo telo iz tega sveta, ti pa, o Marija, roža skrivnostna, pomoč kristjanov, prosi pri svojem sinu za nas.«

Govoril je pater Gervazij in zavzeli so se poslušalci nad njegovo žrtvijo in so zajokali. Pater Gervazij je pa odšel pred veliki oltar, daroval Gospodu sv. mašo in potem pokleknil in molil litanije, očenaše in rožne vence, molil je, da so se mu zažgala kolena od bolesti, s trdno vero je molil, da mora priti pomoč z neba, saj je Kristus rekel: »Trkajte, in se vam bo odprlo!«

In glej čudo! Nebo se je prepreglo z oblaki, nad gorami je jelo bliskati in grmeti, od morja so vlekli južne sape — in padel je dež. Težke kaplje so močile prah po cestah in potih, obilni curki so ohladili vroče strehe in osvežili rjave travnike in vinograde. In bilo je, kot bi se odprle vse nebeške zatvornice.

Ljudstvo je jokalo od radosti. Pater Gervazij je pa vzdihnil: »Hvala ti, o Gospod,« in molil dolgo zahvalnico za rešitev iz stiske.

III.

Dva dni je deževalo in obilno namočilo mater zemljo. Vsem ljudem so srca prekipevala hvaležnosti Bogu in patru Gervaziju.

»Svetnik je že tu na svetu, svoje življenje je zastavil za nas,« so govorili.

Le eden ni bil zadovoljen, le eden je hodil okrog s povešeno glavo. To je bil mlinar Marko.

»Preslepil je ljudstvo, vse načrte mi je podrl ta pater Gervazij!« je vzdihoval v noči brez spanja. Ko se je obračal na postelji z ene strani na drugo in poslušal kapanje dežja, je potrkala skrivnostna roka na okno. In odprla so se polkna in k njemu je pristopila Alenka, objokanih oči, bledega obličja, in mu je položila roko na gorko čelo in mu obrisala pot z lic in mu šepetala tako ljubeznivo, kakor je znala le ona:

»Ljubljeni, dragi, zakaj je otožna tvoja duša? Veselja poskakuj, da se dolina odene znova v sveže oblačilo. Marko, zakaj si zapustil Boga? Radi moje smrti ti ni treba žalovati, ker uživam neizmerno radost. Bodi zopet mlad, Marko, kakor si bil tedaj, ko si me zasnil. Kaj bi se utegnilo zgoditi z menoj, če bi živela dolgo! Glej, pravili so, da sem lepa. Obilo snubcev sem imela, zasledovali so me in komaj sem jih zavračala. Zasledovali bi me tudi v dolgem zakonu in ti, dragec, bi zdvojil nad mojo zvestobo, naselila bi se v tvoji duši ljubosumnost in bil bi najnesrečnejši človek. Tako si pa ohranil na me najdražji spomin. Hvala ti zanj! Nečesa te pa poprosim, predragi! Postani zopet mlad in osveži v srcu verske spomine svojih detinskih let! Obljubi mi to, Marko!«

Pogladila ga je po laseh in ni ji mogel odreči.

»Obljubljam!« je zašepetal.

»Pojdi k patru Gervaziju!« je rekla, ga poljubila na čelo in izginila. Polkna so se zaprla, mlinar Marko je vzdihoval v postelji in se boril sam s seboj.

»To je grozno! Biti ali ne biti! Verjeti ali ne verjeti! — Mlad naj postanem zopet! O, Alenka, kako rad, a je tako silno, silno težko.«

Ko je zasijalo jutro na zemljo, je zmagala mladost.

Prenehal je dež, razpršile so se megle in avgustovo solnce se je kopalo v bisernih rosah, ki so se svetlikale po travnikih, vinogradih in drevju. Vsa dolina se je smehljala kakor fant, ki ga ob vrnitvi na dom obhajajo dražestni in ljubi spomini na pretekle dni.

V prvem jutru se je napotil mlinar Marko v samostan na hrib. Brata vratarja je poprašal po patru Gervaziju, ki je že hodil po vrtu, hvalil Boga in molil in zrl čez dolino v nedogled in užival rajsko zadovoljnost.

Mlinar Marko je stopil predenj in ga pozdravil in se odkril. Pater Gervazij se je razveselil in mu je ponudil desnico.

»Kaj te je privedlo k meni, mlinar Marko?«

»Prišel sem iskat izgubljene vere, častiti pater.«

»O, hvala Gospodu! Srce mi je pravilo, da prideš nekoč.«

»In ali me ne zapodite, ker sem storil toliko zla? — Tudi vam sem ga prizadejal.«

»Kako govoriš, Marko! Nikdar te nisem sovražil, ljubil sem te in molil za te. Zoperna mi je bila le zmota, v kateri si živel. Če hočeš najti vero, pojdi z menoj!«

Peljal ga je v celico in govoril ž njim dolgo in ga tolažil. Marko mu je razodel svoje življenje, svoje zmote in zablode. In glejte, kako mu je postalo lahko v duši, s kako pobožnostjo je molil dolgo v samostanski cerkvi pred Križanim in s kako prožnostjo je stopal proti domu.

Tedaj so zabrnili zvonovi po dolini. Peli so v zahvalo za rešitev iz stiske. Ej, kako so klenkali veličastno in veselo, kako so doneli njih glasovi čez plan!

Pater Gervazij jih je čul in se je spomnil sv. Frančiška, ki je tako lepo govoril tam v Umbriji pticam, naj bodo hvaležne Bogu radi petja, radi hitrega poleta, krasne obleke. Ne sejejo in ne žanjejo, a Gospod jih vendar živi. Dal jim je studence in potoke, da se napajajo, gore, griče in holme, da se skrivajo, visoko drevje, da napravljajo

gnezda. Ko so ptice slišale njegove besede, so odprle kljune, razprostrle krila, pripognile glave in zapele čarobne melodije Stvarniku v zahvalo.

Tako poje danes vsa dolina hvalo Bogu, pojo jo zvonovi in ljudstvo, poje jo valujoče žito na polju, pojo jo vinski grički, brajde in sadno drevje.

»Hvala ti, Gospod!« je vzkliknil pater Gervazij in se zatopil v sveta premišljevanja.

IV.

Prišla je bogata jesen. Obilo je obrodilo sadno drevje, da so veje kar klonile k tlom. Po vinogradih je rumenelo zrelo grozdje; bingljalo je na ročih in latnikih. Po njivah se je pripogibala koruza, če je zavel čez polje lahek veter.

Nebeško solnce je z veseljem zrlo na dolino. Ogledovalo je trgače, ki so vriskali in peli in nosili brentače na vozove in jih stresali v urne, ogledovalo dekleta v pisanih rutah, na obrazih smeh, v očeh nedolžnost in sramežljivost, ogledovalo otroke, ki so vpili in zobali pod trtami, ogledovalo sive starce s pipami v ustih, ki so posedali večkrat na konceh in si oddihali. Voz za vozom je drdral proti vasem. V kletih so se pa polnili plavniki in badnji. Pozno v noč so fantje in možje mastili in prešali in nalivali sode.

Tedaj so se priklatili v dolino znova trije godci cigani. Zaorila je pesem, zapele so gosli, močan mošt je razgrel glave in srca, zaplesala je dolina. Fare se niso brigale za obljube, storjene Bogu v stiski, niso se brigale za besede dušnih pastirjev.

Le eden je poslal darov v samostan. Mlinar Marko je pripeljal grozdja in koruze. Ničesar ni obljubil, pa se je čutil velikega dolžnika pred Bogom in patrom Gervazijem.

Stopil je v celico k starčku in ga pozdravil.

»Hvaležen sem vam na veke, častiti pater,« je govoril.

Pater Gervazij mu je dal svojo velo desnico in se mu zahvalil. Bil je potr in žalosten, ker je ljudstvo tako hitro pozabilo svoje obljube. Vedel je, da pride smrt in ga odpelje v boljše življenje. A to mu ni delo hudo; smilili so se mu rojaki in sveta jeza mu je žarela v očeh, če se je spomnil godcev ciganov.

»Ti edini, Marko, si prišel! Bog te blagoslovi radi tega. Ali še vedno žaluješ po Alenki?«

»Utolažil sem se. Molitev mi daje tešila in veselja. Alenka se mi je v sanjah prikazala in svetovala, naj se poročim. Tako sam sem. Na stara leta občuti človek to bridko. Kaj mi svetujete, častiti pater? Ali naj se poročim v drugič?«

»Marko, vsi dobri, močni, telesno in duševno zdravi ljudje, ki morejo ređiti družino, imajo dolžnost, da so očetje, bodisi očetje svoji deci, bodisi dušni očetje narodu, župnijam, občinam. Vsi duševno revni, telesno bolni, ubožci, ki ne morejo prerediti družine, pa imajo dolžnost do celokupnega človeštva, da ne onesrečujejo sebe in drugih.«

Marko se je zahvalil in odšel, pater je pa v svoji celici hodil gor in dol in mislil na Kristovo trpljenje in smrt in molil.

* * *

Koncem oktobra so bili pobrani vsi pridelki, a dolina ni hotela slišati o obljubi ničesar. Če je kdo opomnil kaj o njej, so ga pregovorili kmalu drugi, da je umolknil. Petje, vriskanje in veselje je vladalo povsod.

Še je bilo zeleno drevje na samostanskem vrtu in po dolini, a tu in tam se je prikazoval rumeni list. Zdelo se je, da nastopi v kratkem smrt svojo pot in pokosi vse življenje.

Tedaj se je zgodilo, da je potrkala najprej na vrata patra Gervazija. To je bilo neko noč, ko je zunaj trepetala mesečina čez vso dolino in ga je obšla velika žalost. Bil je tedaj svetniško navdahnjen in je čul mile prijetne glasove angelov: »Ne boj se, prijatelj Gervazij! Po te prihajamo in te odpeljemo s seboj. Tvoja smrt bo rešitev tisočerm.«

Slišal je pater Gervazij in vdano odgovoril: »Dober pastir da življenje za svoje ovce!« In videl je v proroškem duhu, kako poganja novo življenje iz njegovega groba. In je z radostjo pozdravljal drago znanko smrt, poljubil križ pri molku in med angelskim petjem zaspal.

* * *

Ko so ga drugo jutro prišli klicat, so ga našli mrtvega, s smehljajem blaženosti na obrazu, z molkom v rokah. Pokleknili so patri in bratje okrog njegove postelje in molili.

Ko so dokončali, je rekel pater gvardijan: »Vzela ga je ljudska pregreha. Daroval se je za ljudstvo. Blagoslovljen mu bodi spomin!«

Položili so ga v kapeli ob veži na mrtvaški oder, kapuco so mu potegnili čez glavo, križ in molek so mu potisnili v roko, okrog in okrog so pa prižgali sveče.

In zapel je zvon in raznesel glas po vsi dolini, da je umrl pater Gervazij.

Ljudstvo se je odkrivalo, križalo in molilo in se trkalo na prsi: »Mi smo krivi!«

Spomnili so se obljube, spomnili patrovih dobrot in prošenj.

Še tisti dan so pripeljali darove v samostan in kropili med solzami truplo onega, ki jih je tako ljubil. Kropil ga je tudi mlinar Marko in ž njim njegova nevesta.

Ko so odhajali na svoje domove, so žugali godcem ciganom, ki so jih zapeljali k pregrehi. In zgodilo se je, da so jih odpodili še tisti večer in da se niso več vrnili. In od tedaj je živel v dolini duh patra Gervazija.

Vsebina.

	Stran
Zgodba o povišanju. Spisal Stanko Bor	3
Konjička bom kupil... Gospodarska zgodba. Spisal F. S. Finžgar	42
Na Vrhovih. Spisal P. Perko	67
Pod Robom. Povest. Spisal Ivo Trošt	89
Pesmi: Zložil Josip Lovrenčič:	
Mlade sanje	144
Topoli	144
Želja	144
Spoznanje	145
Zložil J. Lavrič:	
Vseh mrtvih dan (leta 1914)	145
Žetev	145
Zložil France Bevk:	
Briski motiv...	146
Križ	146
Pater Gervazij. Samostanska zgodba. Spisal dr. Ivo Česnik	147

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000075591

